

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETAS
EKONOMIKOS KATEDRA**

LAURA ŠERNIŪTĖ

Neakivaizdinis skyrius
Viešojo sektoriaus ekonomika

**ATSISKAITYMO BŪDAI TARPTAUTINĖJE PREKYBOJE IR JOS
FINANSAVIMAS**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
doc. dr. Ramutis Alfredas Grižas

Katedros vedėjas –
doc. dr. Algis Dobravolskas

Vilnius, 2006

TURINYS

IŠVADAS.....	3
I. TARPTAUTINIŲ SANDORIŲ YPATUMAI.....	6
1.1 Tarptautinių sandorių skirtumai nuo vietinio sandorio	6
1.2 Prekybos sąlygų tarptautinės taisyklės pagal INCOTERMS 2000	7
II. BANKŲ VAIDMUO ATLIEKANT TARPTAUTINIUS ATSISKAITYMUS	13
2.1 Bankų ryšiai su tarptautine prekyba	13
2.2 Komercinių bankų paslaugos eksportuotojams ir importuotojams	14
III. TARPTAUTINIŲ ATSISKAITYMŲ FORMOS IR JŲ ANALIZĖ.....	16
3.1 Išankstinis apmokėjimas (visiškas ar dalinis) tarptautiniu mokėjimo pavedimu	18
3.2 Akredityvinis atsiskaitymas.....	20
3.3 Atsiskaitymas dokumentiniu inkaso.....	26
3.4 Atsiskaitymas atvira sąskaita ir kreditų draudimas	30
3.5 Atsiskaitymas konsignaciniais pagrindais	32
3.6 Kiti finansiniai instrumentai	33
IV. TARPTAUTINĖS PREKYBOS KREDITAVIMAS.....	41
4.1 Trumpalaikiai tarptautinės prekybos finansavimo metodai.....	42
4.1.1 Overdraftas (kontokorentinis kreditas).....	42
4.1.2 Kreditinės ir akcepto kreditinės linijos.....	42
4.1.3 Paskolos valiutos konversijos operacijose.....	43
4.1.4 Avansas inkaso atveju	44
4.1.5 Banko vekselių ar čekių diskontavimas.....	44
4.1.6 Paslaugos dokumentinių akredityvų atveju	45
4.1.7 Faktoringo operacijos	45
4.1.8 Finansavimas per specializuotas finansines institucijas	51
4.2 Vidutinio ir ilgo laikotarpio tarptautinės prekybos finansavimo metodai.....	51
4.2.1 Paslaugos per eksporto plėtros agentūras	51
4.2.2 Tiesioginė banko paskola	54
4.2.3 Skolos vertybinių popierių išleidimas	56
4.2.4 Forfetavimas	56
4.2.5 Lizingas	60
V. RIZIKOS IR PROBLEMAS, SUSIJUSIOS SU TARPTAUTINIAIS ATSISKAITYMAIS	62
5.1 Tarptautinės prekybos sandorio šalių problemos	62
5.2 Tarptautinės prekybos rizikos rūšys	62
IŠVADOS	64
PASIŪLYMAI	68
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	69
VARTOTŲ SĄVOKŲ ŽODYNĖLIS	72
SANTRAUKA (LIETUVIŲ KALBA)	79
SUMMARY (ANGLŲ KALBA)	80
PRIEDAI	81

IVADAS

Prekyba yra pati seniausia ir svarbiausia ekonominių santykių tarp valstybių forma. Tarptautinė prekyba - sudėtinga padidintos rizikos veiklos rūšis. Šiuolaikinis tarpusavyje priklausomų pasaulio valstybių rinkos ūkis, tarptautinę prekybą daro dar svarbesnę. Lietuvos gamtinės ir geografinės sąlygos lemia užsienio prekybos gyvybišką svarbą šalies ekonomikai. Neturėdama pakankamai energetinių šaltinių ir žaliavos perdirbamajai pramonei, Lietuva priversta visa tai importuoti. Be to užsienio prekyba leidžia eksportuoti pagaminamą produkciją. Šalies užsienio prekybos apimtys auga gana sparčiai. Lietuvos Respublikos Statistikos departamento duomenimis (1 priedas), 2005 metais buvo eksportuota už 32807,3 mln. Lt, o importuota už 42974,6 mln. Lt. Užsienio prekybos balansas 2005 metais buvo neigiamas – 10167,3 mln. Lt.

Tiek importuodami, tiek eksportuodami ūkio subjektai neišvengiamai susiduria su tarptautiniais sandoriais, tenka naudotis prekybos sąlygų tarptautinėmis taisyklėmis. Būtent pastarosios apibrėžia tarptautinio sandorio šalių pareigas ir atsakomybę transportuojant prekes, tvarkant eksporto – importo dokumentus, pasidalijant tarp šalių riziką ir išlaidas.

Viena iš rizikos rūšių ir priežasčių, lemiančių dideles išlaidas – uždelsti atsiskaitymai, sąlygojantys lėšų stygių. Siekdamas išvengti šios problemos, įmonės turi pasirinkti tokias atsiskaitymų formas, kurios priimtinausiomis sąnaudomis ir rizika užtikrintų įplaukas. Kitas būdas lėšoms papildyti - pasinaudoti tarptautinės prekybos kreditavimu.

Prieš nusprendžiant, kurį kreditavimo būdą pasirinkti, būtina įvertinti daugelį rizikos veiksnių. Visos finansavimo rūšys turi tiek privalumų, tiek trūkumų. Tik konkrečios padėties analizė gali padėti nuspręsti, koks būdas labiausiai tinka. Pagal tiekimo sąlygas, įmonės ir jos prekybos partnerių finansinę būklę, šalių ekonominę, politinę ir socialinę padėtį bei kitus požymius, įmonė, padedant bankui, gali pasirinkti saugiausią ir patikimiausią kreditavimo būdą.

Deja, Lietuvoje šiuo metu praktiškai naudojamų tarptautinės prekybos kreditavimo būdų tėra tik keletas. Tai trukdo tobulėti Lietuvos kreditavimo sistemai, priartėti prie europinių standartų. Kartais eksportuotojai ir importuotojai apie kai kurių kreditavimo būdų teikiamą naudą ir galimybes žino labai nedaug. Žinių stoka neleidžia jiems teisingai pasirinkti tarptautinės prekybos kreditavimo būdą ir taip sukurti savo įmonėse pelningą veiklą. Priešingai, kai kada tai gali būti net bankrotų priežastimi.

Darbo tikslas – išanalizuoti tarptautinės prekybos atsiskaitymo ir finansavimo būdus, jų dominavimą Lietuvos tarptautinės prekybos veikloje. Siekiama iširti, kokios sąlygos įmonėms pasinaudoti tarptautinės prekybos rizikos mažinimo metodais.

Darbo uždaviniai:

1. Išnagrinėti, tarptautinio sandorio ypatumus: skirtumus tarp vietinio ir tarptautinio sandorio, prekybos sąlygų interpretavimą vienodinančias tarptautines taisykles (INCOTERMS).

2. Aptarti bankų vaidmenį tarptautinės prekybos veikloje: bankų vaidmuo atliekant tarptautinius atsiskaitymus, rizikos ir problemas, susijusias su tarptautiniais atsiskaitymais.

3. Išanalizuoti pagrindines tarptautinių atsiskaitymų formas: išankstinis apmokėjimas (visiškas ar dalinis), dokumentiniai atsiskaitymai – akredityvas ir inkaso, atsiskaitymas atvira sąskaita ir konsignaciniais pagrindais bei kiti finansiniai instrumentai, tokie kaip vekselis, čekis, bankinė garantija.

4. Išanalizuoti tarptautinės prekybos trumpalaikius, vidutinio bei ilgo laikotarpio finansavimo metodus. Analizuojamos overdrafto, kreditinės linijos, paskolos valiutos konversijos operacijose, tiesioginė banko paskola, faktoringas, forfeitingas, lizingas, skolos vertybinių popierių išleidimas bei finansavimas per specializuotas institucijas ir eksporto plėtros agentūras.

5. Išnagrinėti riziką ir problemas, susijusias su tarptautinės prekybos atsiskaitymo formomis ir kreditavimu.

Tyrimo objektas – tarptautinės prekybos finansavimas Lietuvoje. Nagrinėjama kokios galimybės pasinaudoti tarptautinėmis atsiskaitymų ir kreditavimo formomis, kokios galimybės apdrausti tarptautinį sandorį siekiant išvengti rizikos ir galimų nuostolių. Nagrinėjant šiuos klausimus aptariama teikiamų paslaugų spektras, sąlygos, kainos.

Analizės metodika. Nagrinėjant atsiskaitymų ir kreditavimo būdus, kiekvienu klausimu stengiamasi apibrėžti aptariamąjį objektą. Po to, išanalizuoti jo veikimo procesą kaip pasiskirto rizika ir finansavimas tarptautinio sandorio šalių atžvilgiu ir kokios galimybės šiuo metodu pasinaudoti Lietuvoje.

Pagrindiniai *literatūros šaltiniai* yra Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, įstatymai, vyriausybės nutarimai, mokslinės knygos ir straipsniai bei internetiniai puslapiai. Atliekant teorinę analizę, daugumoje naudotasi G. Startienės „Tarptautinės prekybos finansavimas. Rizika, mokėjimai, kreditavimas“, V. Bagdono „Verslo kontraktų sudarymas, įvertinimas ir kreditavimas“, R. A. Grižas „Tarptautiniai valiutiniai finansiniai santykiai ir globalizacija“, J. Lionginos „Įmonės finansai: analizė ir valdymas“, A. V. Rutkausko „Finansų ir komercijos kiekybiniai modeliai“, V. Vaškelaičio „Piniginiai atsiskaitymai: teorija ir praktika“ ir St. Kropo „Banko tarptautinės operacijos“. Taip pat naudotasi Lietuvos ekonominės plėtros agentūros išleista knyga „Eksportuotojo vadovas“ bei seminaro

„Tarptautinės prekybos finansavimas“, vykusio 1996 metais birželio 10 – 12 dienomis medžiaga. Nagrinėjant rizikos klausimus, pagrindinė literatūra yra V. Gronskio „Prekinės verslininkystės rizika“ ir R. Urniežiaus „Rizika“. Kita mokslinė literatūra, naudota analizei: M. Čeikauskienės „Incoterms taikymas kontraktų sudarymo praktikoje“, I. Čepinskio „Draudimas“, I. Dainauskienės „Lizingas“.

Aptarant tarptautinių atsiskaitymų formas naudotasi R. Laukaičio straipsniu „Užsienio prekybos atsiskaitymų akredityvu plėtros strategija“ bei A. Slavičkienės straipsniu „Tarptautinių atsiskaitymų formos“.

Darbe naudotasi ir įvairiais Lietuvos Respublikos įstatymais (čekių, draudimo, komercinių bankų, vekselių), civiliniu kodeksu, vyriausybės nutarimu „Dėl eksporto skatinimo fondo nuostatų patvirtinimo“, Valstybės draudimo priežiūros tarnybos prie Finansų ministerijos valdybos nutarimu „Dėl gyvybės draudimo šakos ir ne gyvybės draudimo šakai priskiriamų draudimo grupių aprašymo patvirtinimo“ bei draudimo įmonės UAB „Lietuvos eksporto ir importo draudimas“ „Prekinio kredito draudimo taisyklėmis“.

Renkant duomenis apie Lietuvos komerciniuose bankuose teikiamas tarptautinės prekybos finansavimo, draudimo įmonėse draudimo paslaugas naudotasi komercinių bankų ir jų dukterinių įmonių, finansų ministerijos mokymo centro bei draudimo įmonių interneto puslapiams.

I. TARPTAUTINIŲ SANDORIŲ YPATUMAI

1.1 Tarptautinių sandorių skirtumai nuo vietinio sandorio

Kai kurie tarptautiniai sandoriai tik savo mastu skiriasi nuo vietinio. Tačiau kai kurie iš jų neturi atitikmenų vietinėje rinkoje. Skirtumai išryškėja nagrinėjant sandorio riziką ir tai, ar minėta rizika padidėja dėl to, jog sandoris yra tarptautinis.

Jeigu sandoris yra tarptautinis, tai tarp šalių gali būti nemažas atstumas. O tai reiškia, jog prekės turės kirsti ne vienos valstybės sieną. Vadinasi, bus reikalinga atsižvelgti į daugiau nei vieną teisinę sistemą, įvairias valiutas. Galima situacija, jog pardavėjas ir pirkėjas vienas kito nepažįsta. Jie nenori nei pasikliauti vienas kitu, nei teisiniu bylos nagrinėjimu (dėl svetimos teisinės sistemos).

Pardavėjas labiausiai rizikuoja išsiuntęs prekes negauti apmokėjimo. Vežant prekes, jis nori būti tikras, jog jam bus sumokėta ir pinigai bus gauti jo šalyje. Bet pirkėjas nenorės mokėti tol, kol prekės nebus atvežtos arba bent pakrautos. Kita vertus pirkėjas nori būti tikras, jog prekės atitinka kontrakte numatytus kokybės ir kiekybės reikalavimus. Vadinasi, pirkėjui patogiau atsiskaityti gavus ir patikrinus prekes. Bet tarptautinės prekybos sąlygomis, dėl didelių atstumų, pardavėjas negali gauti atlyginimo tik pakrovęs prekes, o pirkėjas negali tuo pat metu už jas atsiskaityti ir patikrinti. Tokiu atveju reikalingi tarpininkai.

Atsiskaitymus trikdo ne tik atstumas, bet ir valiutų rizika. Valiutų kursai visą laiką svyruoja. Be to pardavėjas nori gauti atsiskaitymą savo šalyje ir savo nacionaline valiuta. Pirkėjas ne visada turi galimybę atsiskaityti kitokia valiuta nei savo. Siekiant išspręsti šią problemą, kontrakte reikėtų numatyti atsiskaitymo valiutą ir kam tektų valiutų kursų svyravimo rizika. Net jei nėra pirkėjo šalyje „tvirtos valiutos“, pardavėjas turi būti tikras, jog pirkėjas gali atsiskaityti „tvirta valiuta“. Vien pirkėjo pareiškimo apie tai gali nepakakti. Net jei pirkėjas ir turi teisę atsiskaityti „tvirta valiuta“, gali prireikti įforminti nemažai dokumentų. Galiausiai, kai tenka pasikliauti užsienio mokėjimo šaltiniais, nenumatyti įvykiai gali sustabdyti normalų atsiskaitymą. Todėl visada patogiau, jei pardavėjo kreditorius būna jo jurisdikcijoje ir pavaldus tai pačiai teisinei sistemai.

Patekus į svetimą jurisdikciją, visada svarbu išsiaiškinti, kokia yra kontrakto šalių teisinė ir kultūrinė sistema, kokie įstatymai taikytini kontraktui – pardavėjo vietos įstatymai, pirkėjo vietos įstatymai, tarptautinė sutartis ar daugiašalė konvencija. Be to, tarptautiniams kontraktams taikomas papildomas reglamentavimas – eksporto licenzijų reikalavimai, importo muitai ar kvotos. Jeigu kontraktui taikoma užsienio valstybės teisė, galima susidurti su informacijos trūkumu.

Siekiant pašalinti šią riziką, pirmiausia, sukuriamos tarptautinių sandorių priemonės, kurių pagalba ta rizika paskirstoma ir išmatuojama. Pavyzdžiui, akredityvas užtikrina pardavėjui apmokėjimą išsiuntus prekes. Nors toks dokumentinio sandorio panaudojimas neleidžia pirkėjui prieš apmokėjimą patikrinti prekių, bet tai gali padaryti trečioji šalis ir pirkėjas nenukentės.

Kita vertus, siekiama aiškiai numatyti, kam teks prisiimti numatomą sandorio riziką, yra naudojamos specialios komercinių sąvokų formulės: FAS, CIF, FOB, neapyvartus (neperduodamas), konosamentas, apyvartus vekselis (trata), patvirtintas ir neatšaukiamas akredityvas. Šios komercinės sąvokos yra apibrėžiamos Tarptautinių Prekybos Rūmų leidiniuose. Vienas iš jų yra INCOTERMS 2000 – tarptautinės prekybos terminų interpretavimo taisyklės.

1.2 Prekybos sąlygų tarptautinės taisyklės pagal INCOTERMS 2000

Sudarant kontraktą, neretai tarp prekybos partnerių iškyla nesutarimų dėl skirtingų požiūrių traktuojant kontrakte išdėstytas sąlygas. Pastarosios kiekvienoje šalyje gali būti skirtingai vertinamos arba visai nežinomos. Todėl, siekiant išvengti neteisinio kontrakto punktų traktavimo bei teisinio ar arbitražinio nagrinėjimo iškilus nesutarimams, buvo suvienodintos tarptautinės prekybos taisyklės. Tai padarė Tarptautiniai Prekybos Rūmai išleidami tarptautines taisykles – INCOTERMS sąlygas. Naujausia INCOTERMS taisyklių versija įsigaliojo 2000 metais. INCOTERMS 2000 - tai vieningos tarptautinių prekybos sąlygų (terminų), kurios yra naudojamos eksporto – importo sutartyje, aiškinimo taisyklės. [24. P.71] Šios taisyklės paaiškina šalims jų pareigas ir atsakomybę transportuojant prekes iš pardavėjo pirkėjui, sutvarkant eksporto – importo dokumentus, pasidalijant tarp šalių riziką ir išlaidas. Pabrėžtina, jog INCOTERMS yra tipinės pervežimo kontrakto sąlygos, neturinčios įstatymo galios. Šios sąlygos tampa sutarties sutartine dalimi tik eksportuotojui ir importuotojui sutikus, tai yra nustatant šalių tarpusavio įsipareigojimus pagal šias sąlygas. Kadangi kiekviena nauja INCOTERMS redakcija skiriasi nuo ankstesnės, todėl prekybiniame sandoryje būtina tiksliai nurodyti, kurių metų leidiniu remiamasi (pvz., INCOTERMS 2000).

INCOTERMS 2000 sąlygose daugiausia dėmesio skiriama rizikos (nuosavybės teisių) perėjimo momentui nustatyti, bet ne sąlygoms taikyti ar galimiems ginčams spręsti. Vertinant iš pardavėjo ir pirkėjo pozicijų riziką ir išlaidas, susijusias su atsitiktine prekių žūtimi ar jų sugadinimu per jų

pristatymo laiką, visos bazinės INCOTERMS sąlygos suskirstytos į keturias grupes, kiekvienai iš jų priskiriant vieną raidę: E, F, C, arba D. Visų jų santraukos pateiktos 1.1 lentelėje.

1.1 lentelėje

INCOTERMS ir transportavimo būdai

E grupė. Pagal šios grupės terminą, eksportuotojas pateikia prekes pirkėjui savo teritorijoje	EXW	Iš įmonės (sandėlio)	Visos transporto rūšys, įskaitant ir mišrų transportą
C grupė. Šioje grupėje pardavėjas turi sudaryti transportavimo sutartį, tačiau neprisiima jokios rizikos dėl atsitiktinio prekių sugadinimo ar jų praradimo, papildomų išlaidų po to, kai prekės buvo pakrautos ir išsiųstos	CFR	Prekės kaina ir frachtas	Jūrų ir vidaus vandens transportas
	CIF	Prekės kaina, draudimas ir frachtas	Jūrų ir vidaus vandens transportas
	CPT	Frachtas apmokėtas iki paskyrimo vietos	Visos transporto rūšys, įskaitant ir mišrų transportą
	CIP	Frachtas ir draudimas iki paskyrimo vietos	Visos transporto rūšys, įskaitant ir mišrų transportą
F grupė. Šioje grupėje pardavėjas išipareigoja pateikti prekes iki pirkėjo nurodytų transporto priemonių neapmokant pagrindinio transportavimo	FCA	Prekės pristatomos pirkėjo ekspeditoriui į paskirtą vietą	Visos transporto rūšys, išskyrus vandens transportą
	FAS	Apmokėta iki laivo	Jūrų ir vidaus vandens transportas
	FOB	Franko bortas (apmokėtas transportavimas iki laivo, pakrovimas į laivą)	Jūrų ir vidaus vandens transportas
D grupė. Šioje grupėje pardavėjas prisiima visą riziką ir išlaidas susijusias su kroviniu, iki tol, kol krovinyš bus pristatytas į numatytą paskirties vietą	DAF	Prekės pristatomos iki valstybės sienos	Tik sausumos transportas
	DES	Prekės pristatomos į laivo denį nurodytame paskyrimo uoste	Jūrų ir vidaus vandens transportas
	DEQ	Nuo prieplaukos	Jūrų ir vidaus vandens transportas
	DDU	Pristatyta (muitas sumokėtas)	Visos transporto rūšys, įskaitant ir mišrų transportą
	DDP	Pristatyta (muitas sumokėtas)	Visos transporto rūšys, įskaitant ir mišrų transportą

Šaltinis: [39. P. 50-51].

EXW sąlyga reiškia, kad pardavėjas savo teritorijoje sutartu laiku paruošia prekes išvežti. Pirkėjas privalo savo lėšomis ir rizika pakrauti prekes į transporto priemonę, apdrausti krovinį ir sumokėti už jo transportavimą. Taip pat turi pasirūpinti reikiama eksporto dokumentais ir sumokėti su tuo susijusias išlaidas. Šios išlaidos turi būti įskaitytos į prekių įsigijimo savikainą. Pirkėjas prisiima visas išlaidas ir riziką, susijusias su prekių gabenimu. Nuosavybės teisė, kaip ir rizika pirkėjui pereina pardavėjo teritorijoje, prieš pakraunant prekes į transporto priemonę. Tai rekomenduojama įteisinti perdavimo ir priėmimo aktu ar kitu analogišku dokumentu. Jei minėti dokumentai nėra išrašomi, tai

operacijos atlikimą reikėtų sieti su sąskaitos faktūros išrašymu. Pardavėjo įsipareigojimai yra minimalūs. Šio termino negalima naudoti, kai pirkėjas negali tiesiogiai arba netiesiogiai atlikti eksporto formalumų. Tokiu atveju turi būti naudojamas FCA terminas.

Pagal FCA sąlygas, pardavėjas įvykdo savo įsipareigojimus, kai gavęs muitinės leidimą išvežti prekes (šios išlaidos yra įskaitomos į prekių įsigijimo savikainą), jas pristato pirkėjo nurodytam transportuotojui paskirtame punkte. Jei pirkėjas nėra nurodęs tikslaus punkto, pardavėjas gali pasirinkti, kur perduoti prekes transportuotojui sutartos vietos ribose. Jeigu pagal įprastą prekybos praktiką reikia pardavėjo pagalbos sudarant kontraktą su transportuotoju, šis gali tai atlikti pirkėjo rizika ir sąskaita. Yra tiksliai nurodoma, kas atsakingas už prekių pakrovimą į vežėjo transporto priemonę. Jei prekių pakrovimo vieta yra pardavėjo įmonės teritorijoje, tai jis yra įpareigotas savo lėšomis pakrauti prekes į vežėjo transporto priemonę. Kitu atveju prekių perkrovimo iš pardavėjo transporto į vežėjo transportą išlaidas apmoka pirkėjas. Tolesniu prekių transportavimu, draudimu ir panašiai rūpinasi pirkėjas. Vadinasi, nuosavybės teisė ir rizika pereina prekes perdavus vežėjui. Pastarasis būtinai turi pasirašyti priėmimo–perdavimo aktą. Jei toks dokumentas nepasirašomas, tai krovinio perdavimo faktas ir data turi būti fiksuojami jį lydinčiuose dokumentuose.

FAS sąlygos rodo, kad pardavėjas savo lėšomis turi sutvarkyti eksporto formalumus (sumokėti muitą), pristato prekes iki pirkėjo nurodytame uoste esančio laivo. Prekės paliekamos arba krantinėje, arba lichterėje. Nuo to momento pirkėjas prisiima visus prekių praradimo ar sugadinimo kaštus ir riziką. Nuo krovinio perdavimo vežėjui, prekių nuosavybės teisė pereina pirkėjui. Pastarasis samdo laivą, organizuoja prekių pakrovimą, rūpinasi visais importo formalumais bei prekių draudimu transportavimo metu. Visos minėtos išlaidos yra įskaičiuojamos į prekių įsigijimo savikainą.

FOB atveju pardavėjas įvykdo perdavimo įsipareigojimą, kai prekės įkeliamos per laivo borto turėklus nurodytame išsiuntimo uoste. Pardavėjui priklauso pasirūpinti prekių eksporto formalumais. Išlaidos, susijusios su tolesniu prekių gabenimu (transportavimo, draudimo, importo, o jei prekės gabenamos per kitų valstybių teritorijas, tai ir tranzito) įskaitomos į prekių įsigijimo savikainą ir yra apmokamos pirkėjo. Rizika ir nuosavybės teisė į prekes iš pardavėjo pirkėjui pereina jas pakrovus į laivo denį.

CFR sąlygomis pardavėjas privalo apmokėti visus prekių gabenimo į nurodytą paskyrimo uostą kaštus ir sumokėti frachtą (išlaidas už prekių transportavimą). Prekių praradimo ar sugadinimo rizika, taip pat papildomi kaštai, atsirandantys, po to, kai prekės perduodamos laivo denyje, yra perleidžiami pirkėjui nuo to momento, kai jos išsiuntimo uoste perkeliamos per laivo borto turėklus. Pardavėjas taip pat turi pasirūpinti prekių eksportu bei sumokėti su tuo susijusias išlaidas. Savo ruožtu pirkėjas tvarko importo formalumus, sumoka už prekių iškrovimą, apdraudžia jas (įskaitant ir jų vežimą pardavėjo

samdytu laivu). Kaip ir anksčiau aptartomis sąlygomis, minėtos išlaidos pridedamos prie prekių įsigijimo savikainos.

CPT sąlyga labai panaši į CFR. Pagrindinis skirtumas – CPT sąlyga taikoma visoms transporto rūšims. Kaip ir CFR atveju, pardavėjas sumoka frachtą už prekių transportavimą iki nurodytos paskyrimo vietos bei gauna muitinės leidimą išvežti prekes. Prekių praradimo ir sugadinimo rizika, taip pat papildomi kaštai, susidarę perdavus prekes transportuotojui, yra perleidžiami pirkėjui, o prekės perduodamos transportuotojo dispozicijon. Jeigu gabenant prekes į sutartą vietą dalyvauja keli transportuotojai, rizika pereina pirkėjui, prekes perdavus pirmajam transportuotojui.

CIF sąlyga nuo CFR skiriasi tik tuo, jog pardavėjas papildomai privalo pasirūpinti prekių jūriniu draudimu ir nuo pirkėjo rizikos dėl prekių praradimo ar sugadinimo transportavimo metu. Pardavėjas sudaro draudimo kontraktą ir sumoka draudimo įnašą. Pardavėjas privalo tik minimaliai apdrausti prekes. Be to, pardavėjui priklauso gauti muitinės leidimą išvežti prekes. Visos šios išlaidos traktuojamos kaip pardavimo sąnaudos. Pardavėjui lieka sutvarkyti importo formalumus ir sumokėti už prekių gabenimą į galutinės paskirties vietą. Šios išlaidos įskaitomos į prekių įsigijimo savikainą.

Pagal CIP sąlygas, pardavėjas turi tuos pačius įsipareigojimus, kaip ir CPT atveju. Papildomai jis privalo pasirūpinti krovinio draudimu nuo pirkėjo rizikos dėl prekių sugadinimo ar praradimo transportavimo metu. Kaip ir CIF sąlygos atveju, pardavėjas privalo sudaryti draudimo kontraktą ir sumokėti draudimo įnašą tik minimaliai draudimo sumai. Esant šiai sąlygai (ji tinka visoms transporto rūšims, bet dažniausiai naudojama sausumos transportui), pardavėjas prekes pristato į nurodytą pasienio punktą ir apmoka visas su tuo susijusias išlaidas. Taip pat jam reikia pasirūpinti eksporto dokumentų tvarkymu, sumokėti muitus. Jei maršrutas iki nurodytos paskyrimo vietos eina per kitas valstybes, pardavėjui tenka prievolė rūpintis ir sumokėti su tranzitu susijusias išlaidas. Prekės perduodamos pirkėjui ar įgaliotam asmeniui prieš nurodytą pasienio punktą. Pirkėjui tenka pareiga sutvarkyti muitinės formalumus ir atsigabenti prekes į galutinės paskirties vietą.

Esant DAF sąlygoms, pardavėjas įvykdo įsipareigojimą, jei gavęs muitinės leidimą išvežti prekes, jas pateikia į nurodytos pasienio vietos apibrėžtą punktą, prieš gretimos pasienio šalies muitinę. Sąvoka „siena“ gali reikšti ir eksportuotojo šalies sieną. Šis terminas taikomas tik sausumos transportui. Kai prekės siunčiamos vandens transportu, rekomenduojama taikyti DES arba DEQ sąlygas.

Pagal DES sąlygas pardavėjas pristato prekes į nurodytą uostą ir laive paruošia jas perduoti pirkėjui. Visos gabenimo, eksporto formalumų tvarkymo, draudimo ir kitos išlaidos yra sumokamos pardavėjo. Jam nebeatitenka iškrovimo bei tolesnio vežimo rizika ir kaštai, importo procedūros sutvarkymas. Vadinasi, nuosavybės teisė į prekes ir rizika pereina pirkėjui kai jos laive perduodamos nurodytame uoste.

DEQ sąlygomis pardavėjas privalo laivu atgabenti prekes į nurodytą uostą ir jo krantinėje perduoti prekes. Pirkėjui lieka tik importo formalumai ir muitai bei savo lėšomis ir rizika toliau transportuoti prekes. Rizika ir nuosavybės teisė į prekes pirkėjui pereina jas iškrovus uosto krantinėje.

DDU galima naudoti bet kokiam transportui, bet patogiau vandens transportui naudoti DES arba DEQ. Pagal DDU pervežimas laikomas baigtu, kai prekės pateikiamos pirkėjui pastarojo nurodytoje vietoje, nebūtinai jas iškraunant ir sutvarkant importo procedūras. Vienintelės išlaidos, kurios tenka pirkėjui – importo rinkliavos ir muitai. Rizika ir nuosavybės teisė pirkėjui pereina kai prekės pristatomos nurodytu adresu.

DDP sąlygomis pardavėjas turi pristatyti prekes pirkėjui pastarojo nurodytoje vietoje, nebūtinai jas iškraunant. Importo procedūros atlikimas priklauso pardavėjui. Šiuo atveju pardavėjo prievolės yra maksimalios, o pirkėjo – minimalios. Jei reikalingi specialios importo licenzijos, leidimai ar kiti dokumentai, kurių negalėtų gauti pardavėjas, DDP terminas negalėtų būti naudojamas. Abipusiu pardavėjo ir pirkėjo susitarimu pardavėjas gali būti atleistas nuo kai kurių įsipareigojimų, tokių kaip sumokėti PVM. Tokiu atveju tai turi būti tiksliai nurodyta kontrakte arba naudojamas DDU terminas. Kaip ir DDU sąlygomis, taip ir šiuo atveju, vandens transportui patogiau yra naudoti DES arba DEQ terminas. Esant DDP sąlygai, prekės ir su jomis susijusi rizika perduodama pirkėjui pastarojo nurodytoje vietoje, kuri dažniausiai būna jo įmonės teritorija. [18. P. 41-45, 24. P. 70-81, 42. P. 141-148]

C grupėje svarbu tiksliai nurodyti pristatymo punktą, nes eksportuotojas apmoka transportavimo išlaidas. Be to, eksportuotojas laikomas įvykdęs įsipareigojimus prekių išsiuntimo šalyje. Tai reiškia, kad į eksportuotojo įsipareigojimus įeina išlaidų apmokėjimas už prekių pervežimą įprastiniu būdu iki paskirties vietos. Atsitiktinės prekių sugadinimo ar praradimo rizikos eksportuotojas netenka perdavęs prekes transportuotojui. Nuo šio momento ji atitenka pirkėjui. Naudojant C grupės terminus šalims pravartu patikslinti transportavimo terminą, pavyzdžiui, „su iškrovimu“. Savo ruošu pirkėjai ne retai siūlo įtraukti įrašą „iškrovimas (išsiuntimas) ne vėliau kaip...“. Bet toks terminas yra dviprasmiškas, nes bet kokia vėlavimo rizika gabenimo metu tenka pirkėjui.

Pagal D grupės terminus pardavėjas atsako už prekių pristatymą į numatytą punktą ar uostą. Jam priklauso visa rizika ir visos išlaidos už prekių pristatymą iki numatytos vietos. Pagal DAF, DES ir DDU terminus eksportuotojui nepriklauso sutvarkyti importo formalumus, o pagal DEQ ir DDP – tai yra paliekama jo kompetencijai.

EXW sąlygomis, kurios labai nepalankios pirkėjui, prekiauja tik labai nepasitikinčios savo gebėjimais arba labai stokojančios apyvartinių lėšų kompanijos. Lietuvos eksportuotojams patogiausia būtų naudotis F grupės sąlygomis. Ne mažiau patogios, ypač prekiaujant su kaimyninėmis valstybėmis, turėtų būti DAF sąlygos. Pirmiausia dėl to, jog iš transportavimo kompanija galėtų šiek tiek užsidirbti

(patyrę eksportuotojai niekada nevengia užsidirbti papildomų pajamų, tarp jų ir užsienio valiuta). Kita vertus, tai puiki galimybė sustiprinti savo ryšius su ekspeditorių kompanijomis. Be to, tai nemenkas palengvėjimas pirkėjui, o eksportuojančiai firmai – pliusas konkurencinėje kovoje. Eksportuotojas, turėdamas gerus santykius su stipriomis ir patikimomis ekspeditorių kompanijomis, gali siūlyti pirkėjui ir C grupės sąlygas. Savo ruožtu importuotojas, pagal tai kokias sąlygas siūlo eksportuotojas, gali padaryti išvadą apie savo prekybos partnerį. [18. P. 44-45]

Taikant praktikoje INCOTERMS ne visada unifikauta formulė padeda išreikšti specifinius pardavėjo ir pirkėjo įsipareigojimus. Tokiu atveju tenka sąlygą modifikuoti, nurodant įsipareigojimus. Bet reikėtų atkreipti dėmesį, jog patikslinimai negali prieštarauti prekių pristatymo sąlygai. Kita svarbi INCOTERMS sąlygų taikymo aplinkybė – šiuolaikiniuose moderniuose uostuose, pasienio punktuose ar prekių terminaluose galioja savita vidaus tvarka, kuri gali apriboti kai kurių sąlygų taikymą. Visa tai būtina įvertinti prieš pasirenkant prekių transportavimo kelią ir būdus. [42. P. 148]

II. BANKŲ VAIDMUO ATLIEKANT TARPTAUTINIUS ATSISKAITYMUS

2.1 Bankų ryšiai su tarptautine prekyba

Nacionaliniai ir tarptautiniai bankai sudaro finansinę rinkos ekonomikos „infrastruktūrą“. Kadangi ji turi sudėtingą tarptautinių mokestinių atsiskaitymų tinklą, tai be bankų sistemos finansiniai atsiskaitymai realios ekonomikos sąlygomis yra neįmanomi. Bankai užtikrina ne tik mokestinius atsiskaitymus, bet ir nukreipia rinkos reguliuojamus kapitalo srautus nuo indėlininkų prie investuotojų. Tai yra, bankai indėlininkų įnašus paverčia kapitalu, kurį perveda į vartojimo ir investicijų sektorius kreditų formoje. Be to, didėjant konkurencijai, įmonės tikisi iš savo bankų patarimų visais tarptautinės prekybos klausimais. Tiek išskylančios problemos, tiek ir iš bankų laukiamos konsultacijos pasižymi tam tikru specifiškumu. [37. P. 119, 42. P. 108]

Pirmiausia bankų klientus domina rizikos klausimai. Kiek patikimi jų užsienio partneriai, ar pati užsienio šalis politiškai, ekonomiškai yra stabili, kaip būtų galima išspręsti valiutos keitimo problemas, kaip gauti išmokas iš užsienio ir kaip patiems atsiskaityti su užsienio tiekėjais, kokios yra greičiausios ir efektyviausios pinigų pervedimo operacijos – visa tai klausimai, kurie priklauso bankų kompetencijai ir jų išsprendimas palengvina klientams, dalyvaujantiems tarptautinėje prekyboje.

Užsienyje bankai gali organizuoti mokėjimų surinkimą ar įvykdyti kliento atsiskaitymą. Be kliento sąskaitos aptarnavimo ir įrašų atlikimo šalies banko sąskaitoje banke korespondente, taip pat yra siūloma paskolų ir overdraftų klientams bei užsienio bankams teikimas, čekių ar perleidžiamųjų vekselių, mokėtinų užsienyje, supirkimas ir pardavimas, akceptuotų vekselių paslaugos bei dokumentinių akreditivų teikimas.

2.2 Komercinių bankų paslaugos eksportuotojams ir importuotojams

Eksportuotojams bankai teikia smulkią informaciją apie potencialius užsienio pirkėjus bei politinę ir ekonominę užsienio šalies situaciją. Tik pastarosios dėka, banko klientas gali numatyti ekonominę perspektyvą, šalies finansinių įsipareigojimų vykdymą. Informacijos apie prekybos muges suteikimas padeda užmegzti ryšius su potencialiais pirkėjais ir pristatyti eksportuotoją užsienio rinkai. Informacijos apie rinką ir pirkėjus bei prekybos atstovus būna užsienio bankų rekomendaciniai laišakai. Supažindinimas su kitais eksportuotojais leidžia pasidalinti tarptautinės prekybos patirtimi. Didelę reikšmę eksportuotojui turi konsultacijos užsienio šalių dokumentų, tarifų, kvotų ir importo reikalavimų, prekybos sąlygų bei jų reikšmės klausimais. Atsiskaitymo formų privalumų ir trūkumų išaiškinimas, padeda klientui pasirinkti jo atžvilgiu optimaliausią atsiskaitymo būdą. Taip pat labai svarbūs patarimai, kaip išvengti valiutų kurso svyravimo rizikos. Kontrakto garantijų išleidimas apsaugo ne tik eksportuotoją, bet ir importuotoją nuo galimų nuostolių.

Pagrindinių banko paslaugų importuotojams spektrą sudaro tiekimo šaltinių užsienyje suradimas, smulkios informacijos apie užsienio pirkėjus suteikimas, konsultacijos prekybos sąlygų bei jų reikšmės klausimais. Taip pat teikiami patarimai kaip apsaugoti nuo įvairių rizikos tipų. Ne mažiau svarbi importo finansavimo paslauga bei pagalba laiku atsiskaitant su tiekėjais. Būtent pastaroji padeda susikurti ir išsaugoti gerą komercinę reputaciją.

Vienas iš užsienio prekybos elementų yra valiuta. Valiutų kursų svyravimai yra aktualūs ir eksportuotojui, ir importuotojui. Išvengti neigiamų valiutos kurso svyravimo padarinių padeda bankai. Jie įvairiais būdais padeda eliminuoti neigiamas valiutų svyravimo pasekmes. Tam yra naudojami:

1. Ateities sandoriai (fjūčeriai, forvordai) - tai sandoriai, kuriuose, numatoma pirkti ar parduoti tam tikrą valiutos sumą sutarta data ateityje, iš anksto nustačius terminus ir sąlygas. [24. P. 51]
2. „Grynieji“ užsienio valiutos opcionai (pasirinkimo sandoriai) - tai dviejų rinkos dalyvių susitarimas, pagal kurį viena susitarimo pusė suteikia teisę kitai pusei pirkti ar parduoti, tam tikromis sąlygomis: akcijas, obligacijas, ateities sutartis, palūkanų normas ar valiutą. [24. P. 45]
3. Apsikeitimo sandoriai (svopai) – tai apsikeitimas valiutomis tam tikram laikui. Toks sandoris įforminamas kaip du valiutos pirkimo ir pardavimo sandoriai: paprastas ir išankstinis. Tokie sandoriai sudaromi siekiant sureguliuoti pinigų srautus. Dažniausiai tai būna pigiau, nei padėti indėlių turima valiuta ir imti paskolą reikiama valiuta. [42. P. 153]

4. Sąskaitos atidarymas užsienio valiuta. Firmai, vykdant mokėjimus ar gaunant pajamas užsienio valiuta ir turint savo banke valiutinę sąskaitą, išvengiama valiutos pirkimo ir pardavimo išlaidų.
5. Paskola užsienio valiuta. Nuostolių išvengiama susiderinus būsimas pajamas su išlaidomis. Gavęs, valiutą, eksportuotojas pasikeis ją į nacionalinę valiutą, o paskolą grąžins ta pačia valiuta, kurią jam sumokės užsienio pirkėjas. [45. P. 154-155]

Vis didesnis komercinių bankų tarpininkavimas yra sąlygotas filialų užsienyje įsteigimo, užsienio bankų akcijų įsigijimo, tarpusavio bendradarbiavimo išplėtimo bei dukterinių firmų, kurios specializuojasi teikdamos lizingo, faktoringo ir kitas paslaugas, įkūrimo. [45. P. 155]

Pagal Lietuvos Respublikos komercinių (akcinių) bankų įstatymą, komerciniai bankai turi teisę priimti terminuotus ir neterminuotus indėlius ir lėšas į einamąsias ir kitokias sąskaitas, teikti ir imti kreditus, atlikti operacijas su mokamaisiais dokumentais ir vertybiniais popieriais (čekiais, vekseliais, akcijomis, obligacijomis ir kt.), išduoti piniginius laidavimus, garantijas ir kitus laidavimo įsipareigojimus, priimti saugoti iš klientų vertybes ir nuomoti klientams banko saugykloje seifų kameras vertybėms ir dokumentams saugoti, teikti paslaugas ir konsultacijas bankų veiklos, finansiniais ir kitais klausimais, Lietuvos bankui leidus, vykdyti operacijas užsienio valiuta, pirkti ir parduoti brangiuosius metalus bei atlikti kitas kredito institucijos veiklos pobūdį atitinkančias operacijas.

Dauguma šių paslaugų yra susijusios su tarptautiniais atsiskaitymais. Juos vykdant yra derinami klientų poreikiai ir banko galimybės. Siekiant užsitarnauti partnerių pasitikėjimą, labai svarbu pasirinkti tinkamą atsiskaitymo formą. [37. P. 119-120]

III. TARPTAUTINIŲ ATSISKAITYMŲ FORMOS IR JŲ ANALIZĖ

Labai svarbi užsienio prekybos operacija yra apmokėjimas už prekes. Egzistuoja keletas tarptautinio atsiskaitymo būdų. Vieni jų patrauklesni ir mažiau rizikingi eksportuotojui, kiti labiau palankesni importuotojui. Atsiskaitymo būdas pasirenkamas derybų metu ir jį lemia sandorio dalyvių pasitikėjimas vienas kitu, bendradarbiavimo laikas (nuolatiniai pirkėjai gali tikėtis palankesnių apmokėjimo sąlygų, kai tuo tarpu naujiems importuotojams nėra suteikiamos palankiausios atsiskaitymo formos). Atsiskaitymo sąlygos parodo, kiek ir kokių apmokėjimo garantijų už pateiktą produkciją ar suteiktas paslaugas pageidauja eksportuotojas. Kuo patikimesnis ir mokesnis importuotojas, tuo pardavėjas reikalauja mažesnių sumokėjimo garantijų iki prekių pateikimo. Taip pat eksportuotojas gali nesutikti pateikti prekių pagal mažiau jam naudingą atsiskaitymo formą ne dėl to, jog nepažįsta ar nepasitiki pirkėju, bet ir dėl nestabilios ekonominės, politinės, socialinės ar teisinės padėties bei silpnos bankų sistemos importuotojo šalyje. Atsiskaitymo būdo pasirinkimui įtakos turi atstumas tarp pirkėjo ir pardavėjo, valiutos rizika bei pirkėjo finansinė būklė. Taip pat atsižvelgiama į šakos standartus, konkurencijos lygį bei atsiskaitymo operacijos kainą. Tam tikros tarptautinio atsiskaitymo formos gali reikalauti vienos iš partnerių šalies įstatymai. Sandorio finansavimo banko lėšomis poreikis – kita, ne mažiau svarbi priežastis, sąlygojanti atsiskaitymo būdo pasirinkimą.

Šiuo metu dažniausiai taikomos šios tarptautinių atsiskaitymų formos: išankstinis apmokėjimas, akredityvinis atsiskaitymas, atsiskaitymas dokumentiniu inkaso, atsiskaitymas atvira sąskaita, atsiskaitymas konsignaciniais pagrindais. Tokie mokėjimo būdai kaip vekselis, banko ar asmens čekis, sąlyginio indėlio sąskaita, bankinės garantijos yra priskiriami paminėtųjų formų atmainai ar papildymams. 3.1 lentelėje parodyta, kaip minėti atsiskaitymo būdai yra naudojami Lietuvos ir ES užsienio prekybos atsiskaitymų praktikoje.

3.1 lentelė

Lietuvos ir ES užsienio prekybos atsiskaitymo metodai

Lietuvos užsienio prekyba su pasaulio valstybėmis	Atviroji sąskaita % 1996-2004 m.	Akredityvas % 1996-2004 m.	Dokumentų inkasavimas % 1996-2004 m.	Išankstinis apmokėjimas % 1996-2004 m.
Lietuvos eksportas				
ES	57/54	9/8	17/18	17/20
JAV	50/49	21/17	21/25	8/9
NVS šalys	43/34	21/25	16/17	20/24
Vidurio Europos šalys	45/44	15/16	20/17	20/23
Azija	34/33	36/32	26/28	4/7

Lietuvos importas				
ES	30/32	15/14	20/22	35/32
JAV	28/25	22/19	12/19	38/38
NVS šalys	37/35	23/24	15/19	25/22
Vidurio Europos šalys	30/31	17/18	15/12	38/39
Azija	15/14	33/32	32/33	20/21

ES užsienio prekyba su pasaulio valstybėmis	Atviroji sąskaita %	Akredityvas %	Dokumentų inkasavimas %	Išankstinis apmokėjimas %
ES eksportas				
ES	72	8	9	11
Š. Amerika	70	10	8	12
C. ir P. Amerika	18	48	12	22
Afrika	22	46	8	12
Tolimieji Rytai	28	45	15	12
NVS, Vidurio Europa	32	42	11	15
Azija	24	46	8	24
ES importas				
ES	73	8	12	7
Š. Amerika	76	7	10	7
C. ir P. Amerika	76	7	11	6
Afrika	36	33	13	18
Tolimieji Rytai	22	39	22	16
NVS, Vidurio Europa	28	42	18	12
Azija	20	26	24	12

Šaltinis: [16. P. 50].

Apmokėjimo formų palankumo pasiskirstymas tarp eksportuotojo ir importuotojo pateiktas 2 priede. Kuo daugiau garantijų gauna eksportuotojas, tuo importuotojui pasirinktasis atsiskaitymo būdas būna nepalankesnis. 3 priede pateikiamas atsiskaitymo formų palyginimas. Lentelėje analizuojamos pagrindinės atsiskaitymo formos priimtumo pirkėjui bei pardavėjui, rizikos, paslaugos kainos, patikimumo, bankų vaidmens, taikymo dažnumo tarptautinėje praktikoje aspektas. Taip pat rekomenduojama, kokių šalių rinkose kokiems partneriams kokią atsiskaitymo formą saugiausia taikyti eksportuojant. [18. P. 61-62]

42 procentai Lietuvos importuotojų, prekiaujančių su NVS, Azijos ir Vidurio Europos šalimis pasirenka atsiskaitymą su prekybos partneriais metodu. Prekiaujant su ES ir JAV šalimis tik 31 procentas importuotojų yra sprendžiančioji pusė. Lietuvos eksportuotojų padėtis dar prastesnė – 39 procentai prekiaujančių su NVS, Azijos ir Vidurio Europos šalimis ir tik 25 procentai turinčių prekybos ryšių su ES ir JAV diktuoja atsiskaitymo būdą. [25. P. 52]

3.1 Išankstinis apmokėjimas (visiškas ar dalinis) tarptautiniu mokėjimo pavedimu

Išankstinis apmokėjimas – tai toks atsiskaitymo būdas, kai pirkėjas perveda pinigines lėšas pardavėjui anksčiau, nei gavo prekes ar paslaugas. [24. P. 94] Šis atsiskaitymo būdas daugiausia taikomas tiems pirkėjams, apie kuriuos neturima pakankamai informacijos, kurių šalies ekonominė ar politinė padėtis yra nestabili arba nekonvertuojama valiuta. Jei prekės pardavėjas užima dominuojančią padėtį rinkoje ir gali primesti pirkėjui sau naudingas sąlygas, tai tokiu atveju taip pat bus pasirinktas išankstinio apmokėjimo būdas. Parduodamas stambias prekes, kurioms pagaminti prireikia daugiau laiko (pavyzdžiui, įrengimai ir kita specializuota įranga), dažniausiai taikomas dalinis išankstinis apmokėjimas, kuris siekia nuo 1/10 iki 1/4 kontrakto ar siuntos vertės. Šiuo atveju tiekėjas gauna ne tik lėšas, bet ir tam tikrą garantiją, jog pirkėjas neatsisakys sutarties. Taigi sandoris yra pirkėjo finansuojamas. [18. P. 23, 45. P. 214]

Rizikos pasiskirstymo tarp importuotojo ir eksportuotojo atžvilgiu šis mokėjimo būdas labiau palankus pardavėjui. Šiuo atveju pinigus jis gauna prieš išsiųsdamas prekes. O tai reiškia, kad importuotojas moka už prekes, kai kuriais atvejais ir už transportą bei draudimą, prieš tai, kai jis ar jo agentas tas prekes priėmė. Tuo tarpu eksportuotojui kompensuojama už sutarties neįvykdymą, jis apsaugotas nuo atsiskaitymo nemalonumų (nemokumo vėlavimo). Jam tokios mokėjimo sąlygos prilygsta piniginiam indėliui.

Nors eksportuotojo rizika yra minimali, bet ji nėra visiškai eliminuojama. Visada egzistuoja užsakymo atsiskaitymo iš importuotojo pusės rizika, pastarajam dar neatlikus apmokėjimo. Jei po kontrakto sudarymo eksportuotojas iš karto pradės gaminti produkciją, o sutartą dieną negaus išankstinio atsiskaitymo, tai prekės nebus pakrautos išsiuntimui. Tada iškyla rizika, jog prekės visai gali būti nerealizuojamos. Tuo atveju pardavėjas patirs nuostolius. [45. P. 215]

Vis dėlto, didesnę rizikos dalį prisiima importuotojas. Iš karto pervesdamas pinigines lėšas, pirkėjas nėra garantuotas, ar pardavėjas įvykdys savo įsipareigojimus pagal sutartį. Prekės gali būti visai nepatiktos, neišsiųstos, išsiųstos vėliau arba neatitikti užsakymo kiekio ar kokybės atžvilgiu, o pirkėjas gali nebeatgauti sumokėtų lėšų. Jei prekės parduodamos trečiajai šaliai ir, suėjus terminui, gali būti sunku išreikalauti baudas už nepristatymą laiku. Iškyla sandėliavimo kaštų rizika kai vėluoja dokumentai ar jie užpildyti neteisingai. [24. P. 95, 45. P. 215]

Tačiau kartais avansinis mokėjimas yra palankus ir importuotojui. Pavyzdžiui, daugelyje Europos Sąjungos šalių įprasta, jog pardavėjas, gaudamas visišką, ar dalinį avansą, pirkėjui suteikia nuolaidą – nuo 1 iki 3 procentų nuo avansu mokomos sumos.

Vienas iš būdų, sumažinti importuotojo riziką – atsiskaitymas apmokant kliento čekį. Pardavėjas išduoda pirkėjui čekį avanso sumai, o pastarasis bankiniu pavedimu jį apmoka. Nesąžiningo pardavėjo atveju, pirkėjui lieka juridinę galią turintis dokumentas, pagal kurį galima sumokėtą sumą išieškoti iš pardavėjo teismo nagrinėjimo atveju.

Pirkėjas gali išduoti vekselį avanso sumai (galima su banko avaliu) numatydamas jo apmokėjimo terminą. Jei nustatytu laiku prekės nėra gaunamos, pirkėjas gali atsisakyti apmokėti vekselį. Nors šis metodas labiau patikimas, bet vekselio protestavimo atveju galimos papildomos išlaidos (iki 1-2 procentų nuo vekselio sumos). Tiesa, šias išlaidas gali išieškoti iš eksportuotojo, bet sugaištama laiko bylinėjimams.

Taip pat galima pasinaudoti akredityvu su „raudonąja linija“. Pardavėjas, gavęs tokį akredityvą, turi teisę gauti iš savo banko „raudonosios linijos“ dydžio paskolą. Suma dažniausiai būna nuo 10 iki 40 bet ne daugiau 60 procentų nuo visos eksporto akredityvo sumos. Šiuo atveju, bankui, suteikiančiam paskolą, už ją ir dalį palūkanų garantuoja akredityvą išleidęs bankas. Klientui, jei jam būtinas kreditavimas avansui sumokėti, pastarasis būdas yra pats pigiausias. Be to garantuojamas prekių pateikimas. Gaunančiajam avansą tai taip pat gana patikimas būdas, nes gali būti naudojamas Vakarų bankų garantijos ar kreditiniai ištekliai.

Paskutinis būdas – pasinaudoti banko išduodamomis avanso gražinimo garantijomis. Ją išduodamas bankas įsipareigoja užtikrinti, kad prekių pardavėjas gautą avansą panaudos pagal paskirtį (gali būti nurodyta garantijos tekste). [18. P. 63]

Išankstinio apmokėjimo būdas gali būti kiek modifikuojamas įtraukiant trečiąją šalį. Pagal bendrą susitarimą pinigai pervedami trečiajam asmeniui, kuris, įvykdamas tam tikras sąlygas, gali jais naudotis, o suėjus mokėjimo terminui, pagal mokestinį pareikalavimą apmoka sąskaitą.

Lietuvos komercinių bankų tarptautinių mokėjimo pavedimų kainos priklauso nuo operacijos skubumo. Išskiriamas paprastas, skubus ir labai skubus tarptautinis mokėjimo pavedimas. Priklausomai nuo banko, paprasto tarptautinio mokėjimo pavedimo įvykdymas trunka nuo vienos iki dviejų darbo dienų. Skubus mokėjimo pavedimas atliekamas arba tą pačią arba kitą darbo dieną. Labai skubaus tarptautinio mokėjimo pavedimo operacija vykdoma tos pačios dienos valiutavimu.

Tarptautinio mokėjimo pavedimo kaina priklauso ir nuo valiutos. Tarptautiniai pinigų pervedimai litais svyruoja nuo 15 Lt (AB banke „Hansabankas“) iki 30-60 Lt (AB SEB „Vilniaus bankas“). Pinigų pervedimai nekonvertuojama valiuta trunka ilgiau, nes nėra atliekami labai skubūs tarptautiniai pervedimai.

Pervedamų pinigų suma taip pat turi įtakos tarptautinio mokėjimo pervedimo kainai. Skubių ir labai skubių tarptautinių mokėjimo pavedimų kaina ypač didesnėms sumoms dažniausiai yra apskaičiuojama kaip procentas nuo sumos. Jei viršijama ribinė suma, tai dažniausiai imamams 0,1

procentas. Bet kiekvienas Lietuvos komercinis bankas yra nusistatęs atskirą minimalią ir maksimalią sumą. Ji skubiems tarptautiniams mokėjimo pavedimams svyruoja nuo 150 Lt iki 300-500 Lt, o labai skubiems nuo 280-350 Lt iki 500-900 Lt.

Tarptautinių mokėjimų pavedimų kainos priklauso ir į koki užsienio šalies banką yra pervedamos lėšos. Visada yra pigesni tarptautiniai mokėjimo pavedimai per užsienio bankų korespondentines sąskaitas. Pavyzdžiui AB SEB „Vilniaus bankas“ pinigų pervedimai tarp SEB („Skandinaviska Enskilda Banke Latvijas Unibanka“ Latvijoje, „Eesti Uhispank“ Estijoje ir „Ochrony Srodowiska“ Lenkijoje) grupės bankų klientų litais tekainuoja 8 Lt, užsienio valiuta – 30 Lt.

3.2 Akredityvinis atsiskaitymas

Akredityvas – tai raštiškas dokumentas, kuriuo viena šalis (akredityvo emitentas, pavyzdžiui, bankas) sutinka sumokėti kitai šaliai (gavėjui, pavyzdžiui, pardavėjui) skolą, kurią jai skolinga trečioji šalis (pavyzdžiui, pirkėjas). Pinigai sumokami tik tada, kai sąlygos, nustatytos akredityve, yra įvykdytos, taip pat ir gavus atitinkamus dokumentus (konosamentą ir kitus). Akredityvas išleidžiamas banko kliento prašymu ir pagal jo instrukcijas. [24. P. 96] Visi akredityvai yra išduodami pagal UCP 500 1993 metų redakciją. UPC 500 – tai tarptautinė konvencija, reglamentuojanti banko, dalyvaujančio akredityvo pagrindu atliekamame sandoryje, veiksmus ir įsipareigojimus.

Akredityvo operacijos dalyviai: pirkėjas (importuotojas), pirkėjo bankas, kuris išduoda akredityvą (bankas emitentas), pranešantysis (avizo) bankas, patvirtinantysis bankas, tarpininkaujantis bankas, bankas korespondentas (beneficiaro bankas), pardavėjas (eksportuotojas, beneficiaras). Eksportuotojas turi teisę į apmokėjimą pagal akredityvą. Jis turi įvykdyti akredityve nurodytus reikalavimus, bet taip pat neprivalo vykdyti savo įsipareigojimus, jei sąlygos jam yra nepalankios. Akredityvą atidarantis (išduodantis) bankas atidaro akredityvą, atsižvelgdamas į savo santykius su importuotoju ir į jo kreditingumą. Šiuo veiksmu jis prisiima įsipareigojimą sumokėti pagal akredityvumą. Akredityvą išduodantis bankas paprastai būna importuotojo šalyje. Pranešantysis (avizo) bankas atlieka išduodančiojo banko ir eksportuotojo tarpininko vaidmenį. Jis patikrina akredityvą prieš pervesdamas pinigus beneficiarui. Jeigu jis nėra taip pat ir patvirtinantysis bankas – privalo apmokėti eksportuotojui. Išduodančiojo banko ir beneficiaro tarpininkas yra tarpininkaujantis (mokantis) bankas. Jo pareigų dalis yra patikrinti, ar beneficiaro pateikti dokumentai sutampa su akredityvo reikalavimais.

Tai yra atliekama prieš persiunčiant eksportuotojo mokestinį pareikalavimą mokančiam ar akceptuojančiam bankui.

Akredityvai gali būti atidaromi naudojant nuosavas lėšas atsiskaitomojoje kliento sąskaitoje, trumpalaikes ir ilgalaikes banko paskolas arba kredito linijas. Vienu akredityvu leidžiama atsiskaityti tik su vienu pirkėju, nors prekės gali būti siunčiamos kelis kartus. Akredityvas negali būti peradresuotas. [45. P. 140]

Bankas šiuo atveju atlieka tarpininko vaidmenį tarp pirkėjo ir pardavėjo. Vykdydamas atsiskaitymo operaciją, jis apmoka dokumentus, iš anksto sutartomis sąlygomis. Labai svarbu, jog bankai, atliekantys akredityvines operacijas tikrina tik dokumentus, o ne prekes ar paslaugas. Nors akredityve prekybinė sutartis ir nurodoma, bet tai atskiras susitarimas, kuris nepriklauso nuo pirkėjo ar pardavėjo tarpusavio santykių. Pretenzijos dėl prekių kokybės, kiekybės, sutarties vykdymo, dokumentų autentiškumo, trečiųjų asmenų, dalyvaujančių akredityvo operacijoje, veiklos neturi būti adresuojamos akredityvą apmokančiam bankui. Bankas, apmokėdamas akredityvą remiasi pagrindiniu kriterijumi – dokumentų kokybe. Jo tikslas – nustatyti ar pateikti visi dokumentai, ar jie neprieštarauja vienas kitam, ar visiškai atitinka kontrakto sąlygas. [45. P. 139-140]

Įprastai akredityvas apmokamas tik po to, kai įvykdomos visos akredityvo sąlygos. Apmokėjimas vyksta pagal pateiktus nustatytos formos sąskaitų rejestrus, transporto arba priėmimo–perdavimo dokumentus, patvirtinančius prekių išsiuntimą (perdavimą), ir kitus akredityvo sąlygose numatytus dokumentus. Jei būna pažeista nors viena sąlyga, pagal akredityvą mokama tik gavus pirkėjo sutikimą. Jei sąskaitų rejestruose nenurodyta prekių išsiuntimo data, transporto dokumentų numeriai, pašto kvitų numeriai (siunčiant prekes paštu), priėmimo–perdavimo dokumentų numeriai ar data ir transporto, kuriuo išsiųstas kroviny, rūšis, net ir pirkėjo atstovui gavus prekes, pagal akredityvą neapmokama. Akredityvą jo galiojimo laikotarpiu galima išmokėti visą arba dalimis. [37. P. 121-122]

Akredityvas gali būti uždaromas ne tik pasibaigus jo galiojimo laikui, bet ir pardavėjui atsisakius toliau juo naudotis bei pirkėjui per savo banką atšaukus visą arba dalį akredityvo (jei akredityvas atšaukiamas).

Atsižvelgiant į sutarties sąlygas, gali būti naudojamos įvairios akredityvų rūšys, kurios tarpusavyje skiriasi rizikos priėmimo ir garantijų laipsniu. Išskiriamos trys akredityvų rūšių grupės: pagal bankų įsipareigojimo pobūdį, pagal sumokėjimo pobūdį ir specialios akredityvo formos.

Pagal bankų įsipareigojimo pobūdį, akredityvai gali būti skirstomi į atšaukiamus, neatšaukiamus, neatšaukiamus nepatvirtintus bei neatšaukiamus patvirtintus. Atšaukiamas akredityvas nėra labai patikimas pardavėjui, nes bankas teisiškai neįpareigotas apmokėti. Net ir iš anksto neįspėjus pardavėjo, bankas emitentas, pirkėjo nurodymu gali bet kuriuo momentu atšaukti ar anuliuoti

atšaukiamąjį akredityvą. Atšaukimas neturi juridinės galios tik bankui emitentui ar bankui korespondentui apmokėjus dokumentus.

Užsienyje atšaukiamas akredityvas naudojamas retai, daugiausia pagrindinių ir dukterinių įmonių tarpusavio atsiskaitymuose. Lietuvoje tokie akredityvai iš viso nėra išleidžiami, nes visi Lietuvos banko akredityvai turi būti patvirtinti užsienio bankų, o atšaukiamųjų akredityvų jie netvirtina. [18. P. 64, 45. P. 139-140]

Reikiamas tvirtas garantijas pardavėjui suteikia neatšaukiamas akredityvas. Net ir nenurodžius pirkėjo pareiškime akredityvo formos, jis yra laikomas neatšaukiamu. Tai yra juridiskai įteisintas finansinis įsipareigojimas, kurio negalima nei koreguoti, nei panaikinti be šalių, pasirašiusių kontraktą, sutikimo (pardavėjas, norėdamas pakeisti akredityvo sąlygas, pirmiausia kreipiasi į pirkėją, o šis paveda bankui emitentui padaryti atitinkamus pakeitimus). Bankas emitentas ne tik tvirtai įsipareigoja apmokėti akredityvą, bet ir apsaugo nuo pirkėjo nemokumo. Eksportuotojui, norint gauti atsiskaitymą, reikia įvykdyti vienintelę sąlygą – pateikti akredityvo sąlygas atitinkančius dokumentus.

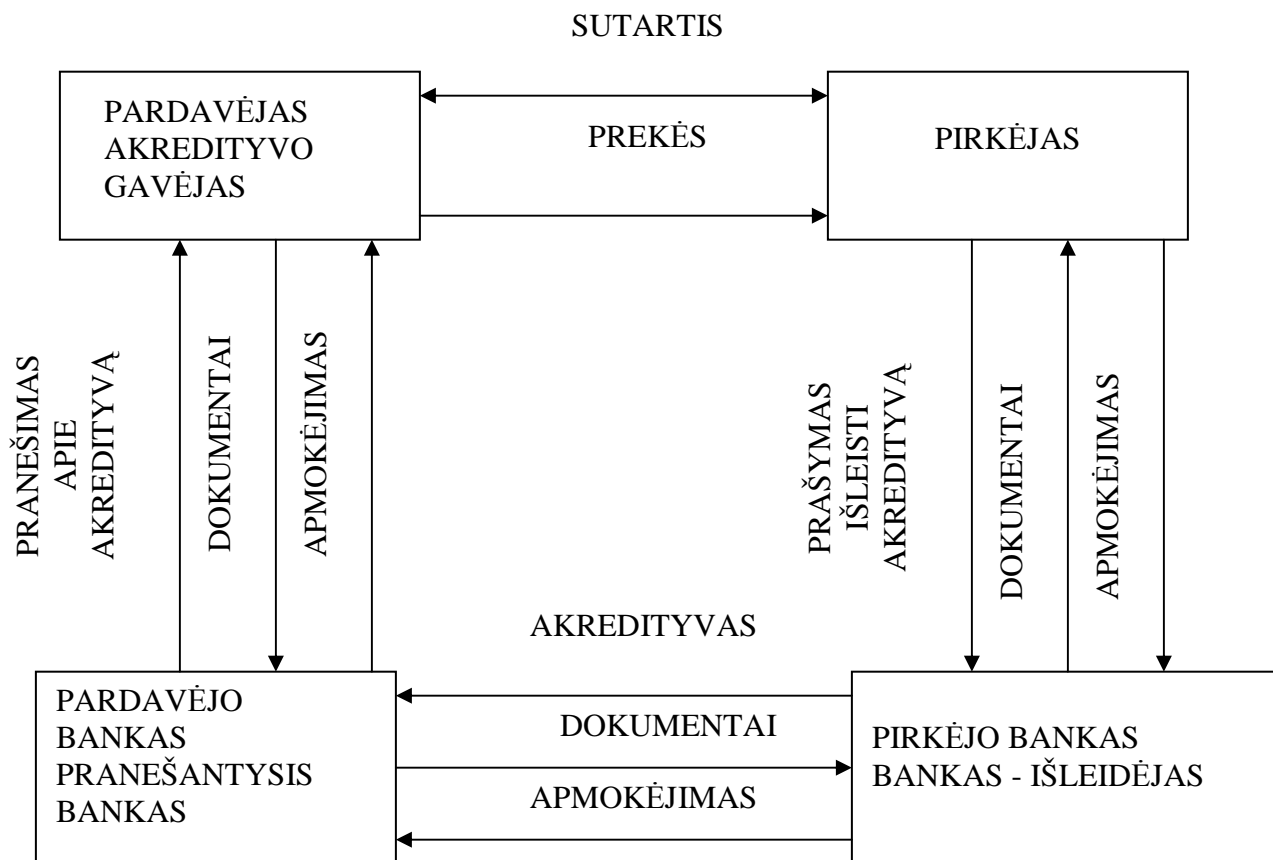
Neatšaukiamojo nepatvirtintojo akredityvo atveju, bankas korespondentas tik praneša beneficiarui apie akredityvo atidarymą neįsipareigodamas apmokėti ir veikdamas banko emitento vardu. Bankas korespondentas nevaržomas gali atsisakyti patvirtinti akredityvą. Tokio pobūdžio akredityvai naudojami tada, kai eksportuotojas visiškai pasitiki banku emitentu užsienyje, taip pat politinė ir pinigų pervedimo rizika nėra didelė.

Jeigu bankas emitentas išleidžia neatšaukiamą akredityvą, o bankas korespondentas jį patvirtina, tai yra išleidžiamas neatšaukiamas patvirtintas akredityvas. Šiuo atveju ne tik bankas emitentas, bet ir bankas korespondentas įsipareigoja jį apmokėti. Patvirtinantysis bankas apmoka akredityvą nepriklausomai nuo to, ar bankas emitentas galės įvykdyti rambursą, tai yra padengti akredityvo sumą, ar ne. Kadangi akredityvas yra patvirtintas eksportuotojo šalyje esančio banko, tai eksportuotojo rizika dėl ekonominės ar politinės padėties nestabilumo žymiai sumažėja. Beneficiaras turi dviejų bankų įsipareigojimus apmokėti, o kilę ginčai yra sprendžiami pagal banko korespondento šalies teisinę praktiką, kas taip pat labai palanku eksportuotojui. [45. P. 139-140]

Aptartos akredityvų formos tarpusavyje skiriasi eksportuotojo gaunamos garantijos dydžiu. 4 priede yra išskiriamos akredityvų rūšys pagal apmokėjimo būdą.

Praktikoje yra naudojama daug įvairių akredityvo rūšių, suteikiančių nevienodas garantijas abiemjoms sandorio pusėms. Pradinė akredityvo rengimo stadija turi didelės reikšmės atsiskaitymo operacijos sklandumui. Būtent tada yra ne tik pasirenkamas partneris, bet ir aptariamoms būsimojo kontrakto sąlygos: akredityvo forma, rūšis, galiojimo laikas ir kita. [12. P. 145-152, 37. P. 121-122]

Akredityvo atsiskaitymo schema pavaizduota 3.1 pav.

3.1 pav. Atsiskaitymo dokumentiniu akredityvu tvarka. Šaltinis: [57].

Pirmiausia tarp pirkėjo ir pardavėjo yra sudaroma sutartis, kurioje numatoma atsiskaitymo laikotarpis, prekių pristatymo terminai, kainos, pateikiami dokumentai ir kita. Po to pirkėjas kreipiasi į savo banką, prašydamas išleisti akredityvą, nuroydamas, kaip, kiek ir kokius dokumentus privalo pateikti pardavėjas ir kas juose turi būti pažymėta, kad būtų sumokėta už juos. Bankas, patikrinęs paraiškos teisingumą bei vienų sąlygų atitikimą kitoms ir neradęs klaidų ar neįvykdomų sąlygų, susitaria su pirkėju dėl sumokėjimo už prekes garantijų bankui. Bankas emitentas, siekdamas apsaugoti, gali debetuoti importuotojo sąskaitą, kas yra labai nenaudinga pastarajam (išsaldomos lėšos). Akredityvą išleidęs pirkėjo (pareiškėjo, importuotojo) bankas persiunčia jo tekstą pardavėjui (akredityvo gavėjui, eksportuotojui) per jo banką. Pardavėjo bankas įsitikina akredityvo autentiškumu ir apie išleistą akredityvą praneša pardavėjui, garantuodamas jo autentiškumą. Pardavėją informuojantis (pranešantysis) bankas praneša akredityvo sąlygas, tuo neprisiimdamas įsipareigojimų, o jei akredityvo sąlygas praneša patvirtinantysis bankas, tai jis jau prisiima visišką ir nepriklausomą nuo banko emitento atsakomybę už akredityvo vykdymą. Pardavėjas, susipažįsta su akredityvo sąlygomis ir įsitikina, jog gauto akredityvo sąlygos jam priimtinos ir yra tokios, kaip kad buvo sutarta su pirkėju. Kol eksportuotojas nepriėmė akredityvo, tol jis niekuo neįsipareigoja. Jeigu yra reikalinga,

pardavėjas gali reikalauti pakeisti akredityvo sąlygas apie tai informuodamas savo banką ir laiko taupymo sumetimais – tiesiogiai pirkėją. Pardavėjui sutikus su visomis sąlygomis, akredityvas įsigalioja. Eksportuotojas siunčia prekes pirkėjui, o savo bankui pateikia dokumentus, patvirtinančius įsipareigojimo įvykdymą. Jei dokumentai atitinka akredityve numatytas sąlygas, tai šie yra persiunčiami akredityvą patvirtinusiui bankui, o jei tokio nėra, tai tiesiog bankui emitentui. Jeigu pardavėjo bankas pats patvirtino akredityvą, tai ir sumoka pardavėjui reikiamą sumą, bet nedidesnę nei akredityve numatyta maksimali suma. Pirkėjo banke akredityvo dokumentai dar kartą yra patikrinami. Jei šie atitinka visas sąlygas, tai bankas „perka“ dokumentus ir juos „parduoda“ pirkėjui (atsiskaitoma gali būti ir akredityvo sandorio pradžioje išaldytais pirkėjo pinigais). Jei dokumentuose yra klaidų, bankas gali atsisakyti mokėti už juos. Tada pardavėjas turi susitarti su pirkėju kad šie bus apmokėti. Kol dokumentai neapmokėti, jų savininkas yra eksportuotojas. [18. P. 64] Atsiskaitant su banku yra sudaromas rašytinis dokumentas, kuriuo bankas sutinka sumokėti eksportuotojui skolas, susidariusias išsiuntus prekes (atlikus paslaugas) importuotojui. Eksportuotojui pateikus į banką akredityvo sąlygose nurodytus dokumentus, pastarasis tarptautiniu mokėjimo pavedimu užbaigia atsiskaitymo procedūrą. [25. P. 48]

Akredityvas patenkina ir pardavėjo norą gauti pinigus ir pirkėjo norą gauti reikiamas prekes. Todėl dokumentinio akredityvo teigiamus bruožus galima nagrinėti dviem aspektais: iš eksportuotojo ir iš importuotojo pusės. Pirmiausia eksportuotojui labai svarbu tai, kad įvykdžius akredityvo sąlygas bus tikrai atsiskaityta, nes už tai atsako ne importuotojas, o bankas. Tai reiškia, kad pardavėjui nereikia tikrinti pirkėjo mokumo. Taip sutaupomas ne tik laikas, bet ir išvengiama papildomų informacijos rinkimo kaštų. Išleidus neatšaukiamą akredityvą, pirkėjas negali atsisakyti mokėti, jei pardavėjas pateikia bankui akredityve nustatytus dokumentus. Be to, pateikus reikiamus dokumentus, eksportuotojas gaus apmokėjimą numatytu laiku, o tai labai svarbu siekiant tiksliau planuoti įplaukas. Taip pat atsiskaitymas akredityvu užtikrina eksportuotojui ne tik tikslų, bet ir pakankamai greitą atsiskaitymą, o tai leidžia apsisaugoti nuo valiutų kursų svyravimo rizikos.

Importuotojui yra naudinga tai, kad eksportuotojui bus apmokėta tik pateikus akredityve numatytus dokumentus, o tai reiškia tik tada, kai bus įvykdytos nustatytos sąlygos. Be to, išvengiama išankstinio apmokėjimo, kas labai nenaudinga pirkėjui. Ši atsiskaitymo forma užtikrina importuotojui prekių ar paslaugų gavimo laiką. Pirkėjui yra suteikiama galimybė kontroliuoti prekių išsiuntimo terminus. Taip pat pirkėjui nereikia papildomai įrodinėti savo mokumo (ypač svarbu sudarant naujus prekybinius sandorius), o tai labai palengvina bendradarbiavimą. Vien išleisdamas akredityvą, importuotojas įrodo eksportuotojui savo mokumą, kas jam suteikia galimybę tikėtis lengvatų ateityje. Kitas ne mažiau svarbus momentas – išleidžiant akredityvą su atidėtu mokėjimu, pardavėjas kredituoja pirkėją. Tai yra importuotojui suteikiama galimybė parduoti gautas prekes. Taip pat išvengiama

grynųjų pinigų užšaldymo. Importuotojui šis atsiskaitymas patrauklus ne tik dėl gana palankių sąlygų, bet ir dėl priimtinos kainos bei platesnio tiekimo šaltinių tinklo.

Vykdamas akredityvinius atsiskaitymus rizika pereina nuo kliento bankui. Pirmiausia bankas pakeičia savo kreditą savo kliento kreditu ir privalo mokėti pagal reikalavimus atitinkančius dokumentus, net jeigu klientas negali bankui tos sumos gražinti. Jei bankas padaro klaidą ir sumoka eksportuotojui, importuotojas neprivalo bankui atlyginti patirtus nuostolius.

Viena iš svarbiausių neigiamų akredityvo pusių – bankai, išduodami akredityvą, dirba tik su dokumentais, todėl jų atsakomybė yra sąlygota. Akredityvas neapsaugo atsiskaitančios šalies nuo eksportuotojo klastojimų. Kitas minusas – terminuotas arba pateiktinis apmokėjimas. Be to, rezervinis akredityvas apmokamas tik tada, kai pateikiamas pareiškimas apie tai, jog tam tikras veiksmas ar veiksmai įvyko arba neįvyko. Skirtingai nuo komercinio akredityvo, atsarginio akredityvo suma paprastai reikalaujama visa iš karto. Bet nėra reikalaujama užstato. Jeigu bankas emitentas, išleisdamas akredityvą, iš karto deponuoja reikiamą sumą nuo importuotojo sąskaitos, tai akredityvo galiojimo laikotarpiu pirkėjas negali disponuoti kontrakte nustatyta apyvartinio turto dalimi. Be to, jis turi apmokėti akredityvo išleidimo komisinius, o tai papildomi kaštai.

Eksportuotojas rizikuoja, kad įvykdžius akredityvo sąlygas, jam nebus sumokėta, jei bankas nebus pajėgus mokėti. Tačiau šiuo atveju galima apsidrausti, reikalaujant, jog importuotojas atidarytų tokį akredityvą, kuris būtų patvirtintas pardavėjo šalies bankų.

Eksportuotojas, norėdamas gauti apmokėjimą, turi laikytis dviejų taisyklių: savalaikiškumo ir dokumentų tikslumo. Savalaikiškumas suprantamas kaip trijų laiko sąlygų patenkinimas:

1. Galiojimo laikas – eksportuotojas turi būti įsitikinęs, jog suspės patvirtinančiam akredityvą bankui (arba bankui emitentui) pateikti dokumentus iki akredityvo galiojimo termino pabaigos.

2. Pristatymo terminas – akredityve būna nurodyta, per kiek laiko reikia pateikti bankui dokumentus po jų išdavimo. Maksimalus laikotarpis, jei tai nenurodyta – 21 kalendorinė diena.

3. Pakrovimo data – prekės turi būti pakrautos ir išsiųstos iki akredityve nurodytos datos. [18. P. 65]

Visus dokumentus tikrina bankai, išleidžiantys ar aptarnaujantys akredityvą. Būtent jie ir sprendžia apmokėti pateiktus dokumentus ar ne. Bankai tikrina, kad pateikti dokumentai raidė į raidę, skaitmuo į skaitmenį atitiktų akredityvo sąlygas. Dokumentai negali būti iš dalies ar beveik geri. Jie turi būti visiškai geri. Kai kurios klaidos gali būti ištaisytos. Pavyzdžiui gali būti ištaisyti vekseliai, sąskaitos faktūros ar kiti paties gavėjo išduoti dokumentai, bet neįmanoma ištaisyti, pavyzdžiui, konosamento.

Akredityvų kainos Lietuvos komerciniuose bankuose pateiktos 5 ir 6 prieduose.

3.3 Atsiskaitymas dokumentiniu inkaso

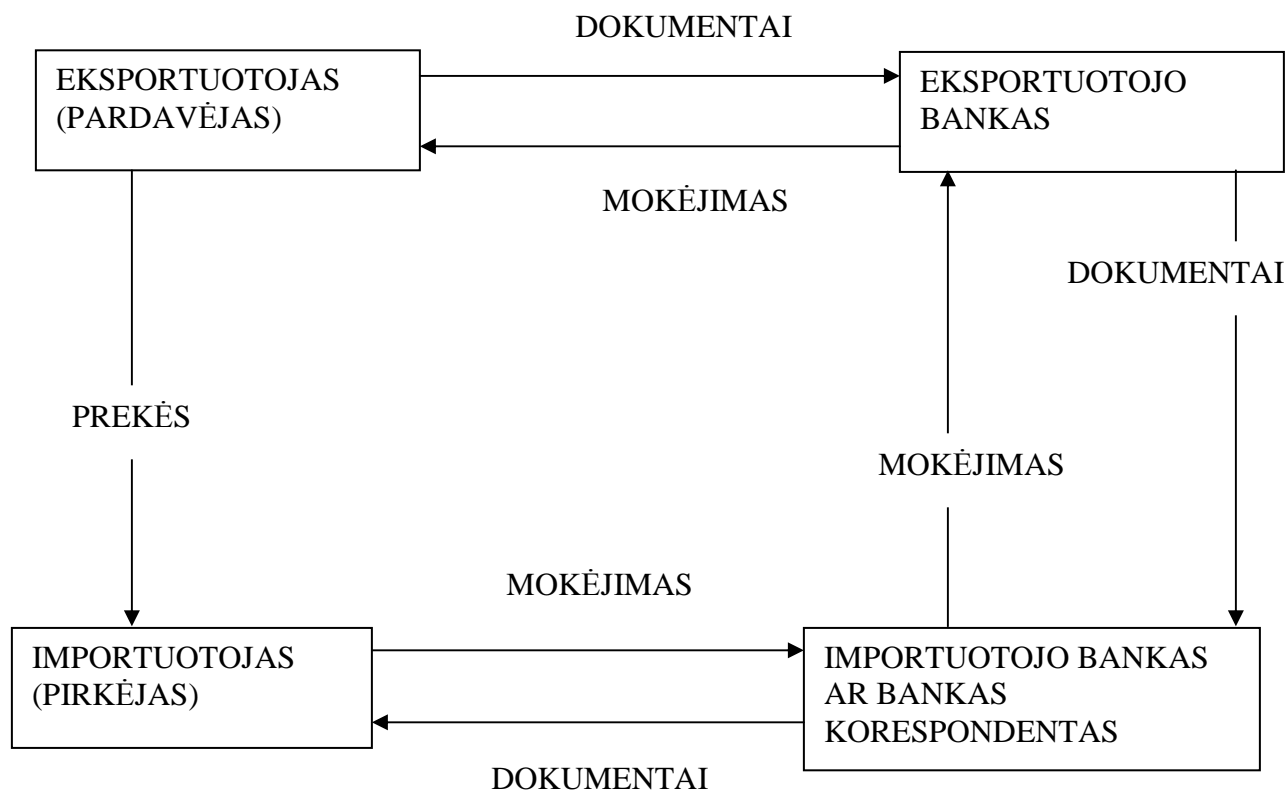
Tarptautinis dokumentų inkasavimas (itališkai „inkasso“) – tai procesas, kurio metu pardavėjo bankas, veikdamas pagal eksportuotojo nurodymus, importuotojo bankui (korespondentui) pateikia su prekybiniu sandoriu susijusius dokumentus. Gavęs dokumentus, importuotojo bankas sumoka pardavėjo bankui. [24. P. 96] Pagal šį atsiskaitymo būdą eksportuotojas turi nuosavybės teisę į prekes tol, kol pirkėjas įvykdo eksportuotojo reikalavimus: sumoka už prekes arba įsipareigoja už jas sumokėti po tam tikro laiko. Savo ruožtu bankai veikia tik kaip agentai, išduodantys dokumentus už eksporto sąlygų vykdymą, tai yra neprisiima jokių įsipareigojimų, (skirtingai, nei atsiskaitant akredityvu). [45. P. 237]

Šis atsiskaitymo būdas rekomenduojamas taikyti kai pirkėjas ir pardavėjas pasitiki vienas kitu, o pirkėjo finansinė būklė nekelia abejonų. Partneriai turi būti įsitikinę, jog atsiskaitymui negali trukdyti nenugalimos jėgos, o pirkėjo šalies mokėjimo operacijos yra neribojamos ir ypatingai kontroliuojamos.

Dokumentų inkasavime paprastai dalyvauja keturi dalyviai:

1. trasantas – tai eksportuotojas, kuris įgalioja savo šalies banką tvarkyti inkasuojamus dokumentus pagal jo (pardavėjo) instrukcijas;
2. perduodantysis bankas – tai bankas, kuriam eksportuotojas patiki savo dokumentus pagal eksportuotojo inkasavimo instrukcijas, persiunčia dokumentus inkasuojančiam bankui importuotojo šalyje;
3. inkasuojantis bankas – tai bet kuris kitas bankas, išskyrus perduodantįjį banką, kuris dalyvauja inkasavime; inkasuojantis bankas, kuris perduoda dokumentus importuotojui, yra vadinamas pateikiančiuoju banku, vykdančiu inkasavimą arba gaunančiu akceptą pagal perduodančiojo banko inkasavimo instrukcijas; inkasuojančiu ir pateikiančiu banku gali būti du skirtingi bankai, bet gali būti vienas ir tas pats bankas (praktikoje inkasuojantis ir pateikiantysis bankas būna tas pats bankas);
4. trasatas – tai importuotojas, kuriam perduodami dokumentai pagal inkasavimo instrukcijas. [24. P. 102-103]

Inkasavimo schema pavaizduota 3.2 pav.

3.2 pav. Inkasavimo schema. Šaltinis: [37].

Pirkėjas ir pardavėjas sudaro sutartį dėl prekių tiekimo, kurioje numatomas atsiskaitymas inkasavimo forma. Eksportuotojas išsiunčia prekes, jas pateikdamas transporto kompanijai, kuri sudaro su pardavėju prekių transportavimo sutartį ir priima prekes pervežimui, išduodama pardavėjui važtaraštį. Šį ir dar kitus (vekselį, išrašytą importuotojo vardu, inkasavimo instrukcijas, nuosavybę patvirtinančius) dokumentus eksportuotojas pateikia perduodančiajam (savo) bankui inkasuoti. Paraiškoje pardavėjas nurodo, kokias sąlygas turi įvykdyti pirkėjas, kad bankas šiuos dokumentus jam atiduotų (pavyzdžiui, pirkėjas turi apmokėti prekes per 30 dienų nuo prekių išsiuntimo dienos, kuri laikoma važtaraščio išdavimo data). Pagal pardavėjo paraišką bankas paruošia savo instrukcijas pirkėjo bankui ir jas kartu su pardavėjo pateiktais dokumentais siunčia į pirkėjo šalies banką. Inkasuojantysis bankas informuoja importuotoją apie jo vardu gautą inkasavimo pavedimą, supažindina su mokėjimo sąlygomis. Pirkėjui akceptavus, kitaip įsipareigojus apmokėti už dokumentus suėjus terminui arba juos iš karto apmokės, bankas atiduos šiuos jam dokumentus. Šiuo atveju bankas neįsipareigoja apmokėti pats, jis tik privalo kliento pageidavimu tą apmokėjimą vykdyti. Tik vieninteliu atveju bankas įsipareigotų apmokėti pats: jei jis atiduotų dokumentus pirkėjui, o pastarasis atsisakytų apmokėti. Bankas negali atiduoti dokumentų ir už dalinį apmokėjimą, o taip pat jei yra apmokėti nacionaline valiuta, bet toje šalyje egzistuoja valiutiniai įsipareigojimai. Po to kai pirkėjas

įsipareigoja sumokėti (arba atsisako tai padaryti nurodydamas priežastį), pirkėjo bankas informuoja pardavėjo banką, o šis – pardavėją. Atėjus mokėjimo terminui, importuotojo bankas debetuoja importuotojo sąskaitą akceptuotam vekseliui apmokėti ir persiunčia šias lėšas eksportuotojo bankui. Pastarasis iš gautų lėšų atskaičiuoja savo pajamas už inkasavimo paslaugas, o likutį užskaito į pirkėjo sąskaitą. Pagal tarptautinę praktiką, kiekviena sandorio šalis sumoka savo šalies bankų mokesčius, susijusius su atsiskaitymu dokumentų inkaso būdu. [18. P. 66, 45. P. 241-242]

Pagal pardavėjo suformuotas sąlygas, dažniausiai taikomos trys inkaso rūšys:

1. Dokumentai prieš apmokėjimą (D/P), kai dokumentai atiduodami pirkėjui už juos sumokant iškart, tai yra apmokėjimas neatidedamas. Nuosavybės teisę suteikiantys dokumentai pirkėjui perduodami tik apmokėjus. Šiuo atveju pirkėjas gali atsisakyti prekių.
2. Dokumentai prieš akceptą (D/A) - dokumentai pirkėjui atiduodami šiam įsipareigojus sumokėti po tam tikro laikotarpio, nurodyto inkasavimo instrukcijose. Šiuo atveju dažniausiai pirkėjas įsipareigoja sumokėti akceptuodamas pardavėjo pateikiamą vekselį. Galimas atvejis, jog pirkėjas gali priimti prekes, bet atsisakyti už jas sumokėti.
3. Dokumentai už dokumentus (D/D) – pirkėjas pateikia mainais kitus atitinkamus dokumentus (barterinės prekybos atveju), arba įvykdo kitus pardavėjo reikalavimus. Išskyla rizika, jog pirkėjui prekių kokybė gali būti nepriimtina. [24. P. 106-107]

Pagal išsiunčiamus dokumentus išskiriamos 2 inkaso rūšys: finansinis ir dokumentinis inkaso. Finansinis inkaso būna tuo atveju, kai inkasavimui siunčiami tik finansiniai dokumentai (įsakomasis vekselis (trata), paprastasis vekselis (solo), čekis, kiti finansiniai dokumentai, kurie skirti apmokėjimui gauti (apmokėjimo kvitas)). Jei yra siunčiami finansiniai ir komerciniai dokumentai arba tik komerciniai tada toks inkaso vadinamas dokumentiniu (komerciniu). Dokumentų judėjimas finansinio ir dokumentinio inkaso atveju pateikiamas 7 priede. [24. P. 105, 37. P. 121, 45. P. 240]

Kartais sandorio dalyviai gali susitarti vykdyti atsiskaitymą iš karto po prekių išsiuntimo. Tokia atsiskaitymo tvarka vadinama be dokumentiniu inkaso. Eksportuotojui pakanka tik po prekių išsiuntimo faksu pateikti informaciją apie transportavimą (transporto priemonės ir įpakavimo vienetų markiruotė). Šiuo atveju, nors ir sutaupomas laikas, bet išlieka visos rizikos rūšys. Kad apsisaugoti, eksportuotojas turėtų išsaugoti nuosavybės teisę įrodančius dokumentus, o atsisakius importuotojui mokėti – suteikti transporto agentui įgaliojimus ginti pardavėjo interesus.

Pagrindinis dokumentų inkasavimo privalumas eksportuotojui yra tas, kad pirkėjas negali gauti dokumentų, o išskirtiniais atvejais ir prekių, kol neapmokės sąskaitos ar neakceptuos vekselio. Taigi, pirkėjas negalės naudotis prekėmis tol, kol už jas neapmokės. Negavus pinigų, prekės gali būti parduotos kitam pirkėjui, grąžintos pardavėjui ir kita. [24. P. 96, 37. P. 121, 45. P. 240]

Pirkėjui tai yra pigesnis ir patogesnis atsiskaitymo būdas nei akredityvas. Šiuo atveju mokama už faktiškai gautas prekes, o inkaso išlaidos nėra didelės. Be to, pirkėjui iki gaunant prekes, nereikia mokėti. Esant D/A sąlygai, terminuotas vekselis leidžia importuotojui naudotis eksportuotojo kreditu. Kitas svarbus momentas – dokumentai perduodami tiesiogiai pirkėjui. [45. P. 240]

Bet ilgas dokumentų keliavimo per bankus laikas ir atitinkamai ilgas jų apmokėjimo laikotarpis nenaudingas nei pirkėjui, nei pardavėjui. Pirmiausia pardavėjas negali padengti gamybos ir transportavimo kaštų. O pirkėjui atidedamas laikas, kai jis galės laisvai disponuoti prekėmis. Bet lyginant su apmokėjimu pagal sąskaitą faktūrą, tai čia pinigai gaunami greičiau. Eksportuotojas rizikuoja, jog prekės bus neapmokėtos dėl pirkėjo finansinės būklės pablogėjimo arba dėl jo nesažiningų veiksmų. Tada pardavėjas patirs prekių saugojimo, pardavimo trečiam asmeniui ar prekių gabenimo atgal į savo šalį išlaidas. Kredito rizika visiškai eliminuojama, kai apmokėjimas yra atliktas.

Importuotojas rizikuoja, jog negali patikrinti prekių kokybės ar kiekio prieš apmokėjimą ar vekselio akceptavimą. Jo komercinė reputacija gali būti sugadinta, jeigu už inkasuotus dokumentus bus nesumokėta. Visų nuostolių neatlygins net draudimo kompanija. Vienintelis būdas apsisaugoti – reikalauti pateikti inkasavimui ir kokybės sertifikatą. Taip pat importuotojas rizikuoja gauti netinkamus dokumentus arba jie gali pasiekti pirkėją gerokai vėliau už prekes. Tokiu atveju būtų patirtos didelės sandėliavimo išlaidos. Dėl netinkamų dokumentų importuotojui gali iškilti sunkumų (arba visai tai gali būti neįmanoma padaryti), norint perduoti gautas prekes trečiajam asmeniui. [24. P. 96, 45. P. 244]

Dažnai eksportuotojas neturi nuosavybės teisę patvirtinančių dokumentų, nes prekės buvo pristatomos oro, autotransportu ar geležinkeliu (minėtais atvejais dokumentai nėra išrašomi). Akcepto inkaso atveju, net jei eksportuotojas ir turi nuosavybės dokumentus, jis turi tartis su užsienio banku ar savo agentu atstovauti jam saugant jo prekes. [45. P. 242]

Dėl ankščiau išvardintų trūkumų, tarptautinio sandorio šalys gali imtis papildomų apsisaugojimo priemonių. Kartais užsakovas gali paprašyti papildomos sumokėjimo garantijos iš mokėtojo banko avalio forma. Mokėtojo banko avalis – skolos grąžinimo laiduotojo raštiškas pasižadėjimas sumokėti. Bankas taip laiduos tik už tą mokėtoją, kuriuo pakankamai pasitiki. Taip pat šalys gali susitarti, jog dokumentai pirkėjui bus pasiųsti po mokėjimo įvykdymo.

Inkaso kainų Lietuvos komerciniuose bankuose palyginimas pateikiamas 8 priede.

Inkaso sąlygų pranešimas Lietuvos komerciniuose bankuose kainuoja nuo 50 Lt iki 80 Lt.

Dokumentų apmokėjimas arba išsiuntimas apmokėti kainuoja nuo 0,1 iki 0,15 procento, minimali kaina svyruoja nuo 100 Lt iki 170 Lt, o didžiausia šios paslaugos kaina kinta intervale nuo 600 Lt iki 800 Lt.

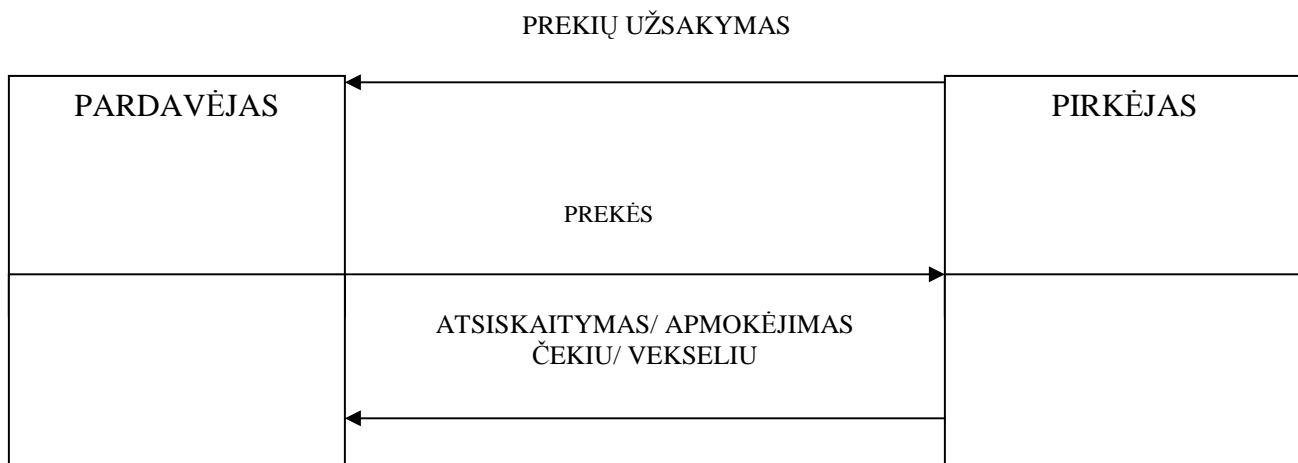
Kainos už dokumentų įteikimą be apmokėjimo sutampa su kainomis už neapmokėtą dokumentų gražinimą. Suma svyruoja nuo 0,05 iki 0,1 procento, kur mažiausia nustatyta kaina kinta nuo 100 Lt iki 170 Lt, o didžiausia – nuo 450 Lt iki 750 Lt.

Inkasuotų dokumentų, vekselių saugojimas jei neapmokama ir neakceptuojama kainuoja nuo 80 iki 100 Lt.

Paklausimai kainuoja nuo 20 iki 80 Lt. Lietuvos komerciniuose bankuose kaina nustatoma pagal susitarimą.

3.4 Atsiskaitymas atvira sąskaita ir kreditų draudimas

Atviroji sąskaita – tai prekybos susitarimas, pagal kurį prekės yra siunčiamos užsienio pirkėjui, prieš sumokant už jas ir be raštiškos sumokėjimo garantijos. [24. P. 95] Todėl ši mokėjimo sąlyga dar vadinama mokėjimu gavus prekes. Atsiskaitymas atvira sąskaita pavaizduotas 3.3 pav.

3.3 pav. Atsiskaitymas atvira sąskaita. Šaltinis: [45. P. 245].

Mokėjimo reikalavimas gali būti pateiktas ir vėliau nei pristatytos prekės, bet ne ankščiau. Pirkėjas savo ruožtu padengia skolą atviroje sąskaitoje kontrakte numatytu laiku. Gali būti numatytas skolos padengimas dalimis, tai yra už atskiras prekių partijas atitinkamu laiku (dažniausiai praėjus 30 dienų). Neretai numatoma, jog pirkėjui apmokėjus ankščiau, nei numatyta, jam gali būti taikoma 2 – 5 procentų nuolaida. [45. P. 245]

Toks atsiskaitymo būdas paplitęs tarp ilgalaikius prekybinius santykius turinčių partnerių (ypač V. Europoje). Tačiau nenumatoma apsisaugojimų nuo įvairiausios rizikos, todėl visiškai netinka šalims, kur bloga atsiskaitymo tvarka. Kaip matyti 9 priede, net ir Europoje vėluojančių apmokėti įmonių dalis gana nemaža.

Tarpusavio santykiai yra grindžiami kreditoriaus – skolininko pagrindu. Šiuo atveju sandoris yra finansuojamas pardavėjo. Nors eksportuotojas labai suinteresuotas parduoti prekes, tačiau jo padėtis neužtikrinta, nes prekės ir dokumentai yra išsiunčiami prieš gaunant apmokėjimą. Pardavėjas turi būti įsitikinęs, jog su juo bus atsiskaityta, net ir čekio išrašymo ar vekselio akceptavimo atveju. Kita išeitis – apsidrausti nuo nemokumo rizikos.

Jei išankstinio mokėjimo atveju importuotojo rizika yra maksimali, tai atsiskaitant atvira sąskaita jis rizikuoja minimaliai. Išlieka tikimybė, jog gali sustoti gamyba laukiant žaliavų arba bus gautos netinkamos kokybės ar ne tos rūšies prekės. Pastaruoju atveju papildomos išlaidos neišvengiamos, net jei ir už gautas netinkamas prekes importuotojas atsisako sumokėti (ypatingai, jei jau buvo sudarytas kontraktas su trečiuoju asmeniu dėl prekių pardavimo).

Tokio tipo atsiskaitymuose bankas neprisiima jokių papildomų įsipareigojimų. Komerciniai dokumentai (sąskaitos faktūros, prekių krovimą, išsiuntimą, priėmimą krauti patvirtinantys dokumentai, pašto kvitai ir kiti) parduodami tiesiogiai pirkėjui, o ne per bankus. Jie veikia tik kaip tarpininkas tarp pinigų mokėtojo ir gavėjo. Dėl to imami komisiniai yra mažesni, palyginus su kitomis atsiskaitymo formomis.

Tyrimai rodo, kad Lietuvos įmonės apie 70 procentų pardavimų vykdo atvira sąskaita, tai yra suteikdamos savo klientams mokėjimo atidėjimą. Turbūt nėra Lietuvoje bent keletą metų veikiančios įmonės ir nesusidūrusios su atsiskaitymo sutrikimais. Dauguma yra linkusios šią problemą spręsti savo jėgomis, vietoj to, kad atsiskaitymų rizikos valdymą perduotų kreditų draudimo kompanijoms.

Kreditų draudimas apsaugo nuo komercinės ir politinės rizikos. Vidutiniškai 40 procentų (kai kuriose įmonėse ir daugiau) įmonės trumpalaikio turto sudaro prekybos skolos. Nuo 25 iki 50 procentų neatsiskaičiusių klientų yra tie, su kuriais buvo nusistovėję ilgalaikiai verslo ryšiai ir kurie atsiskaitydavo laiku. Dėl didelių prekybos skolų įmonės yra priverstos sumažinti kreditus, kuriuos ji taiko savo klientams, tuo pačiu silpnėja ir jos konkurencinės pozicijos. Be tiesioginės verslo apsaugos, kreditų draudimas leidžia neužšaldyti kapitalinių lėšų, skirtų padengti blogoms paskoloms, sistemingiau vykdyti kreditavimo politiką. Be to, įmonės, turėdamos išankstinę informaciją apie probleminius klientus, gali laiku nutraukti prekybinius santykius ir taip kontroliuoti kreditų riziką. Kreditų draudimo sutartis gali būti naudojama kaip garantija prekyboje ar eksportą fiksuojančiai institucijai, kas išplėstų galimybes gaunant finansavimą. Draudimo kompanijos informacija gali būti išnaudota ieškant naujų klientų ir rinkų, bei vykdant esamų klientų monitoringą. Atsiranda galimybė

dirbti su pelningais pirkėjais ir rinkomis, išvengiant finansiškai silpnų ir nepatikimų klientų ar politiškai nestabilių eksporto rinkų. Įmonė, perleisdama skolų išieškojimą draudimo kompanijai, jai perleidžia ne tik derėjimąsi su skolininkais dėl neapmokėtų sąskaitų, bet ir reikalavimo teisę į susidariusią skolą.

Kreditų draudimas apsaugo nuo 75 iki 95 procentų nuo patirtų nuostolių. O draudimo išmoka dažniausiai išmokama per 30 dienų nuo pranešimo apie skolininko nemokumą (bankrotą), o tariamo nemokumo atveju per 30 dienų nuo tariamo nemokumo periodo pasibaigimo.

Kredito draudimo įmokos tarifas apskaičiuojamas nuo įmonės apyvartos ir priklauso nuo jos prekybos istorijos, apyvartos, pramonės sektoriaus ir klientų, kuriuos turite apdrausti. Daugiausia įmonės moka nuo 0,3 iki 0,7 procento, bet tarifo dydis gali būti mažesnis nei 0,2 procento ir didesnis nei 1 procentas. Kadangi vidutinis blogų skolų lygis įmonėse sudaro apie 0,7 procento, tai daugumai įmonių kreditų draudimas ne tik padės sutaupyti, bet ir suteiks papildomos naudos valdant atsiskaitymų riziką.

Lietuvoje šiuo metu veikia dvi kreditų draudimo kompanijos, siūlančios ne tik kreditų draudimą, bet ir kitas su tuo susijusias paslaugas. UAB „Lietuvos eksporto ir importo draudimas“ (LEID) teikia prekių kreditų, eksporto (finansinio) kredito, politinės rizikos, investicijų užsienyje politinės rizikos bei smulkaus ir vidutinio verslo paskolų draudimo paslaugas.

Kita kreditų draudimo kompanija UAB „Lietuvos draudimas“ siūlo pasinaudoti prekių kreditų, vartotojiškų kreditų bei komercinių garantijų draudimo paslaugomis.

3.5 Atsiskaitymas konsignaciniais pagrindais

Naudojant šį atsiskaitymo būdą, eksportuotojas apmokėjimą gauna tik tada, kai importuotojas prekes parduoda. Taip patartina prekiauti tik su patikimais partneriais arba su savo atstovais užsienyje.

Išskiriamos dvi konsignacijos rūšys. Pirma, kai prekės yra tiesiogiai pristatomos importuotojui. Antruoju atveju prekės pateikiamos bankui korespondentui importuotojo šalyje. Pastarasis rūpinasi gautų prekių sandėliavimu bei draudimu ir atiduoda importuotojui tik šiam atlikus apmokėjimą (Europos bankai tokia veikla užsiima labai retai, bet tai daugiau praktikuojama Tolimuosiuose Rytuose, kur bankai savo dispozicijoje turi tam skirtus sandėlius). Galima ir šių dviejų būdų kombinacija. Eksportuotojas duoda nurodymus savo bankui persiųsti prekinis dokumentus bankui korespondentui.

Instrukcijoje nurodoma atiduoti šiuos dokumentus importuotojui „pasitikėjimo pagrindu“. Tai reiškia, jog pirkėjas įsipareigoja sumokėti už prekes jas pardavęs arba grąžinti, jei jos nebus parduotos.

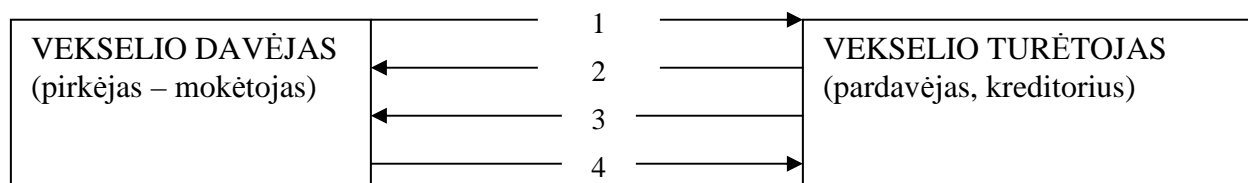
Be pasitikėjimo importuotoju, eksportuotojas dar turi įsitikinti, kad nekliudomas galės įsivežti į savo šalį eksportuotas, bet neparduotas prekes. Kitu atveju jis negalės reeksportuoti neparduotų prekių iš importuotojo šalies.

Importuotojas praktiškai niekuo nerizikuoja, nes atsiskaito tik pardavęs prekes, vadinasi visą tą laiką yra eksportuotojo kredituojamas. [45. P. 246]

3.6 Kiti finansiniai instrumentai

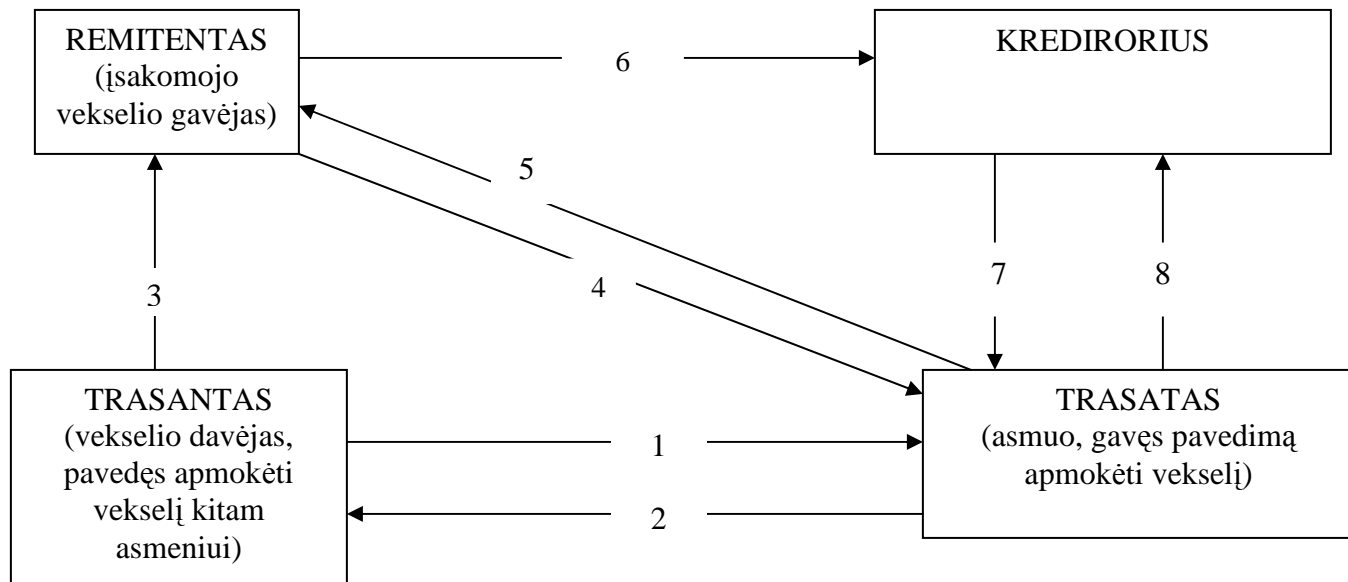
Vekselis – vertybinis popierius, kuris išrašomas įstatymo nustatyta tvarka ir kuriuo jį išrašęs asmuo be sąlygų įsipareigoja tiesiogiai ar netiesiogiai sumokėti tam tikrą pinigų sumą vekselyje nurodytam asmeniui pats arba įsako tai padaryti kitam. Vekselis gali būti įsakomasis arba paprastas. Įsakomasis vekselis - vekselis, kuriuo davėjas įsako kitam asmeniui, kad šis vekselyje įrašytą sumą sumokėtų jame nurodytam asmeniui. Paprastas vekselis – vekselis, kurio davėjas be sąlygų įsipareigoja vekselio turėtojui sumokėti vekselyje įrašytą sumą. [5. P. 1]

Paprastojo ir įsakomojo vekselių cirkuliacijos procesas pavaizduotas 3.4 ir 3.5 pav.

3.4 pav. Paprastojo vekselio cirkuliacijos procesas. Šaltinis: [45. P. 122].

1 – pirkėjas išduoda vekselį pardavėjui; 2- pardavėjas (vokselio laikytojas) pakrauna prekes ar suteikia paslaugas pirkėjui (vokselio davėjui); 3 – pardavėjas nustatytu laiku teikia vokselį apmokėti; 4 – pirkėjas atsiskaito už atliktus darbus, paslaugas, prekes, t. y. „gesina“ vokselį.

3.5 pav. Išakomojo vekselio cirkuliacijos procesas. Šaltinis: [45. P. 122].

1 – vekselio davėjas (trasantas) savo mokėjimą paveda kitam asmeniui; 2 – mokėtojas (trasatas) akceptuoja vekselį ir grąžina jį trasantui; 3 – trasantas akceptuoja vekselį ir perduoda jį remitentui – pinigų gavėjui pagal išakomąjį vekselį; 4 – remitentas siunčia išakomąjį vekselį apmokėti trasatui; 5 – trasatas duoda leidimą bankui apmokėti; 6 – remitentas perduoda vekselį kreditoriui; 7 – kreditorius perduoda vekselį trasato bankui dėl pinigų pervedimo į savo sąskaitą; 8 – įplaukia pinigai už kreditą.

Vekseliuose nėra nurodomas jų išdavimo pagrindas, pagal juos prievolės yra besąlygiškos, vekseliai gali būti perleidžiami, bet turi būti visi reikalingi rekvizitai. Išakomajame vekselyje turi būti žodis „vekselis“ dokumente ta kalba, kuria jis išrašytas, besąlygiškas pavedimas sumokėti nurodytą sumą, mokėtojo pavadinimas, apmokėjimo terminas ir vieta, nurodymas, kam ir kieno išakymu turi būti sumokėta bei vekselio davėjo parašas. [12. P. 56]

Eksportuotojas dažniausiai išrašo vekselį jau po to, kai prekės yra įvežtos į importuotojo šalį ir jos jau būna patikrintos. Kadangi vekselis yra abstraktus skolos dokumentas, nes jame nenurodoma, kiek ir kokių prekių, kokiomis kainomis buvo parduota kreditan. Dėl savo abstraktumo, vekseliai negali būti ginčijami, tai yra, asmuo, turintis mokėti pagal vekselį, negali neigti šio įsipareigojimo, ginčyti skolos grąžinimo motyvuodamas pardavėjui įsipareigojimų nevykdymu.

Vekseliai naudojami kaip mokėjimo priemonė, laidavimo dokumentas ar dokumentas banko paskolai gauti. Jie dažnai naudojami su dokumentiniu akredityvu ar inkaso. Naudojant inkaso, vekselis

yra perduodamas kartu su kitais dokumentais, o kai yra naudojamas akredityvas, eksportuotojui gali būti sumokėta negociacijos būdu, tai yra kai vekselį iš eksportuotojo nuperka jo bankas.

Vekseliais gali būti įforminami asmenų skoliniai įsipareigojimai už prekes ar paslaugas. Jei priimdamas vekselį eksportuotojas atideda mokėjimo terminą, tai tokiu būdu jis suteikia importuotojui komercinį kreditą. Tokiu atveju pardavėjas gali reikalauti į vekselio sumą įtraukti netik prekės kainą, bet ir palūkanas už kreditą iki vekselio apmokėjimo termino. Palūkanų mokėjimo sąlygos ir norma gali būti nurodyta tik vekselyje, apmokėtiname jį pateikus per tam tikrą laiką nuo jo pateikimo. [42. P. 168]

Tarptautinių atsiskaitymų praktikoje vekselis pateikiamas akceptuoti per tam tikrą laiką iki sueis mokėjimo terminas. Pagal Lietuvos Respublikos įsakomųjų ir paprastųjų vekselių įstatymą, galimas apmokėjimas pateikus, kur nėra sutarta iš anksto apmokėjimo data. Vekselis apmokamas jį pateikus. Paprastai vekseliai turi būti pateikti akceptuoti per metus nuo vekselio išdavimo dienos. Galima apmokėti per tam tikrą laiką po vekselio pateikimo. Šiuo atveju nors data nėra nustatoma, bet yra suderintas dienų skaičius, per kurias pateikus vekselį, turi būti gražintas įsiskolinimas. Pateikti apmokėti taip pat reikia per vienerius metus nuo išrašymo datos. Kad nekiltų nesusipratimų, patariama, pateikus tokio pobūdžio vekselį apmokėti, mokėtojas jį vizuotų ar apmokėtų ir nurodytą datą. Galimas apmokėjimas per tam tikrą laiką nuo vekselio išdavimo datos. Šiuo atveju tiksliai nusakomas terminas, po kurio vekselis turi būti pateiktas apmokėti. Vekselyje nurodoma tiksli data tai išrašomas nustatyta dieną apmokamas vekselis.

Jei pirkėjas išduoda vekselį, tai dar nereiškia apmokėjimo už prekes ar paslaugas. Apmokėta būna tada, kai pinigai pervedami į vekselio turėtojo sąskaitą. Apmokėjimas gali būti su garantija (visai vekselio sumai ar jo daliai), kuri suteikiama žodžiu „avalis“ ir pasirašoma asmens, priėmusio vekselinį pavedimą sau. Garantavęs vekselį atsako taip pat, kaip ir vekselį išrašęs. Paskutiniam savininkui labiausiai garantuojamas apmokėjimas, jei jį garantuoja bankas. [12. P. 57]

Vekselis gali būti pateikiamas kaip įrodymas, kad asmuo, išrašęs vekselį, turi jį apmokėti. O tai palengvina ir paspartina tarptautinius atsiskaitymus. Kita vertus, prekės pardavėjas gali vekselį parduoti dar nesulaukęs jo apmokėjimo termino ir taip gauti reikalingas apyvartines lėšas. Tiesa, kaina bus mažesnė nei nominali vekselio vertė.

Pirkėjui šis atsiskaitymas palankus, nes mažina poreikį apyvartinėms lėšoms. Be to, atsiskaitymams galima panaudoti prekės apmokėjimui iš skolininkų gautus vekselius. [21. P. 28]

Tarptautinių atsiskaitymų praktikoje vekselis pateikiamas bankui inkasuoti ir apmokamas tapačia tvarka, kaip ir dokumentai jų inkasavimo atveju. Nors „Įsakomųjų ir paprastųjų vekselių įstatymas“ buvo priimtas dar 1999 metais, bet Lietuvoje jų naudojimas dar nėra plačiai paplitęs. Tuo tarpu V. ir R Europoje, JAV jie vertinami kaip palyginti saugus finansinis būdas skolai iš pirkėjo išieškoti. [18. P. 68]

Lietuvos komerciniai bankai dažniausiai atlieka keturias paslaugas, susijusias su vekseliais. Tai vekselių inkasavimas arba apmokėjimas, kurio kaina apskaičiuojama kaip procentas nuo sumos (0,1 – 0,15 procentų, mažiausiai 100 Lt, bet ne daugiau kaip 700 Lt), vekselių diskontavimas, kuris apmokestinimas pagal susitarimą, vekselių protestavimas (kaina svyruoja nuo 150 Lt iki 300 Lt) ir vekselių laidavimas (avalis). Vienuose komerciniuose bankuose vekselių laidavimas atliekamas pagal sutartinę kainą, kuriuose prie sutartinės kainos pridedama pastovi suma, priklausanti nuo vekselio sumos.

Banko ar asmens čekis. Čekis yra vertybinis popierius – tam tikra teisine forma sudarytas čekio davėjo pavedimas bankui, kad jis besąlygiškai apmokėtų (pervestų) arba išmokėtų jame įrašytą sumą. Kad čekis būtų teisiškai galiojantis, jame turi būti žodis „čekis“ dokumento tekste ta kalba, kuria jis išrašytas, besąlygiškas pavedimas sumokėti nurodytąją sumą, įrašytas mokėtojas (banko pavadinimas), mokėjimo vieta, čekio išrašymo vieta ir data ir čekio davėjo parašas. [24. P. 98]

Tarptautinėje prekyboje naudojami paprastieji ir banko čekiai. Paprastuosius čekius išrašo privatūs arba juridiniai asmenys. Šie asmenys turi turėti sąskaitą banke. Importuotojui, išrašius čekį, eksportuotojas vis tiek rizikuoja negauti pinigų, nes pirkėjo sąskaitoje gali nepakati lėšų.

Banko čekius išrašo bankas arba jo filialai. Jei čekį išrašė mokus bankas, tai atsiskaitymo rizika eksportuotojo atžvilgiu neegzistuoja, bet yra politinė rizika. Pagal bankinį čekį pervesti pinigus kreditoriui įpareigoja ne mokėtojas, o pats bankas. [21. P. 25, 24. P. 99]

Šiuo metu Lietuvoje bankuose naudojami indosuojami – su perdavimo įrašu čekio antroje pusėje ir paprastieji – neindosuojami, daugiausia naudojami fizinių asmenų. Jei čekis turi dvi lygiagrečias įstrižas linijas pirmoje čekio pusėje ir tarp tų linijų įrašomas konkretaus banko pavadinimas, tai tokie čekiai vadinami specialiaisiais skiriamaisiais čekiais. Čekiai, kuriuose nėra įrašomas konkretus banko pavadinimas, vadinasi paprastaisiais skiriamaisiais čekiais. Pateikus tokį čekį, nurodyta suma turi būti įrašyta į čekio pateikėjo sąskaitą, bet neišgryninama, tai yra neišmokama grytais. O jei pateikiamas specialusis skiriamasis čekis, tai pinigai turi būti pervesti tik į konkretų banką, konkrečią sąskaitą, kurie yra nurodyti tarp lygiagrečių įstrižų linijų. Tokių skiriamųjų čekių pagrindinis privalumas – nėra galimybės neteisėtai pasinaudoti rastu čekiu, bet kita vertus, sulėtėja pinigų išgryninimo procesas.

Atsiskaitomieji čekiai, kuriais daugiausia naudojasi įmonės tarpusavio atsiskaitymams skirstomi į keturias rūšis: banko neakceptuoti ir akceptuoti čekiai, bei limituotų ir nelimituotų knygelių čekiai. Banko neakceptuoti čekiai atsiskaitymuose mažai paplitę dėl siauros jų taikymo sferos. Juos dažniausiai naudodavo finansų įstaigos sugrąžinti įmonėms jų permokėtas į biudžetą mokėjimų sumas. Banko akceptuotais čekiais paprastai atsiskaito biudžetinės organizacijos su vietiniais tiekėjais. Ūkio

organizacijos (o pastaruju metu ir biudžetinės organizacijos) vietoj šių čekių naudoja mokėjimo pavedimus.

Atsiskaitomųjų čekių knygeliai gauti įmonė pateikia mokėjimo pavedimą lėšoms „atsiskaitomieji čekiai“ sąskaitoje debetuoti. Debetuota suma yra čekių knygelės limitas. Čekiai, išrašyti viršijant šį limitą, negalioja ir turi būti gražinti bankui. Limitas gali būti papildytas, pateikiant bankui pavedimą lėšoms debituoti. Vadinasi, tokio pobūdžio čekiai nėra kredituojami iš specialių paskolinių sąskaitų. Lėšų poreikį atsiskaitymams už prekes bankas limituoja tik vienu atveju – jei jos įsigyjamoms banko kreditais arba iš kapitaliniams įdėjimams skirtų finansuoti lėšų. Patikimoms įmonėms bankas gali išduoti atsiskaitomųjų čekių knygeles, nelimituodamas knygelės sumos ir nedeponuodamas lėšų sąskaitoje „atsiskaitomieji čekiai“. Tokie čekiai apmokami iš sąskaitų, kurių numeriai įrašyti čekyje.

Lietuvos komerciniai bankai atlieka čekių inkasavimo paslaugas bei operacijas, susijusias su banko vardiniais čekiais.

Sąlyginio indėlio sąskaita. Šis atsiskaitymo būdas naudojamas tada, kai akredityvas būna per brangus, o partnerio gerai nepažįstama. Naudojant šį atsiskaitymo būdą, pirkėjas deponuoja pinigus savo banke, ir nurodo, kokiomis sąlygomis pinigai turi būti išmokėti eksportuotojui. Skirtingai nei dokumentinio akredityvo atveju, šios sąlygos pardavėjui būna pranešamos tiesiogiai, o ne per banką. Dažniausiai būna reikalaujama pateikti prekių išsiuntimo dokumentus ar jų kopijas. Jei sąlygos įvykdomos, tai lėšas pirkėjo bankas eksportuotojui išmoka pats tiesiogiai.

Šiuo atveju pardavėjas negali patikrinti iš pirkėjo gauto banko pranešimo autentiškumo, bet tai gali padaryti pardavėjo bankas. [18. P. 68]

Bankinės garantijos. Tarptautiniuose sandoriuose dažnai reikalaujama, kad šalis užtikrintų savo konkursinius ar sutartinius įsipareigojimus, pateikdami trečios šalies, pasižyminčios gera reputacija, garantiją. Pagal Lietuvos respublikos Civilinio kodekso 220 straipsnį, garantija laikoma įstatymuose ar kontrakte numatyta vieno asmens pareiga visiškai ar iš dalies atsakyti kitam asmeniui – kreditoriui, jeigu asmuo – skolininkas prievolės neįvykdys. Gerai žinomos tarptautinių bankų išduodamos garantijos, kurios apmokamos pareikalavus.

Eksporto garantijos yra skirtos eksportui finansuoti. Tokia garantija reiškia, jog užsienio pirkėjui bus išmokėta garantuota pinigų suma, kai prekių ar paslaugų pardavėjas, už kurį buvo garantuota, neįvykdys savo sutartinių įsipareigojimų.

Išduodant pasiūlymo laidavimą (garantiją) bankas įsipareigoja kompensuoti gavėjui (pirkėjui) dažniausiai 5 procentus sutarties sumos, jeigu banko klientas (rangovas) nevykdytų konkurso

reikalavimų (nesilaikytų terminų ir sąlygų). Vykdyto laidavimo atveju bankas įsipareigoja kompensuoti gavėjui dažniausiai 10 procentų sutarties sumos, jeigu rangovas nevykdo savo sutartinių įsipareigojimų. Šių garantijų galiojimo laikas paprastai būna ilgesnis už eksporto projekto terminą, kad būtų galima pašalinti trūkumus, išspręsti neįvykdymo, kokybės klausimus, jeigu to nepadarė eksportuotojas. Avanso laidavimas garantuoja pirkėjui nuo 10 iki 100 procentų kontrakto sumos, kuri yra iš anksto sumokėta tuo atveju, jeigu banko klientas nevykdo sutartinių įsipareigojimų. Atidėtos sumos laidavimas garantuoja gavėjui dažniausiai 5 procentus kontrakto sumos, jeigu rangovas nevykdo savo sutartinių įsipareigojimų. Kokybės ar priežiūros laidavimu bankas įsipareigoja kompensuoti pirkėjui dažniausiai nuo 5 iki 10 procentų kontrakto sumos, jeigu rangovas nevykdo savo sutartinių įsipareigojimų, susijusių su kokybe ir priežiūra. [45. P. 250-251]

Prie tarptautinių garantijų yra priskiriamas ir rezervinis akredityvas.

Vykdyto užtikrinimo garantijos, vykdyto užtikrinimo akredityvo ir indėlio palyginimas draudiminio įvykio metu pateiktas 3.2 lentelėje.

3.2 lentelė

Vykdyto užtikrinimo garantijos, vykdyto užtikrinimo akredityvo ir indėlio palyginimas draudimo įvykio metu

Vykdyto užtikrinimo garantija	Vykdyto užtikrinimo akredityvas	Indėlis
Garantuoja kontrakto įvykdymą	Banko finansinė garantija dėl kontrakto vykdymo	Įkaitas įsipareigojimų nevykdymo atveju
Nagrinėja skundus	Nenagrinėja jokių skundų	Visiškai kontroliuoja pirkėjas
Ištaiso trūkumus	Netaiso trūkumų	
Patenkina reikalavimus	Patenkina reikalavimus	
Mokėtojas gali būti numatytas su atidedamąja sąlyga ir nebūtinai pagal dokumentus	Mokėjimas grindžiamas dokumentais, priklauso nuo konkrečių įvykių. Mokama pagal gavėjo pareiškimą apie mokėtojo pažeidimą	
Banko įsipareigojimas gali priklausyti nuo kontrakto sąlygų. Bankui gali tekti nustatyti, ar pažeidimas įvyko prieš patenkinant reikalavimą. Sąlygota ir įkeitimu pagrįsta išleidėjo pareiga	Bankas priima finansinį įsipareigojimą apmokėti, esant tam tikroms aplinkybėms. Pažeidimo faktas nustatomas tik pagal dokumentų atitikimą. Bankas neturi nagrinėti faktų tikrumo ar teisinių klausimų teisingumo. Pagrindinė akredityvo išleidimo pareiga apmokėti akredityvą	
Terminas gali būti neribotas	Turi būti aiškiai nurodytas galutinis galiojimo terminas	
Suma turi būti maksimali	Suma turi būti maksimali	

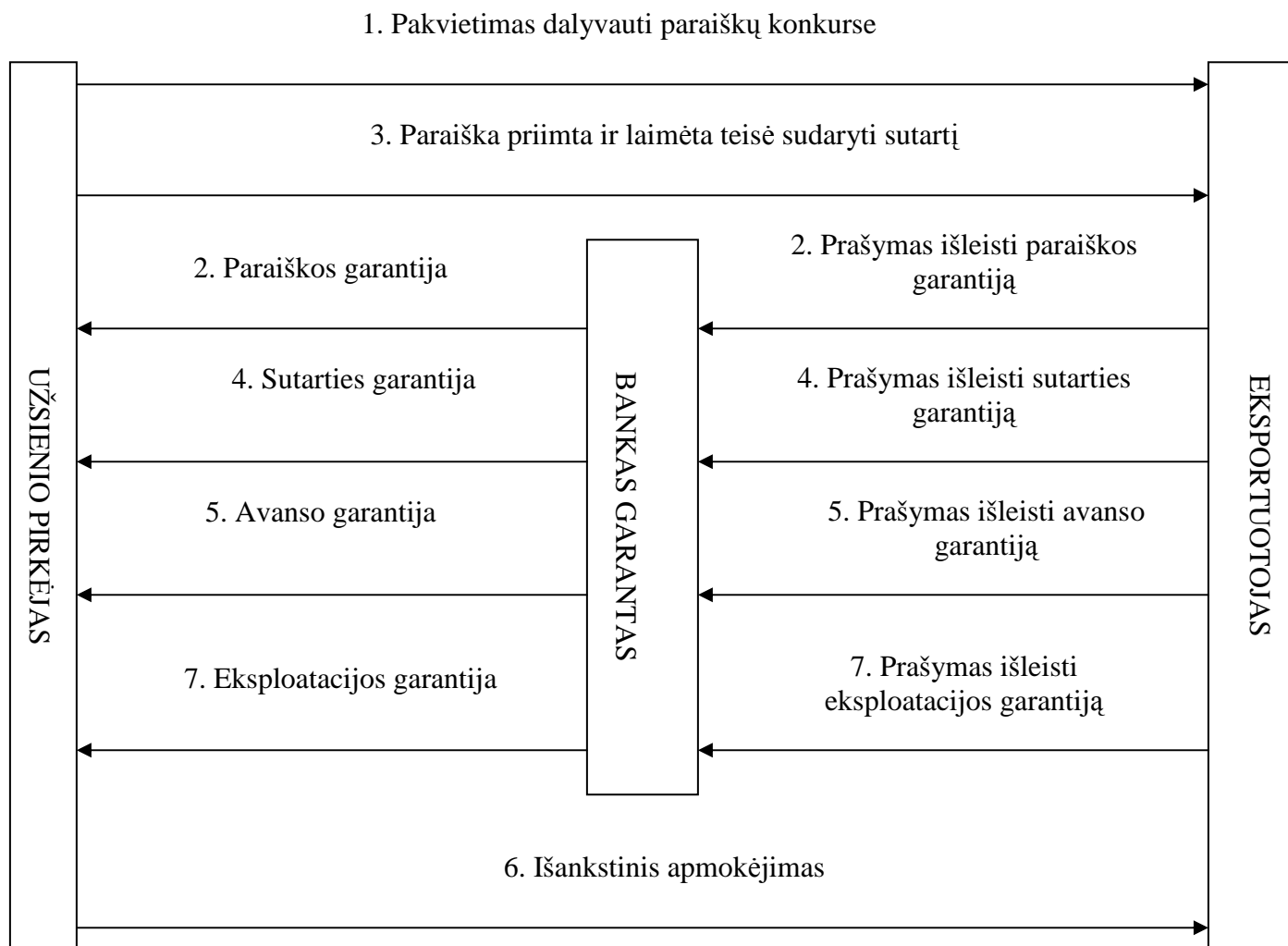
Šaltinis: [45. P. 252].

Pagrindinis vykdyto arba sutarties garantijos trūkumas – vykdant sutartį, garantijos suma mažėja. Nors garantija galioja iki pat sutarties galo, bet nesąžiningo pirkėjo atveju, jam būtų visai nesunku gauti banko garantuotą pinigų sumą prieš pat sandorio įvykdymo pabaigą. Siekiant to išvengti,

pirkėjas į sutartį turi įtraukti specialią sąlygą, kuri leistų mažinti garantijos dydį priklausomai nuo atliktų darbų kiekio.

Sąlygos atžvilgiu, tarptautinės garantijos yra skirstomos į sąlygines ir besąlygines. Sąlyginės tarptautinės garantijos pasižymi tuo, jog banko garantuojama suma nebus didesnė, už konkrečius pirkėjo nuostolius. Be to pirkėjas gaus garantuotus pinigus iš banko tik tada, kai jis pateiks bankui įrodymus, jog nuostoliai patirti dėl pardavėjo kaltės. Tuo tarpu besąlyginės tarptautinės garantijos atveju, banko garantuojama suma nėra ribojama konkrečių pirkėjo nuostolių, o taip pat pirkėjas, bet kada gali pareikalauti banko sumokėti.

Tarptautinės garantijos panaudojimo schema pateikiama 3.6 pav.

3.6 pav. Tarptautinių garantijų panaudojimas užsienio prekyboje. Šaltinis: [15. P. 67].

Išleidžiant tarptautinę garantiją, dalyvauja trys šalys: eksportuotojas (pagal sutartį atlieka darbus ar teikia prekes), pirkėjas (jam yra išleista tarptautinė garantija) ir laiduotojas arba garantas, kuris yra atsakingas už garantijos išleidimą (dažniausiai tai būna bankas arba draudimo kompanija).

Garantijos išduodamos iš banko pardavėjui ar pirkėjui arba per tarpinį banką. Garantija gali būti patvirtinta kitos šalies banko arba išduota kitos šalies banko prašymu.

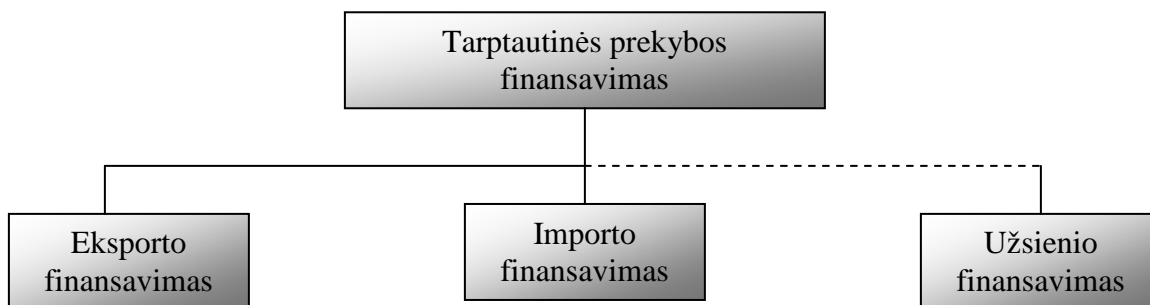
Taikant garantinius mokėjimus, mažėja prekių tiekėjo rizika. Taip yra apsisaugoma nuo galimų nemokėjimų už parduotas prekes. Bet tokias garantijas nelengva gauti, o be to, jos kainuoja. O tai padidina pirkėjo išlaidas prekėms įsigyti. [21. P. 26]

Lietuvos komercinių bankų suteikiamų garantijų kainos pateiktos 10 priede.

IV. TARPTAUTINĖS PREKYBOS KREDITAVIMAS

Dauguma tarptautinių prekybos sandorių, susijusių su stambiu prekių pardavimu, yra vykdomi kredito sąlygomis. Kreditas užtikrina tarptautinių atsiskaitymų ir valiutos operacijų, kurios sąlygoja tarptautinius šalies ryšius, nepertraukiamumą. Kreditas didina tarptautinės ekonominės šalies veiklos efektyvumą, o tai reiškia, jog didėja ir tarptautinės prekybos efektyvumas. Viena iš tarptautinio kredito formų – tarptautinės prekybos finansavimas. Jis apima eksporto finansavimą, importo finansavimą, užsienio finansavimą.

4.1 pav. Šaltinis: [38. P. 224].

Pagal paskirtį, priklausomai nuo to, kaip bus panaudotos skolintos lėšos, tiesiogiai su užsienio prekyba yra susiję komerciniai kreditai. Pagal rūšį, tarptautinės prekybos kreditavimo atžvilgiu yra aktualiausi prekiniai kreditai, kurie suteikiami prekėms, kurias teikia eksportuojanti šalis savo pirkėjams. Pagal mokėjimų atidėjimo trukmę, tarptautiniai kreditai skirstomi į trumpalaikius (iki 1 metų), vidutinės trukmės (nuo 1 iki 5 metų) ir ilgalaikius (daugiau kaip 5 metai). [7. P.69]

4.1 Trumpalaikiai tarptautinės prekybos finansavimo metodai

4.1.1 Overdraftas (kontokorentinis kreditas)

Kompanija gali būti suinteresuota, kad visa kredito suma būtų gaunama ne iš karto, nes ji nežino, kokia pinigų suma jai bus artimiausiu metu reikalinga. Toks rezervinis finansavimo šaltinis yra overdraftas. Overdraftas – tai trumpalaikis kreditas, kurį kompanija gali gauti pagal pirmąjį pareikalavimą už palūkanas, priklausančias nuo sutarties sąlygų. Overdraftas tai yra tokia kredito forma, kuri leidžia viršyti debetinį likutį einamojoje sąskaitoje. Debetinis likutis sąskaitoje dažniausiai būna ne ilgiau nei 15 dienų. Šiuo atveju, nors sąskaitoje ir nepakanka pinigų, bet bankas leis klientui pasiskolinti, tai yra bankas apmoka kliento įsipareigojimus. O už tokios rūšies kreditą nėra reikalaujama įkeisti nekilnojamąjį turtą. Overdrafto dydis priklauso nuo kliento finansinio patikimumo bei nuo apyvartos dydžio jo sąskaitose bankuose.

4.1.2 Kreditinės ir akcepto kreditinės linijos

Jei klientui nuolat stinga lėšų, rekomenduojama naudoti kreditinę liniją, kurios palūkanos analogiškos trumpalaikių paskolų dydžiui. Kreditinė linija – tai banko įsipareigojimas suteikti sutartyje numatytą pinigų sumą pagal skolininko (debitoriaus) reikalavimą. Skolinimo laikotarpis dažniausiai yra iki vienerių metų. [26. P. 138] Šiuo atveju bankas įsipareigoja visą naudojimosi kreditine linija laikotarpį pagal pirmą pareikalavimą suteikti klientui dalį lėšų iš bendros kredito sumos neviršijant nustatyto limito. Limitas suteikiamas atsižvelgiant į kliento finansinę būklę ir įkeitus bankui turtą ar pateikus laidavimo sutartį. Užstatas gali būti indėlis, Lietuvos Respublikos ir kitų Vyriausybių vertybiniai popieriai, nekilnojamasis ar kilnojamasis turtas, atsargos, akcijos. Be to, klientas, pageidaujantis gauti kreditinę liniją kontraktui finansuoti, privalo turėti šių kontraktų originalus ir visus jų priedus. Įmonės būklė turi būti labai gera arba patenkinama, įmonė neturi turėti nuolat didėjančių uždelstų skolų biudžetui ir „Sodrai“.

Šis įsipareigojimas, kaip ir paskola įforminamas sutartimi. Lėšų, suteiktų pagal kreditinę liniją, bankas nebeinvestuoja, o tai reiškia ir nebeuždirba iš jų, tai klientas už nebeuždirbtas pajamas moka komisinį mokestį. [26. P. 138]

Jei overdraftas gali būti bet koku momentu banko atšauktas be išankstinio perspėjimo, tai kreditinė linija atidaroma iš anksto numatytam laikotarpiui. [26. P. 139] Lietuvos komerciniai bankai teikia trumpalaikes kreditines linijas, tačiau, atsižvelgiant į konkretaus kliento verslo perspektyvą bei poreikius, teikiama ir vidutinės trukmės bei ilgalaikės kredito linijos.

Akcepto kreditinės linijos paslaugas teikia specializuotos finansinės institucijos (prekybos namai, kliringo bankai ir kiti). Finansinė institucija, sudaro sutartį, pagal kurią ji sutinka akceptuoti pardavėjo išrašytą vekselį. Šiuo atveju apmokėjimas yra garantuojamas prekinio vekseliu. Būtina sąlyga vekselio apmokėjimas turi sutapti su prekinio vekselio apmokėjimu. [18. P. 71] Dažniausias terminas nuo 60 iki 90 dienų, bet ne daugiau kaip 180 dienų.

Kreditinės linijos limito mokesčiai, nuo nepanaudotos sumos, dokumentų paruošimo, sąlygų keitimo mokesčiai Lietuvos komerciniuose bankuose būna tokie patys, kaip ir overdrafto paslaugos.

4.1.3 Paskolos valiutos konversijos operacijose

Tai yra trumpalaikė paskola overdrafto forma bet išduodama kita valiuta ir derinama su valiutos keitimo paslauga. Šiuo atveju eksportuotojas žino ir turi aiškius įrodymus, jog kelių dienų laikotarpyje jam bus pervesta tam tikra pinigų suma tik kita valiuta, nei jos reikia pardavėjui dabar. Bankas tada gali sudaryti valiutinių įplaukų keitimo į pardavėjui reikiamą valiutą sandorį ir kredituoti jo atsiskaitomąją sąskaitą. Gauta valiuta yra banko nurašoma po jos užskaitymo. [18. P. 71-72]

4.1.4 Avansas inkaso atveju

Jei eksportuotojas paveda atsiimti pinigus iš mokėtojo, bankas gali eksportuotojui sumokėti nuo 80 iki 90 procentų (Lietuvoje nuo 30 iki 50 procentų) inkaso vertės avansą tik gavęs dokumentus inkasavimui. Avanso suma gražinama bankui iš karto, kai tik eksportuotojas gauna apmokėjimą, o jei atsiskaitoma D/A pagrindu, tai bankas perima pirmumo teisę gauti apmokėjimą pagal vekselį. Tokie avansiniai mokėjimai vykdomi tik jei importuotojas yra patikimas ir nuolatinis eksportuotojo klientas. Kad įsitikinti yra konsultuojamasi su kitais bankais, kaip pirkėjas vykdo kitus savo kreditinius įsipareigojimus.

Eksportuotojas, norėdamas tokiu būdu gauti finansavimą, turi įkeisti prekes bankui, prieš tai jas apdrausdamas, kad nemokumo rizika pereitų draudimo kompanijai. [45. P. 256]

4.1.5 Banko vekselių ar čekių diskontavimas

Jei atsiskaitoma išrašytais čekiais ar vekseliais, kurių apmokėjimo terminas yra nustatytas, tai bankai gali juos diskontuoti – pirkti juos su nuolaida apmokėdami mažesnę sumą, nei jų vertė. Tokiu atveju bankui pereina visos teisės į lėšas, gautas pagal vekselį ar čekį.

Diskontavimas gali įvykti iš karto arba užtrukti nuo 3 iki 5 dienų. Diskontavimo mokesčiai sudaro nuo 0,5 iki 2 procentų už mokestinius dokumentus. Vekseliai su atidėtu mokėjimo terminu diskontuojami už 10 – 20 procentų metinių palūkanų kainą prie jos pridėdant kitas patirtas banko išlaidas. [18. P. 71]

Bankas, norėdamas išvengti nemokumo, prieš diskontuodamas vekselį ar čekį, pirma pasiteiraus apie mokėtoją ir pareikalaus eksportuotojo apdrausti kreditą. [45. P. 256]

Bankas, finansuodamas importuotoją, gali jam išduoti savo vekselį ar laiduoti pirkėjo išduotąjį. Jei šalyje aukšta palūkanų norma, tai tokia paskola pigesnė už tiesioginę paskolą. [18. P. 71]

4.1.6 Paslaugos dokumentinių akredityvų atveju

Pirmiausia tenka pažymėti, jog norint pasinaudoti finansavimu atsiskaitant akredityvais, reikia su eksportuotojo banku tartis iš karto gavus akredityvą, kurio eksportuotojas dar nepriėmė. Užsienio pirkėjas gali prašyti savo banką išduoti akredityvą eksportuotojo vardu, kuris suteiks neatidėliotiną apmokėjimą. Pirkėjas būtų finansuojamas, nes bankas išleistų akredityvą su atidėtu mokėjimo terminu, o taip pat jei jis prašytų tiesioginio kreditavimo šiam akredityvui vykdyti banke, kuriame palūkanų normos žemesnės nei pirkėjo šalyje. Tada gautas akredityvas įrodytų bankui kliento ketinimų rimtumą. [18. P. 71]

Klasikinis užsienio prekybos finansavimo būdas – akceptinis akredityvas. Pagal jį dokumentų įteikimo metu nemokama, o importuotojo bankas akceptuoja jam eksportuotojo pateiktą vekselį (dažniausiai tai būna įsakytinis terminuotas vekselis), arba akredityvo bankas įsipareigoja apmokėti vekselį, kurį eksportuotojas pateikia savo bankui arba vizuojančiam bankui. Šiuo atveju mokama tik suėjus vekselio mokėjimo terminui.

Lietuvoje bankai dažniausiai pardavėjo turimą akredityvą stengiasi panaudoti eksportuotojo pirkimams finansuoti. Avansas, kuris siekia net iki 90 procentų, pagal išsiųstus prekių dokumentus daug realesnis tarptautinės prekybos finansavimo būdas.

Pagal akredityvą su „raudona“ arba „žalia“ linija, eksportuotojas gali gauti finansavimą dar prieš kontrakto vykdymą. Tačiau praktika rodo, jog Lietuvos bankai, nors ir turi nemažos patirties dirbant su akredityvais, bet tokios rūšies akredityvų išleisti vengia. [18. P. 71]

4.1.7 Faktoringo operacijos

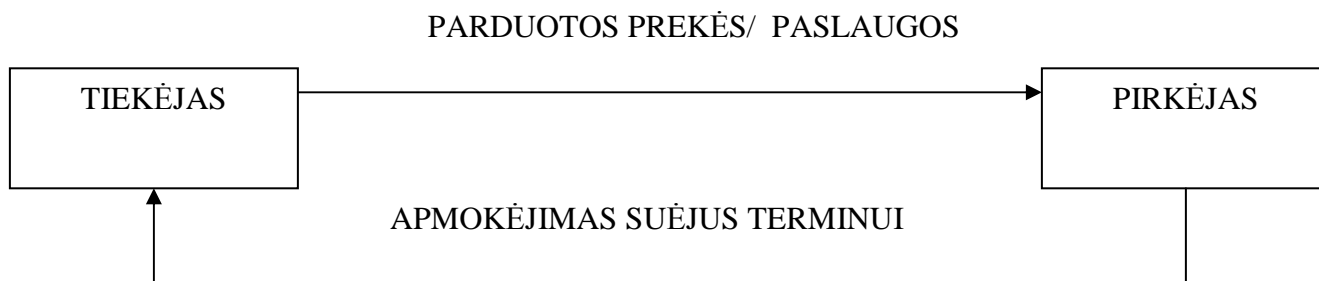
Jos aktualios toms kompanijoms, kurios stokoja apyvartinių lėšų arba parduoda produkciją konsignacijos pagrindais. Ši finansinių paslaugų rūšis skirta smulkioms ir vidutinėms įmonėms finansuoti. Faktoringas – tai teisės gauti lėšas už parduodą produkciją, pardavimas finansiniam institucijai už pirkėjo skolos išmokėjimą pardavėjui su nuolaida ir nedelsiant. [18. P. 72] Kitaip tariant faktoringas yra tarpininkavimo rūšis, kai tarpininkas (faktoringo kompanija) perima visas savo kliento

skolas. Tuo pačiu tarpininkas kredituoja - įmokės apyvartinį kapitalą ir prisiima kreditinę bei valiutinę riziką. [45. P. 260] Faktoringas apima prekybinių operacijų finansavimą, sąskaitų ir pirkėjų įsiskolinimų administravimą, kredito rizikos įvertinimą ir sumažinimą. Pagal tarptautinę faktoringo konvenciją, faktoringu bus laikoma operacija, atitinkanti 2 iš 4 reikalavimų:

1. Skolinių įsipareigojimų kreditavimas išankstinio apmokėjimo forma;
2. Tiekėjo buhalterinės apskaitos vedimas (pirmiausia realizavimo apskaitos);
3. Pirkėjo įsiskolinimų tiekėjui inkasavimas;
4. Tiekėjo draudimas nuo kredito rizikos. [45. P. 260-261]

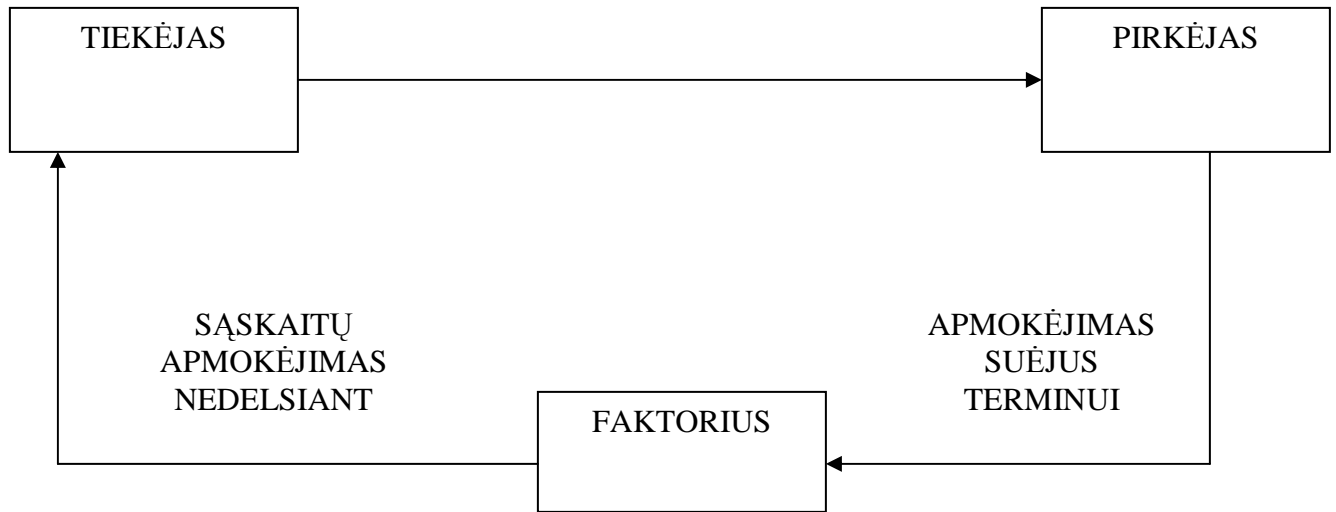
Faktoringo operacijose dalyvauja faktorius (tai dažniausiai būna dukterinės bankų firmos arba glaudžiai su jais bendradarbiaujančios įmonės), kuris perka skolos reikalavimus, pirminis kreditorius, kuriuo būna tiekėjas, ir skolininkas, gavęs prekes su atidėtu mokėjimu. [45. P. 261]

Faktorius perka eksportuotojo kreditinius reikalavimus į importuotojo įsiskolinimą ir sumoka faktoringo avansą. Tai reiškia, jog eksportuotojas gauna nuo 70 iki 90 procentų visos sumos, nelaukiant mokėjimo termino pabaigos. Avansas išmokamas per 2 – 3 dienas. Faktoringo rezervas, kuris siekia nuo 10 iki 30 procentų visos sandorio sumos yra neišmokamas avansu, taip siekiant apsidrausti dėl nekokybiškų prekių ar neįvykdytų kitų kontraktų sąlygų. Suėjus mokėjimo terminui, pardavėjui yra išmokama likusi suma. Tiesa, prieš tai yra atskaitomi faktoringo mokesčiai (jei nebuvo sutarta juos išskaičiuoti iš avansinio mokėjimo sumos), kuriuos sudaro faktoringo limito administravimo mokestis (iki 0,75 procentų limitu sumos), finansavimo mokestis (palūkanos), kuris nustatomas pagal susitarimą ir atitinka trumpalaikio kredito normą, bei sąskaitos faktūros priėmimo mokestis (iki 0,3 procentų sąskaitos faktūros sumos). Galutinė už paslaugas imama suma sudaro nuo 3 iki 5 procentų visos sandorio sumos. Standartinės analogiško laikotarpio paskolos yra pigesnės, bet tokio faktoringo komisiniai yra apskaičiuojami kaip vienkartinis mokestis arba gali būti mokami dalimis. [18. P. 72, 26. P. 132-133, 45. P. 261] Pardavimo operacijų schemas be faktoringo ir naudojant faktoringą pateiktos 4.2 ir 4.3 pav.

4.2 pav. Pirkimo–pardavimo operacija be faktoriaus. Šaltinis: [45. P. 261].

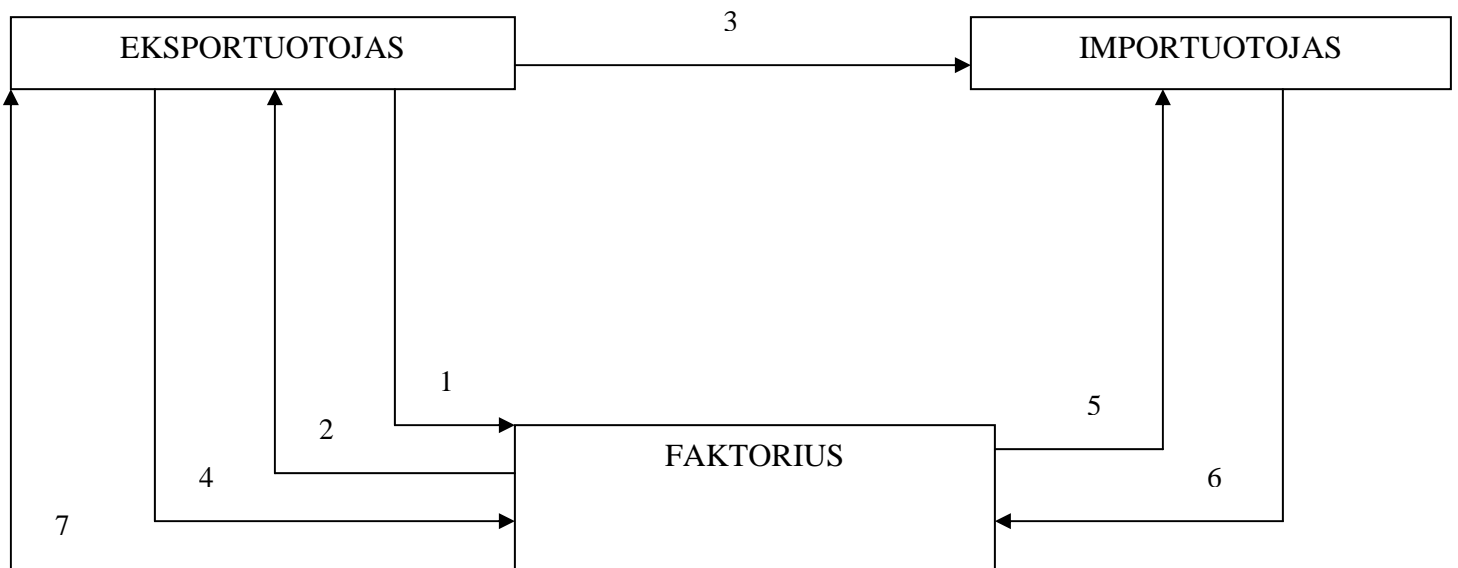
PARDUOTOS PREKĖS/ PASLAUGOS

4.3 pav. Pirkimo–pardavimo operacija dalyvaujant faktoriui. Šaltinis: [45. P. 262].

Minimalus sąskaitos – faktūros apmokėjimo terminas būna 90 dienų, o faktoringo sutarties terminas iki 1 metų.

Faktoringas yra skirstomas į inkasavimo ir diskontavimo faktoringą. 4.4 pav. yra pavaizduotas šių operacijų schema ir skirtumai tarp jų.

4.4 pav. Inkasavimo ir diskontavimo faktoringo schema. Šaltinis: [45. P. 262-263].

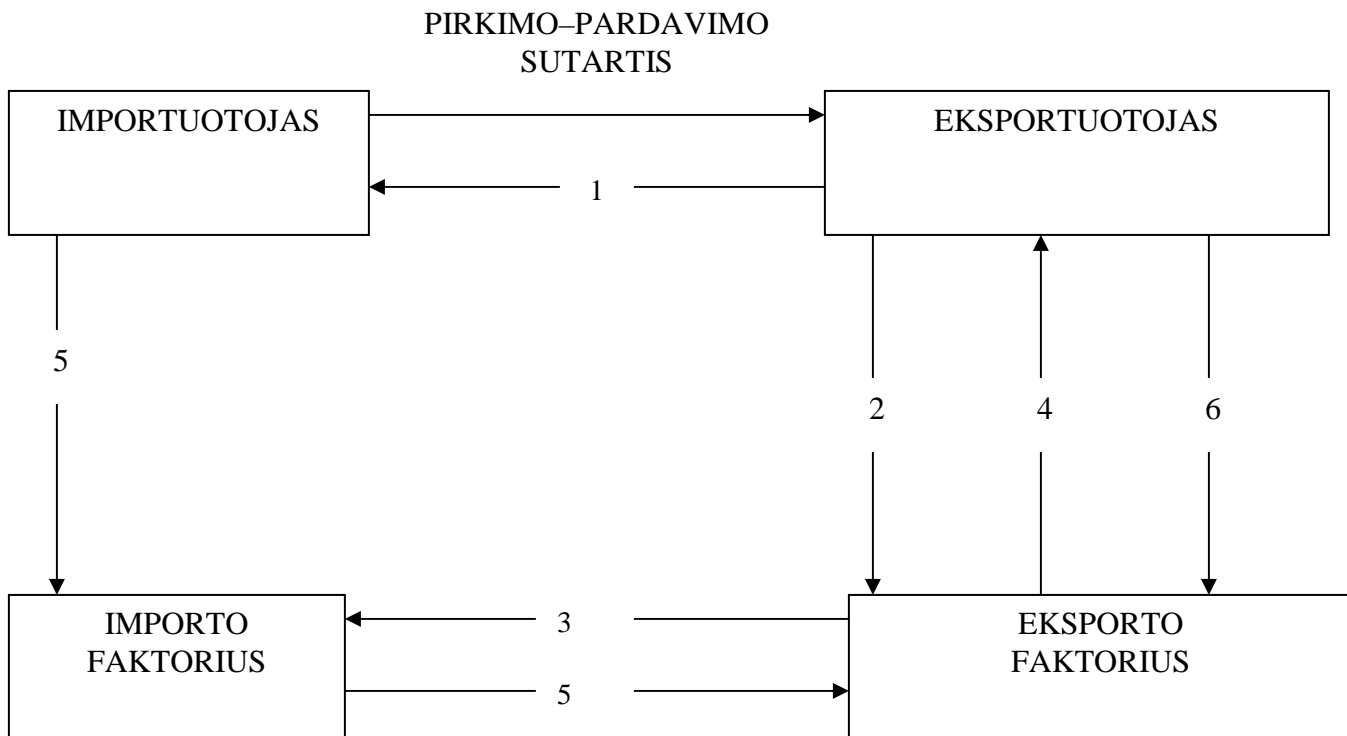
Inkasavimo faktoringo veiksmi:

- 1 – eksportuotojas pateikia klientų sąrašą faktoriui;
- 2 – faktorius patvirtina klientų sąrašą ir kreditų linijas eksportuotojui;
- 3 – prekės gabenamos importuotojui pagal einamąją sąskaitą;
- 4 – sąskaitos faktūros kopija pateikiama faktoriui;
- 5 – inkasavimas atliekamas faktoriaus pareikalavimu pagal prekių pirkimo – pardavimo sąlygas;
- 6 – importuotojas sumoka faktoriui;
- 7 – mokėjimas pervedamas eksportuotojui.

Diskontavimo faktoringe skiriasi 5 – 7 veiksmi:

- 5 – eksportuotojas nedelsiant gauna pinigus pagal sąskaitą faktūrą;
- 6 – inkasavimas atliekamas faktoriaus pageidavimu pagal prekių – pardavimo sąlygas;
- 7 – sumokama faktoriui.

Pagal operacijų pobūdį faktoringas skirstomas į vidaus (visi trys faktoringo dalyviai yra vienoje šalyje) ir tarptautinį (vienas iš faktoringo dalyvių yra kitoje šalyje). Tarptautinio faktoringo schema pavaizduota 4.5 pav.

4.5 pav. Tarptautinis faktoringas. Šaltinis: [37].

1. Eksportuotojas pristato prekes importuotojui pagal tarp eksportuotojo pasirašytą sutartį;
2. Eksportuotojas vieną sąskaitos egzempliorių pateikia bankui ir perleidžia reikalavimo teises;
3. Bankas perleidžia piniginių reikalavimo teises importuotojo šalyje esančiai faktoringo bendrovei (importo faktoriui);
4. Bankas perveda eksportuotojui faktoringo avansą;
5. Suėjus atidėjimo mokėjimo terminui, importo faktorius renka iš importuotojų lėšas, kurias perveda bankui;
6. Bankas perveda eksportuotojui faktoringo likutį.

Taip pat būna atviras ir uždaras (tylusis, paslėptasis) faktoringas. Atvirojo faktoringo atveju pirkėjas ir pardavėjas iš karto žino, jog bus atsiskaitoma per faktoringinę kompaniją. Eksportuotojas privalo savo sąskaitoje nurodyti, kad jo mokėjimo reikalavimai yra perduodami pirkėjo šalies faktoringo įmonei. Faktorinis bankas garantuoja, kad jo klientas gaus 100 procentų sąskaitos sumos su sąlyga, kad taip tarp jų suderinta. Gavęs sąskaitų kopijas, faktorinis bankas apmoka klientui 80 procentų visos apmokėjimo sumos.

Tyliojo faktoringo atveju klientas sudaro sutartį su faktoringine kompanija ir reguliariai ją informuoja apie sudarytus sandėrius. Visos eksporto sąskaitų kopijos yra persiunčiamos faktoriui. Šiuo atveju importuotojas net nežino, jog bus atsiskaitoma pasinaudojant faktoringu. Faktoringinis bankas išmoka savo klientui 80 procentų sąskaitoje nurodytos sumos. Eksportuotojui gavus iš kliento pinigus, tik tada jis atsiskaito su banku faktoriumi. Jei pirkėjas (eksportuotojo klientas) negali laiku apmokėti sąskaitos (per 60 dienų), eksportuotojas informuoja faktoringinę banką, kuris imasi visų reikiamų priemonių (gali net pateikti pirkėjui ieškinį). Tyliuoju faktoringu naudojamosi siekiant išvengti nesusipratimų tarp pirkėjo ir pardavėjo. [12. P.115, 26. P. 132]

Gali būti faktoringas be regreso teisės ir su ja. Pirmuoju atveju pardavėjas, perduodamas faktoringo kompanijai skolinius reikalavimus, neįsipareigoja padengti galimus jos nuostolius, atsiradusius dėl nepatenkintų reikalavimų suėjus terminui. Kadangi visą riziką prisiima faktorius, tai jis kruopščiai renkasi, kuriuos skolinius reikalavimus pirkti. Visada bus atmetami nepatikimi, žemo kreditingumo tiekėjo klientai. Be to tokios rūšies faktoringas yra brangiausias. Jei faktorius nori panaikinti finansinę riziką, tai jis pasirašo faktoringo su regreso teise sutartį. Šiuo atveju jau nebe faktoringo kompanija, bet pats tiekėjas atsako už neapmokėtas sąskaitas įsipareigodamas jas apmokėti arba perpirkti iš faktoriaus. [45. P. 263] Pardavėjas gali pakartotinai kreiptis į faktoringo firmą ir prašyti įstatymais leistinių priemonių skolai grąžinti. Tokia paslauga vadinama refaktoringu ir už ją imamas papildomas mokestis.

Faktoringas yra puiki galimybė pardavėjui gauti finansavimą neįkeičiant turto, kas padidina įmonės likvidumą. Naudojantis faktoringu, pardavėjai gali papildyti apyvartines lėšas, nes skolos

apmokamos anksčiau laiko. O tai leidžia pasiūlyti pirkėjams ilgesnius mokėjimo terminus, kas padidina pardavimų apimtį, tai savo ruožtu sąlygoja veiklos plėtrą išvengiant papildomo išorinio finansavimo. Pats pardavėjas gali pasinaudoti savo tiekėjų nuolaidomis už ankstesnį apmokėjimą. Nuolaidų būna iki 40 rūšių, bet populiariausia Europoje yra „Skonto“ nuolaida už skubų apmokėjimą. „Skonto“ taikoma apmokant per 5 – 10 dienų ir ji sudaro apie 3 procentus nuo kontrakto apimtį. Be to, sutaupomos lėšos išlaidų administravimui, kurios būna daug didesnės nei faktoringo paslaugų sąnaudos. Faktoringinė firma gali tvarkyti kliento buhalterinę apskaitą apdorodama visas klientams siunčiamas sąskaitų faktūrų kopijas, sekama skolinius mokėjimus bei laiku ir reguliariai sumokėdama. O taip pat supaprastinama balanso struktūra, palengvėja pinigų srautų planavimas. Faktoringo kompanija dėl platesnės informacijos ir didesnių galimybių gali tiksliau įvertinti pardavėjo klientų kreditingumą. Taip apdraudžiama nuo nemokumo rizikos, pagerėja skolinių atsiskaitymų drausmė, bei greičiau susigrąžinamos investuotos lėšos. [26. P. 132]

Savo ruožtu pirkėjui yra suteikiama galimybė apmokėti už prekes ar paslaugas po tam tikro sutarto termino. Tai palengvina jo atsiskaitymus bei padidina perkamąją galią nesinaudojant kitais finansavimo šaltiniais. Kai tuo tarpu išankstinio apmokėjimo sąlygomis pirkėjo interesai yra visiškai neginami. Akredityvo atžvilgiu pirkėjui taip pat tenka didelės laiko ir finansinės sąnaudos: papildomas mokestis už banko patvirtinimą arba garantijas, reikalavimas deponuoti banke atitinkamą sumą. Jei ne sumos deponavimas, tai turto užstatymas yra reikalaujamas banko garantijos atžvilgiu.

Pardavėjui faktoringo alternatyva galėtų būti draudimas, bet tai yra gerokai brangesnis būdas, taip pat reikalaujantis papildomų tiek administravimo, tiek ir finansavimo išlaidų. Kitas draudimo trūkumas – negreitas pinigų atgavimas.

Eksporto sąlygomis faktorius savo klientą apdraudžia ne tik nuo nemokumo, bet taip pat gali apdrausti ir nuo valiutų keitimo rizikos. Tokia rizika iškyla, kai nesutampa eksportuotojui reikalingos ir importuotojo mokamos valiutos. Tada valiutos keitimo kursas būna nustatomas pardavėjui pateikus faktoriui sąskaitą faktūrą. Suma, kurią eksportuotojas gaus savo nacionaline valiuta jis sužino iš karto, nepriklausomai, kaip keisis valiutos kursas.

Bet ne kiekviena kompanija gali pasinaudoti faktoringo kompanijų paslaugomis. Faktoringo operacijos nevykdomos pagal filialų ir įmonių padalinių skolinius įsipareigojimus, nes būna sunku įvertinti kreditinę riziką ir neekonomiška tam eikvoti daugiau darbo. Paprastai neaptarnaujamos tokios kompanijos, turinčios daug debitorių, kurių kiekvieno įsiskolinimas nėra didelis, gaminančios nestandartinę arba siaurai specializuotą produkciją, statybinės ir kitos firmos, dirbančios su subrangovais, praktikuojančios aptarnavimą po pardavimo bei barterinius mainus ir sudarančios su klientais ilgalaikius kontraktus kur pateikiamos sąskaitos užbaigus atskirus darbų etapus arba iki darbų (tiekimu) įvykdymo (avansiniai mokėjimai).

4.1.8 Finansavimas per specializuotas finansines institucijas

Šiuo atveju yra sumokama visa skolos suma išskaičius mokesčius, kurie, atsižvelgiant į operacijos riziką yra gan dideli. Už tai reikalaujama pateikti prekių dokumentų komplektą, tarp kurių privalo būti nuosavybės dokumentai (konosamentas ir kita), sąskaita faktūra bei vekselis. Skirtingai nuo faktoringo, nėra reikalaujama regresio teisės.

Tokias paslaugas dažniausiai teikia specializuotos finansinės institucijos, kai kada ir patys bankai vykdydami akredityvus. [18. P. 72] Lietuvoje – tik labai patikimiems klientams ir išimtiniais atvejais.

4.2 Vidutinio ir ilgo laikotarpio tarptautinės prekybos finansavimo metodai

4.2.1 Paslaugos per eksporto plėtros agentūras

Eksportuotojo ar importuotojo šalies bankas sutinka suteikti gamintojui avansą, kuris dažniausiai siekia nuo 15 iki 20 procentų kontrakto sumos su sąlyga, kada gaus pakankamą garantiją iš pirkėjo. Šią garantiją gali teikti vietinės eksporto plėtros institucijos, prekybos draudimo kompanijos, ar kitokios patikimos specializuotos finansinės institucijos. [18. P. 73]

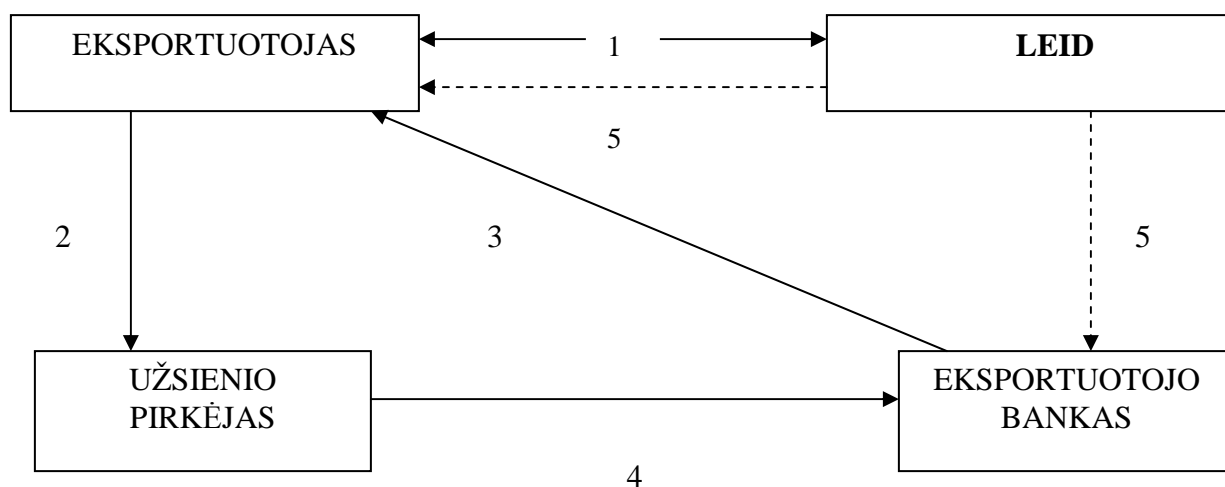
Valstybinės draudimo priežiūros tarnybos prie Finansų ministerijos valdybos nutarimas „Dėl gyvybės draudimo šakos ir ne gyvybės draudimo šakai priskiriamų draudimo grupių aprašymo“ numato, kad kredito draudimo grupė apima tas draudimo rūšis, kuriose draudimo įmonė įpareigoja dalinai ar visiškai kompensuoti nuostolius, susijusius su kredito negražinimu dėl nemokumo ar kitokių priežasčių. Draudimo įstatymu yra įteisinta kredito draudimo grupės atskyrimas. Tai reiškia, jog draudimo įmonė, vykdanči kredito draudimą, negali vykdyti kitų gyvybės draudimo šakoms priskirtų grupių draudimo.

Eksporto politinės rizikos draudimo atveju yra mažinama rizika, kai veikiama nestabilios politinės padėties valstybėse (karai, revoliucijos, sukilimai, ir kiti masiniai neramumai, valdžios

pasikeitimai, sąlygojantys svarbius politikos pasikeitimus, nenumatyti vyriausybės veiksmai bei nenumatyti įvykiai trečiose valstybėse, per kurias transportuojamos prekės). Šia draudimo rūšimi gali pasinaudoti ne tik eksportuojantys savo produkciją ir paslaugas, bet ir investuojantys užsienyje. Eksporto draudimo objektas – ūkio subjekto nuostoliai dėl pirkėjo dalinių įsipareigojimų nevykdymo, susidarę dėl politinių priežasčių. Ūkio subjektas prisiima ne mažiau kaip 20 procentų, o eksporto skatinimo fondas – ne mažiau kaip 80 procentų apdraustų pirkėjo mokesčių įsipareigojimų. Draudimo įmokos dydis priklauso nuo valstybės politinės rizikos grupės. Draudimo įmoka mokama, o įvykus draudiminiam įvykiui, išmoka mokama iš Eksporto plėtros ir skatinimo strategijos įgyvendinimo specialios programos.

Prekinio kredito draudimo atveju yra draudžiamas pirkėjo nemokumas ar bankrotas. Mokesčiai, akcizai, delpinigiaai, baudos, valiutų keitimo nuostoliai ir kaštai nėra draudžiami. Prekinis kreditas – pirkėjo skolų draudėjui pagal išrašytas sąskaitas suma, kurią pirkėjas įsipareigoja sumokėti per pirkimo–pardavimo sutartyse numatytus mokėjimo terminus. [43. P. 1] Šia draudimo sutartimi įmonė garantuoja prekes eksportuojančioms įmonėms, kad už jų produkciją bus sumokėta. Jei užsienio partneris neatsiskaito, draudimo įmonė atlygina eksportuotojui patirtus nuostolius. [15. P. 403-404]

Prekinio kredito draudimas mažina neapmokėjimo už pirkėjams išsiųstą produkciją riziką, kuri perduodama valdyti draudimo bendrovei. Taip yra apsaugoma nuo nenumatytų nuostolių, užtikrinami stabilūs pinigų srautai, mažinami blogų paskolų administravimo kaštai. Įmonėms suteikiama galimybė pasiūlyti pirkėjams palankesnes apmokėjimo sąlygas ir tuo pačiu išigyti konkurencinį pranašumą užsienio ir vidaus rinkose bei papildyti apyvartines lėšas banko paskolomis, kai pirkėjams išsiųstų prekių pagrindu atidaromos kreditinės linijos. Finansavimo schema pateikta 4.6 pav.

4.6 pav. Finansavimo schema, eksportuotojui imant banko paskolą apyvartinių lėšų papildymui. Šaltinis: [52].

1. Eksportuotojas sudaro draudimo sutartį su LEID ir apdraudžia prekinis kreditus;
2. Eksportuotojas parduoda prekes užsienio pirkėjui, taikydamas atidėtą apmokėjimą;
3. Bankas, remdamasis LEID apdraustųjų pirkėjų sąrašu, atidaro kredito liniją eksportuotojui;
4. Užsienio pirkėjas atsiskaito eksportuotojui už prekes ir perveda pinigus į nurodytą specialiąją sąskaitą eksportuotojo banke;
5. Užsienio pirkėjui neįvykdant skolinių įsipareigojimų, LEID išmoka draudimo išmoką eksportuotojo bankui.

Finansinio kredito draudimo objektas – paskolų, suteiktų lietuviškos kilmės prekių ir paslaugų gamybai bei eksportui, gražinimo bankui užtikrinimas. Pagrindinė sąlyga – eksportuojamos produkcijos ir paslaugų ne mažiau kaip 50 procentų vertės yra sukurta Lietuvoje. Šiuo draudimu ne tik užtikrinamas Lietuvos ūkio subjektų paskolų gražinimas bankui, bet ir suteikiama galimybė eksportuotojams papildyti apyvartines lėšas banko paskolomis, neturint pakankamai užstato.

Sudarant finansinio kredito sutartį, įmonė įkeičia turta, kurio vertė turi būti ne mažesnė kaip 50 procentų paskolos sumos. Be to, įmonė turi investuoti ne mažiau kaip 15 procentų savo lėšų į verslo projektą, kurio įgyvendinimui yra imama paskola.

90 procentų faktiškai apskaičiuotos draudimo įmokos yra sumokama iš Europos plėtros ir skatinimo strategijos įgyvendinimo specialios programos. Ir tik 10 procentų visos įmokų sumos turi sumokėti pati įmonė. Draudimo įmoka gali būti sumokama visa iš karto už visą draudimo sutarties galiojimo laikotarpį arba dalimis. Minimali finansinio draudimo įmoka yra 1,1 procento nuo visos draudimo sumos.

Draudimo įmonės gali vykdyti ne tik eksporto, bet ir importo kreditavimo draudimą. Importo kreditavimo draudimas yra atliekamas kai užsienio eksportuotojas reikalauja išankstinio mokėjimo už siunčiamas prekes. Šiuo atveju draudimo įmonė įsipareigoja atlyginti prekes importuojančios įmonės nuostolius, jei užsienio eksportuotojas nevykdys savo įsipareigojimų, tai yra nepristatys prekių. [15. P. 404]

Eksporto kreditavimo draudimo vykdymui pasaulinėje praktikoje dažniausiai buvo steigiamos nepriklausomos valstybinės eksporto kredito draudimo įstaigos. Kaip rodo ilgametė Europos valstybių patirtis, kredito draudimo veiklą sėkmingai gali vykdyti ne tik kredito draudimo įmonės, bet ir kitos garantinės institucijos, kaip specializuoti kredito draudimo bankai.

4.2.2 Tiesioginė banko paskola

Kai įrangos ar žaliavos pirkėjai su gamintojais atsiskaito gaminama produkcija, pardavėjas gali gauti ir tiesioginę paskolą be pirkėjo garantijos skolinančiam bankui. Tokios vidutinės ir ilgalaikės trukmės paskolos konvertuojama valiuta vadinamos „paskolos eurovaliuta“.

Paskolos palūkanos būna dviejų rūšių: fiksuotos ir „plaukiojančios“. Fiksuota palūkanų norma apskaičiuojama prie tam tikram momentui fiksuotos bazinės palūkanų normos pridėdant fiksuotą maržą. Maržos dydis priklauso nuo besiskolinančios institucijos rizikos laipsnio bei banko pelno dydžio. Paskolos su tokio pobūdžio palūkanomis suteikiamos ilgesniam nei 2 metų laikotarpiui. Suteikdami paskolą su fiksuotomis palūkanomis, bankai visada rizikuoja palūkanų kitimo atžvilgiu, todėl ir šios rūšies palūkanų norma visada nuo 0,5 iki 1 procento didesnė nei „plaukiojanti“ palūkanų norma.

Jei paskolos laikotarpis siekia nuo 2 iki 10 – 15 metų, tai palūkanų norma būna reguliariai peržiūrima (kas 0,5 – 1 metai). Tokios palūkanų normos apsaugo tiek klientą, tiek ir banką nuo galimos palūkanų normos svyravimo rizikos. Bet tai ne visada būna priimtina klientui, nes iškyla išlaidų palūkanų mokėjimui įvertinimo ir atitinkamai gamybos kaštų apskaičiavimo problema.

Jei paskolos suma siekia nuo 5 iki 10 milijonų dolerių, tai tokios paskolos yra suteikiamos bankų sindikatų – grupė bankų, kurią sudaro nuo 2 iki 10 ar net 20 bankų. Tokios didelės sumos negalėtų suteikti nei vienas bankas savarankiškai arba dėl turimų resursų stygiaus arba dėl pernelyg didelės rizikos. [18. P. 73]

Pasirašius didelės vertės kontraktą, abi šalys gali būti suinteresuotos kreditavimu. Dažniausiai pardavėjas yra kredituojamas pirkėjo sąskaita pervedant dalį sumos (nuo 10 iki 35 procentų) avansu. Tačiau tai yra labai nepatogu pirkėjui, todėl pastarajam neretai yra reikalinga banko, galinčio suteikti ilgalaikę paskolą kontrakto vykdymui, parama. Tokioje situacijoje importuotojo kreditavimu dažniausiai būna suinteresuotas eksportuotojo bankas. Tai įtakoja įvairios eksporto skatinimo programos: mokesčių už eksportuojamą produkciją panaikinimas, tiesioginis subsidijavimas, garantijų bankui suteikimas, dalies palūkanų už paskolas sumokėjimas. Be to lyginant su importo finansavimu, eksporto kreditavimas yra mažiau rizikingas ir labiau pelningas. Riziką labai sumažina gauta garantija, kurią suteikia ir importuojančios šalies vyriausybė arba aukščiausio patikimumo bankas toje šalyje, ir pats importuotojas. Išsivysčiusiose šalyse eksporto finansavimo programos yra draudžiamos nuo 90 iki 95 procentų paskolos vertės valstybinių eksporto plėtros kompanijų. Be „beveik dvigubos“ garantijos,

pati paskola būna apmokestinama įvairiais vienkartiniais mokesčiais ar paslėptais komisiniais. Kaip papildomas banko pajamas galima traktuoti ir sutaupytus pelno mokesčius dalyvaujant eksporto skatinime. Tai yra už eksporto kreditavimą, bankai pelno mokesčius moka lengvatiniu tarifu. [18. P. 74-75]

Kreditų gražinimo tvarka – tai pagrindinės kredito sumos gražinimo būdas. Ji gali būti gražinta visa arba dalimis per visą sutarties galiojimo laikotarpį. Palūkanos mokamos nuo negražintos kredito dalies. Yra šie kredito gražinimo būdai:

1. Vienkartinė įmoka. Pasibaigus kredito terminui, skolininkas turi iš karto padengti visą jo sumą naudojimosi kreditu laiką yra mokamos palūkanos, o pats kreditas padengiamas vienkartine įmoka, kartu su paskutinėmis palūkanomis.
2. Periodiniai įnašai („oro balionas“). Pagal šį būdą pagrindinė paskolos suma gražinama per visą kredito galiojimo laiką, nors pasibaigus kredito gražinimo terminui, dar lieka didelė gražintino kredito dalis. Ši padengiama laikotarpio pabaigoje.
3. „Amortizacinis“ (periodinės įmokos lygiomis dalimis). Pagal šį būdą pagrindinė paskolos dalis laipsniškai gražinama per visą kredito galiojimo terminą. Mokėjimai atliekami reguliariai, lygiomis dalimis (dažniausiai kas mėnesį, ketvirtį, pusmetį) ir juos sudaro tam tikra paskolos dalis bei palūkanos. Kartu su paskutine įmoka padengiama visa kredito suma.
4. Kreditas gali būti gražintas ir lygiais įnašais. Palūkanos mokamos nuo negražintos kredito dalies, todėl artėjant kredito gražinimo terminui, bendra įnašo suma, skirta kreditams ir palūkanoms padengti, nuolat mažėja. Įnašai pagrindinei sumai padengti nesikeičia, bet kiekviena kita palūkanų įmoka būna mažesnė nei ankstesnioji, nes mažėja liekanti negražinta kredito suma.
5. Gražinimo tvarka gali būti susieta su kredituojamu projektu ar pačiu verslo ciklu. Tada paskolos gražinimo grafike būna pertrauka, ypač pirmaisiais kredito naudojimo metais. Reguliarūs įnašai pradedami mokėti tik tada, kai pagal finansuojamą projektą būna pradedamas gauti pelnas.
6. Įnašai pagrindinei kredito sumai padengti mokami nereguliariai ir nevienodų sumų.
7. Bankas gali sutikti gauti ir mažesnes palūkanas nei numatyta pagrindinėje paskolos sutartyje, bet su sąlyga, jog padidės pagrindinė paskolos suma. [26. P. 141-142]

Įmonėms palankiausias kredito gražinimo būdas yra susijęs su finansuojamu projektu. Jei galima rinktis, tai visada geriau rinktis arba „amortizacinį“, arba periodinį kredito sumų padengimo būdą. Abiem atvejais kredito gražinimas susijęs su mažesne rizika.

4.2.3 Skolos vertybinių popierių išleidimas

Obligacijos – ilgalaikės paskolos atmaina. Euroobligacijos – obligacijos, išleistos vertybinių popierių rinkoje kita nei emitento šalies nacionaline valiuta. Išleidžiant obligacijas, būtina atidžiai pasirinkti valiutą, tam tinkamai įvertinant pasirenkamos valiutos kurso kitimo riziką emitento šalies valiutos atžvilgiu. Tokių obligacijų trukmė būna nuo 10 iki 15 metų. Užsienio šalies investuotojai, pirkdami išleistas obligacijas, suteikia emitentui paskolą. Praktikoje dažnai reikalaujama, jog smulkių įmokių išleistos obligacijos būtų laiduojamos emitento ar užsienio šalies banko. Kadangi bankas pats nekredituoja, o veikia tik kaip tarpininkas ieškant investuotojo, tai ir jo užmokestį sudaro tik sutarto dydžio paslaugos mokesčiai.

Euronota – euroobligacijos atmaina. Šių skolos įsipareigojimų terminas yra trumpesnis nei euroobligacijos emisijos atveju ir dažniausiai būna 5, ir labai retai 10 metų. Ši kreditavimo priemonė pasižymi lankstumu: skolininkas gali išleisti vieną po kito seriją euronotų, kurių išpirkimo terminas 3 arba 6 mėnesiai. Po šio laikotarpio emitentas gali išleisti kitą seriją, kuri padengia pirmosios serijos skolas ir jų vertę, atsižvelgiant į emitento poreikius, gali būti didesnė ar mažesnė. Šio kreditavimo būdo pagrindinis trūkumas – dideli kaštai ir nemažos laiko sąnaudos.

Eurovekseliai – euronotos modifikacija. Jų privalumas – išpirkimo laikotarpis gali būti fiksuojamas bet koks. Jei diskontavimo norma kliento netenkina, gali būti pakeista ir emisijos, ir išpirkimo data. Tačiau tiek euronotos, tiek ir eurovekselio emitentui yra keliami nemaži reikalavimai – turėti nemažesnę kaip B + klasės tarptautinį ilgalaikės skolos reitingą. [18. P. 74]

4.2.4 Forfetavimas

Šis kreditavimo būdas labai panašus į faktoringą, bet yra skirtas vidutinio ir ilgo laikotarpio tarptautinės prekybos finansavimui užtikrinti. Jei faktoringas dirba su įsiskolinimais iki 180 dienų, tai forfeitingas – su įsiskolinimais nuo 180 dienų iki 7 metų. Forfeitingas dažniausiai taikomas šalyse, kur nepakankamai kredituojamas eksportas. Jis padeda pagreitinti eksportuotojo lėšų apyvartumą ir

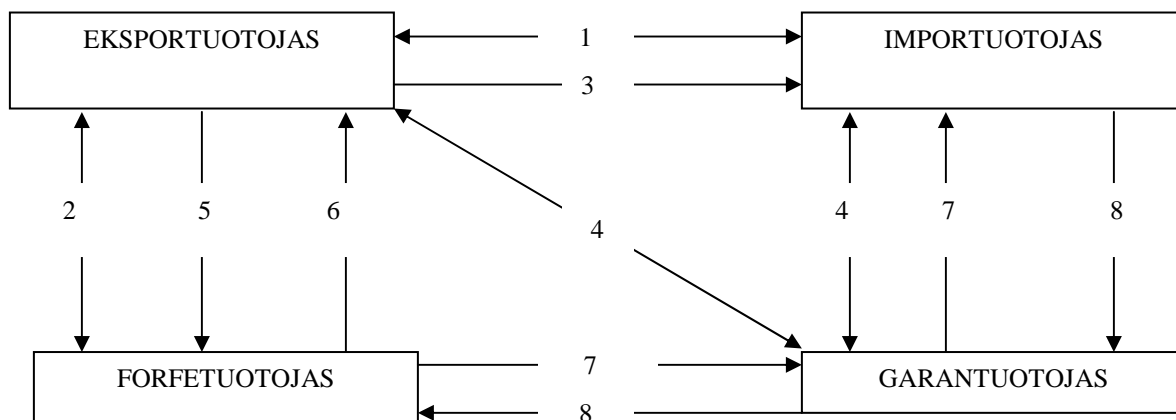
sumažinti debitorius (skolininkų) įsiskolinimus. Jei faktorių darbas būna susijęs su plataus vartojimo prekėmis, tai forfeituotojų – su pagrindiniu kapitalu, prekėmis ir dideliais projektais ar objektais (pavyzdžiui, parduodant laivą, įrenginių komplektą, didelę prekių partiją). Forfeitingas būna išeitis situacijoje, kai eksportuotojas negali atidėti apmokėjimo, o importuotojas nori įsigyti prekę dabar, bet už ją negali apmokėti nei savo, lėšomis, nei banko kreditu. [18. P. 73, 26. P. 133, 45. P. 270]

Forfeitingą galima apibūdinti kaip nepadengtų įsiskolinimų (įsipareigojimų) pirkimą ir pardavimą. Jis remiasi vekselių išpirkimu, nepateikiant kitų prekybos ar mokestinių dokumentų. Pirkėjas už prekes atsiskaito ne grynais pinigais, o išrašo komplektą vekselių sumai, lygiai prekės vertei ir procentiniams pinigams už kreditą. Taigi pradžioje pirkėjas yra kredituojamas pardavėjo, nes pastarasis už pristatytas prekes gauna ne grynus, o įsipareigojimą sumokėti tam tikrą sumą nurodytu laiku. Pardavėjas gautus vekselius parduoda bankui ar specialiai forfeitingo kompanijai ir gauna pirmuosius grynuosius pinigus sandorio pradžioje. Savo ruoštu bankas, įsigydamas skolinį pasižadėjimą, įsipareigoja apmokėti vekselių. Vadinasi, pirkėjas galiausiai yra kredituojamas ne paties pardavėjo, o banko, kuris forfeitinguodamas sandorį, prisiima nesumokėjimo riziką. Pastaroji, kaip ir įsipareigojimų dydis, jo padengimo terminas bei banko paskolų palūkanų norma turi įtakos diskonto dydžiui. [18. P. 73, 26. P. 33, 45. P. 267]

Vekselius, akceptuojamus forfeitingo operacijose, visada lydi apsidraudimo priemonės – garantija arba avalis. Tai yra reikalinga ne tik rizikos sumažinimui, bet ir įsipareigojimo perregistravimui antrinėje skolos vertybinių popierių rinkoje. Garantu pasirenkamas tarptautinėje rinkoje dirbantis ir žinomas forfeitingo kompanijai bankas, importuotojo šalies rezidentas, galintis patvirtinti importuotojo mokumą. Garantijos išduodamos remiantis ekonomine importuotojo padėtimi. Garantuojantis bankas įsiskolinimą turi paskelbti besąlygišku, tik tada dokumentai bus pripažinti be regresio teisės. [45. P. 268]

Avalis – neatšaukiamas ir besąlygiškas mokėjimo garantas nustatyta data. Tai vekselinis pavedimas, pagal kurį pavedėjas prisiima atsakomybę už mokėjimo reikalavimų įvykdymą ir kuris yra labiausiai tinkama bei priimtina forfeitingo kompanijos apsidraudimo forma. [45. P. 268]

Šio atsiskaitymo būdo mechanizmas pavaizduotas 4.7 pav.

4.7 pav. Forfetavimo procedūra. Šaltinis: [45. P. 269].

1. Pagrindinė sutartis;
2. Forfetavimo sutartis;
3. Prekių pristatymas;
4. Skolinių įsipareigojimų, įsakytinių vekselių/ tratų (ir banko garantijos) atidarymas už transporto dokumentus;
5. Skolinių įsipareigojimų, įsakytinių vekselių/ trata (ir banko garantijos) perdavimas pagal forfeitingo sutartį;
6. Forfetavimo pajamų mokėjimas;
7. Skolinių įsipareigojimų arba įsakytinių vekselių/ trata pateikimas inkasuoti suėjus mokėjimo terminui;
8. Suėjus mokėjimo terminui sumokėti skoliniai įsipareigojimai ar įsakytiniai vekseliai/ tratos.

Eksportuotojui, nutarus naudotis forfeitingo paslauga, su pirkėju dėl to turi būti susitarta prieš pasirašant pirkimo – pardavimo sutartį ir gavus bankų leidimą.

Jei bankas nusprendžia būti forfeitoriumi, tai importuotojas eksportuotojui turi pateikti ir garantuoti finansinius dokumentus, kuriuos pardavėjas pateikia savo forfeituotojui. Eksportuotojo bankas perka pateiktus dokumentus „be regreso“ teisės. Importuotojas nuo 10 iki 15 procentų prekių kainos turi sumokėti iš anksto, o likusią dalį privalo padengti reguliariai per tam tikrą laiko tarpą. Tuo tarpu finansiniai dokumentai yra apmokami suėjus mokėjimo terminui. Pastarieji yra pateikiami importuotojui eksportuotojo banko per banką korespondentą.

Forfeitingas brangesnis nei įprastas eksporto finansavimas. Išlaidas sudaro refinansavimo palūkanų norma (euromarket), rizikos mokestis (premijos), banko pelno marža ir kita. [45. P. 270]

Nors tai yra gana brangus atsiskaitymo būdas, bei yra išvengiama išlaidų, susijusių su skolų inkasavimu. Taip pat nėra sąnaudų bei rizikos, susijusių su kredito įstaigų veikla bei piniginių lėšų ieškojimu pagal vekselius ar kitus mokėjimo dokumentus. Forfeitingas ne tik apsaugo nuo politinės,

ekonominės, palūkanų normų svyravimo, valiutų keitimo kurso svyravimo rizikos, bei ir yra lankstus (iki 100 procentų finansavimo, neribojamas eksporto pobūdis), greitas ir paprastas finansavimo būdas (forfeitinguotojas įsigyją mokestinius reikalavimus indosamento būdu). Eksportuotojui šis atsiskaitymo būdas palankus tuo, jog gaunamos piniginės lėšos padidina jo likvidumą, pagreitina kapitalo apyvartą. Padengus debitorinį įsiskolinimą supaprastėja balansas. Garantija, tiek valstybinė, tiek ir privati leidžia sumažinti nuostolius. [26. P. 134, 45. P. 270]

Forfeitingo trūkumai eksportuotojo atžvilgiu yra tik aukšti kaštai. Nepatogu tai, jog šis atsiskaitymo būdas galimas tik gana didelėms sumoms. Be to, finansinių tarpininkų suradimui yra sugaištama nemažai laiko.

Pirkėjo tikslas – iš karto mažiausiomis sąnaudomis įsigyti prekes už jas apmokant laipsniškai. Forfeitingas suteikia galimybę pirkėjui palankiomis sąlygomis įsigyti prekes kreditan. [26. P. 134]

Be pirkėjo ir pardavėjo forfeitingo operacijoje dalyvauja ir bankas su savais interesais. Jam forfeitingo operacija – įprasta vekselių apskaitos operacija, kurios efektyvumas nusakomas diskonto normos reikšme ir vekselių skaičiumi, kartais sandoryje dalyvauja ir pirkėjo bankas, kuris garantuoja įsiskolinimo pagal vekselį apmokėjimą.

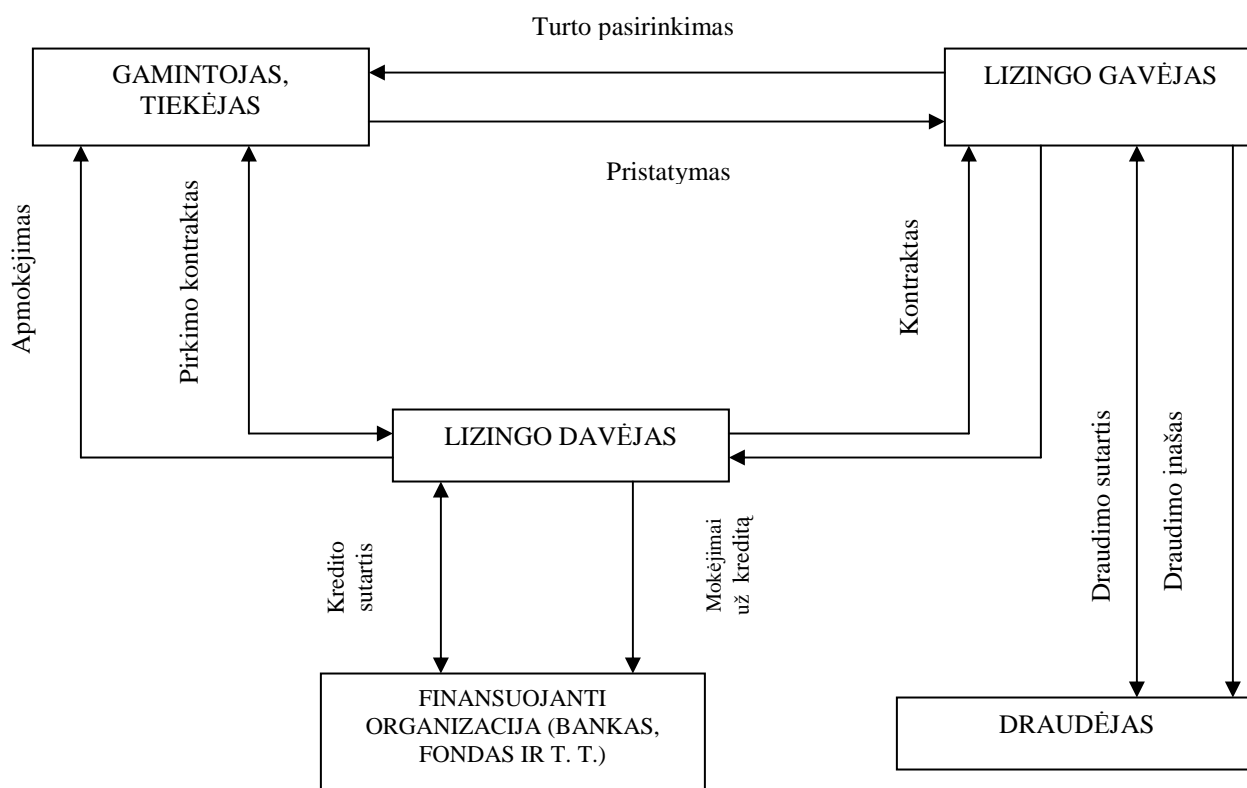
Pardavėjo tikslas – vekselių apskaitos metu gauti sumą, lygią sutartinei kainai. Jei gauta iš banko suma bus mažesnė nei toji kaina, tai pardavėjas padidina sutartinę kainą. Kitas galimas nuostolio kompensavimo būdas – mokėjimo už kreditą (palūkanų normos) padidinimas. Taigi, forfeitingo operacija pardavėjui suteikia teisę ne tik užtikrinti būtiną kreditą pirkėjui svetima sąskaita, bet gauti būtiną pinigų sumą sandorio pradžioje ir drauge pašalinti riziką, susijusią su pirkėjo atsisakymu mokėti ir palūkanų normų svyravimu. Taip pat šitokiu būdu galima sumažinti kreditavimo ir draudimo organizavimo išlaidas. [33. P. 453-454]

Praktikoje šis būdas dažniausiai naudojamas eksportui finansuoti (pavyzdžiui, Didžiojoje Britanijoje jis yra įteisintas išimtinai tik eksportui finansuoti), bet taip pat gali būti naudojamas ir importui finansuoti. Tuo tarpu Lietuvos bankai šiuose sandoriuose dažniausiai dirba tik kaip tarpininkai, vengdami prisiimti bet kokius didesnius finansinius įsipareigojimus. Forfeitingo finansavimo galimybės didėja bankams, daugiau dirbantiems tarptautinėse rinkose. [18. P. 73]

4.2.5 Lizingas

Lizingas – finansavimo sistema, jungianti ilgalaikę nuomā ir kreditavimā. Sudarēs su lizingo gavēju (īmonē) sutartī, lizingo davējas (bankas) perka kilnojāmājī ar nekilnojāmājī turta, kurī išnuomoja lizingo gavėjui už tam tikrā sumā, kurī šis moka per visā sutarties laikā. Taigi, lizingas – ūkinē veikla, kai apibrēžtam laikotarpiui ūkio subjekts sutartiniāis pagrindāis perleidžia teisē naudoti savo kilnojāmājī arba nekilnojāmājī turta kitam ūkio subjektui. Ekonominiu požiūriu lizingas – ilgalaikis kreditas prekine forma, kai išnuomotos priemonēs savininkas už suteiktā daiktinē paskolā gauna palūkanas. Be to, jis leidžia lengviau pritraukti reikalingas kreditines lēšas. [16. P. 4, 26. P. 134, 45. P. 257]

Lizingo sutartī sudaro bankas arba lizingo kompanija – lizingo davējas ir subjekts – lizingo gavējas. Lizingo davējas – lizingo objekto savininkas, kuris tā objektā išigijo gavėjo užsakymu, kad jī perduotų pastarajam nuomos sutarties pagrindu. Lizingo gavējas – bet kuris fizinis ar juridinis asmuo, nuomojantis lizingo objektā ir išigyjantis jo naudojimo teisē už tam tikrā sutartyje numatytā nuomā. Pastarasis už teisē nuomoti moka iš anksto sutartā pinigų sumā, o praėjus tam laikui, grāžina nuomotā turta arba jī išperka. Lizingo gavējas paprastai prisiima visā rizikā bei nuostolius, susijusius su lizingo objekto gedimu ar praradimu. Tai būna numatyta sutartyje. Lizingo procedūros schema pavaizduota 4.8 pav.

4.8 pav. Lizingo procedūra. Šaltinis: [16].

Lizingo mokėjimo sumą sudaro dalinis išnuomoto turto vertės padengimas, palūkanos nuo sutartyje įrašytos finansuojamos pinigų sumos ir komisinis arba administracinis mokestis. Dažniausiai naudojamas 2 – 3 metų terminas. [26. P. 134]

Pagal lizingo sandoryje dalyvaujančių šalių geografinę padėtį (aptarnaujamą rinkos sektorius) yra išskiriama vidaus ir išorės, kitaip dar vadinamas tarptautinis lizingas. Vidaus lizingo sandorio sutarties atveju visi sandorio dalyviai atstovauja tai pačiai valstybei. Tarptautinio lizingo atveju bent vienas iš sandorio dalyvių yra kitos valstybės atstovas. Tarptautiniam lizingui priskiriama ir tokia sutartis, kai visos šalys atstovauja tai pačiai valstybei, tačiau bent viena iš jų turi bendrą kapitalą su užsieniu.

Tarptautinis lizingas skirstomas į importo ir eksporto lizingą. Eksporto lizingo atveju užsienio valstybės partneris išsinuomoja turtą ir yra lizingo gavėjas. Importo lizinge užsienio valstybės partneris finansuoja sandorį ir yra lizingo davėjas arba nuomotojas.

Dar yra išskiriamos lizingo rūšys pagal kreditavimo būdą. Tai skubus ir atnaujinamasis lizingas. Skubus lizingas – tai vienkartinė nuoma, o atnaujinamasis – kai lizingo sutartis pratęsiama pasibaigus pirmajam sutarties terminui. Taip pat yra operacinis lizingas, kai įmonė sudaro lizinginį kontraktą neplanuodama ateityje įsigyti nuomojamo objekto savo nuosavybėn, ir finansinis lizingas, kai įmonė sudaro nuomos sutartį su teise vėliau įsigyti objektą.

Pirmiausia pažymėtina, jog lizingo gavėjas užtikrina šimtaprocentinį kreditavimą ir nereikalaujama iš karto sumokėti už turtą. Dažniausiai pakanka iš savo lėšų turėti 15 procentų turto vertės. Verslo įmonės, naudodamosios lizingo paslaugomis, gali nemažindamos savo veiklos finansinių galimybių supaprastinti investicinius procesus ir taip pritraukti lėšas įrangai pirkti, gamybai modernizuoti arba ilgalaikio turto nusidėvėjimui atkurti. Naudojantis lizingu, nebereikia kaupti lėšų naujam turtui įsigyti ar naujų verslo rūšių plėtrai, ieškoti galimų kreditavimo šaltinių. Visos nuosavos lėšos gali būti panaudotos apyvartiniam kapitalui formuoti ir trumpalaikiam turtui įsigyti. Be to, nebereikia rūpintis užstatu, nes juo tampa pats lizingo objektas. Pačios lizingo operacijos yra pagrįstos operatyvumu ir mokėjimo lankstumu. Be to, lizingo mokėjimai įtraukti į produkcijos savikainą, todėl sumažėja apmokestinamojo pelno dalis. Didžiąją rizikos dalį prisiima lizingo davėjas, o lizingą galima atnaujinti, papildyti nauja įranga, detalėmis. Įmonė, įsigijusi įrangą greitai pasiekia projektinius pajėgumus, o lizingo davėjas neretai padeda realizuoti produkciją. Atsiradus trikdžiams daromos nuolaidos arba lengvatos. [12. P. 106, 26. P. 136, 45. P. 257]

Tačiau, sumažėjus prekių ar paslaugų paklausai, o kartu ir įmonės pajamoms, iškyla grėsmė, kad laiku nesumokėjus eilinių lizingo įmokų, galima prarasti teisę į dalinai arba jau beveik visiškai išpirktą turtą. [26. P. 136]

V. RIZIKOS IR PROBLEMAS, SUSIJUSIOS SU TARPTAUTINIAIS ATSISKAITYMAIS

5.1 Tarptautinės prekybos sandorio šalių problemos

Tarp šalių visada egzistuoja politiniai, ekonominiai, socialiniai, kultūriniai, psichologiniai, pokalbio vedimo, sandorių sudarymo ir vykdymo skirtumai. Prekiaujant su užsienio šalimis, visada su šiais skirtumais tenka susidurti. Be to, egzistuoja ir kitokio pobūdžio problemos. Pirmiausia tenka įvertinti laiko faktorių. Jei pirkėjas negali apmokėti prieš prekių gavimą, tai pardavėjui atsiskaitymo gali tekti laukti gana ilgai. Užsienio pirkėjui atsisakius sumokėti, eksportuotojui tenka susidurti su skolos susigrąžinimo iš užsienio problema. Šiuo atveju didžiausia kliūtis – kitos šalies įstatymų nepakankamas žinojimas. Vadovavimasis ICC Tarptautinių prekybos rūmų bendrosiomis direktyvomis padeda tokių sunkumų išvengti. Egzistuoja rizika, susidurti su Vyriausybės veiksmais, apribojančiais eksporto ir importo operacijas. Užsienio klientui atsiskaityti gali trukdyti nuostatos dėl valiutinių operacijų reguliavimo. Taip pat eksportuotojas gali patirti nuostolių dėl valiutų kursų svyravimo. Šios rūšies problema egzistuoja tada, kai sąskaita faktūra yra išrašoma užsienio valiuta, o šios valiutos kursas pakyla vietinės valiutos atžvilgiu. Tiek nuo Vyriausybės veiksmų, tiek nuo valiutų kursų svyravimo eksportuotojas gali apsidrausti.

5.2 Tarptautinės prekybos rizikos rūšys

Tarptautinės prekybos partneriai visada turi įvertinti šias penkias rizikos rūšis.

1. Rizika, jog partneris neapmokės už prekes. Šiuo atveju pirkėjas gali atsisakyti priimti prekes ir už jas sumokėti arba akceptuoti vekselį. Gali priimti prekes, bet po to atsisakyti už jas apmokėti, neapmokėti suėjus terminui ar atsisakyti apmokėti pagal ankščiau akceptuotą vekselį. Taip pat – pirkėjas gali nutraukti kontraktą prieš pat iškrovimą (nors prekės jau paruoštos iškrauti) arba kai jos jau tarpiniame transportavimo uoste. Minėtais atvejais eksportuotojas gali neturėti nei prekių nei pinigų arba turėti prekes, specialiai pagamintas

pagal kliento specifikaciją ir netinkančias vidaus rinkai. Taip pat galima situacija, kai eksportuotojas turės prekes užsienio šalyje. Tada bus reikalinga arba jas gražinti arba parduoti kitam klientui. Siekiant apsaugoti nuo neapmokėjimo rizikos yra naudojama eksporto kredito draudimas, atsiskaitymas akredityvu. Ilgu laikotarpiu kaip apsisaugojimo priemoka naudojamas įmonės atstovybės atidarymas eksporto rinkos šalyje.

2. Rizika dėl kontrakto įsipareigojimo nevykdymo. Jei pardavėjas rizikuoja negauti apmokėjimo už pristatytas prekes, tai pirkėjui iškyla rizika dėl prekių kokybės ir pristatymo laiko. Riziką dėl kontraktų įsipareigojimų nevykdymo galima sumažinti paprašius nepriklausomo eksperto išvados dėl prekių kokybės ir kompleksiskumo. Taip pat reikėtų sutikti apmokėti tik pateikus eksperto išvadą ir krovimo dokumentus su transporto kompanijos antspaudu ir krovimo data. Jei naudojamosi dokumentiniu inkasu, tai minėtus dokumentus tikrina pats pirkėjas, o jei pasirenkama atsiskaitymas dokumentiniu akredityvu, tai juos tikrina pirkėjo bankas.
3. Valiutinė rizika. Tiek išrašant sąskaitą faktūrą pardavėjo, tiek ir pirkėjo šalies valiuta, valiutų rizika vis vien tenka eksportuotojui. Yra rekomenduojama, jog bet koku atveju šią riziką prisiimtų eksportuotojas, nes importuotojas dėl šios rizikos gali kreiptis į kitą eksportuotoją.
4. Prekinio kredito gražinimo rizika. Neretai eksportuotojai, siekdami išplėsti rinką, suteikia importuotojui kreditus atidedant mokėjimus. Bet šiuo atveju pardavėjas gali susidurti su apyvartinių lėšų trūkumu. Šią problemą išsprendžia overdraftas, faktoringas, lizingas, paskolos užsienio valiuta. Avansas prekybiniais vekseliais (pavyzdžiui, susitarimas dėl akceptinio kredito), pavedimo vekselio akceptas arba užskaita esant susitarimui su užsienio klientu dėl dokumentinio akredityvo – tai kiti šios problemos alternatyvūs sprendimo variantai.
5. Prekių sugadinimo rizika. Rizikai sumažinti būtina surinkti išsamią informaciją apie klientą, jo finansinę būklę. Tokią informaciją gali teikti bankas, pramonės, prekybos ir amatų rūmai bei specialios firmos. Be to, prekės turi būti atitinkamai apdraustos. [45. P. 212-214]

IŠVADOS

Visos tarptautinės prekybos finansavimo rūšys turi tiek privalumų, tiek trūkumų. Įmonė, padedant bankui, pagal tiekimo sąlygas, įmonės ir jos prekybos partnerių finansinę būklę, šalių ekonominę, politinę ir socialinę padėtį gali pasirinkti saugiausią ir patikimiausią kreditavimo šaltinį. Susipažinus su tarptautinės prekybos finansavimo būdais ir išnagrinėjus Lietuvos tarptautinės prekybos finansavimo sąlygas, daromos šios išvados:

1. Tarptautiniai sandoriai pasižymi atstumu tarp valstybių, sąlygojančiu daugiau nei vienos teisinės sistemos, atsiskaitymo ir valiutų rizikos problema. Visada turi būti įvertinti kontraktų įsipareigojimų nevykdymo, prekinio kredito grąžinimo ir prekių sugadinimo rizika. Tam imamasi rizikos numatymo, išmatavimo bei pasiskirstymo priemonių.
2. Tarptautinių Prekybos Rūmų išleistos tarptautinės prekybos terminų interpretavimo taisyklės INCOTERMS 2000, paaiškina šalims jų pareigas ir atsakomybę transportuojant prekes, tvarkant dokumentus, pasidalijant riziką ir išlaidas. Taip išvengiama neteisinio kontrakto punktų traktavimo bei nesutarimų. Sąlygos pasirenkamos įvertinant transportavimo būdą, išlaidas ir riziką.
3. Vieni tarptautinės prekybos atsiskaitymo būdai patrauklesni ir mažiau rizikingi eksportuotojui, kiti labiau palankesni importuotojui. Atsiskaitymo formų pasirinkimas priklauso nuo sandorio pusių pasitikėjimo vienas kitu, bendradarbiavimo laiko, užsienio šalies ekonominės, politinės, socialinės ir teisinės padėties bei bankų sistemos patikimumo. Įtakos turi atstumas, valiutų rizika bei pirkėjo finansinė būklė. Atsižvelgiama į šakos standartus, konkurencijos lygį, bei atsiskaitymo operacijos kainą. Tarptautinių atsiskaitymų praktikoje daugiausia Lietuvos pirkėjams sąlygas diktuoja užsienio šalių pardavėjai, o eksportuotojų padėtis šiuo atžvilgiu dar prastesnė.
4. Išankstinis atsiskaitymas rekomenduojamas taikyti pirkėjams, apie kuriuos neturima pakankamai informacijos, kurių šalies ekonominė ir politinė padėtis yra nestabili, valiuta nekonvertuojama. Šiuo atveju sandoris yra finansuojamas pirkėjo.
5. Lietuvos komerciniuose bankuose tarptautinio mokėjimo pavedimo kaina priklauso nuo operacijos skubumo, valiutos, sumos, pavedimo sąlygų. Visada pigesni pervedimai per užsienio bankų korespondentines sąskaitas. Siekiant diegti moderniausias technologijas, bankų klientai yra skatinami perduoti pavedimus elektroninėmis ryšio priemonėmis.

6. Atsiskaitant atvira sąskaita sandoris finansuojamas pardavėjo. Šis atsiskaitymo būdas paplitęs tarp ilgalaikius prekybinius santykius turinčių partnerių ir visiškai netinka šalims, kur bloga atsiskaitymo tvarka (nėra apsaugojimo mechanizmo nuo įvairios rizikos).
7. Lietuvoje apie 70 procentų pardavimų vykdoma atvira sąskaita. Įmonės, susidūrusios su atsiskaitymų sunkumais, linkusios problemas spręsti pačios, nei atsiskaitymų rizikos valdymą perduoti kreditų draudimo kompanijoms.
8. Naudotis atsiskaitymu konsignaciniais pagrindais patartina tik prekiaujant su patikimais partneriais arba su savo atstovais užsienyje. Šiuo atveju importuotojas niekuo nerizikuoja, visą laiką yra kredituojamas eksportuotojo, nes atsiskaito tik pardavęs prekes.
9. Akredityvas patenkina ir pardavėjo norą gauti pinigus ir pirkėjo norą gauti reikiamas prekes, o rizika pereina nuo kliento bankui. Pirkėjas būtų finansuojamas, jei bankas išleistų akredityvą su atidėtu apmokėjimo terminu arba jei jis prašytų tiesioginio kreditavimo šiam akredityvui vykdyti banke, kuriame palūkanų normos žemesnės, nei pirkėjo šalyje. Akceptinio akredityvo atveju importuotojo bankas akceptuoja jam eksportuotojo pateiktą vekselį arba akredityvo bankas įpareigoja jį apmokėti. Jei akredityvas per brangus, tinka sąlyginio indėlio sąskaita. Lietuvoje komerciniai bankai dažniau pardavėjo turimą akredityvą stengiasi panaudoti eksportuotojo pirkimams finansuoti. Pagal išsiųstų prekių dokumentus galima tikėtis iki 90 procentų avanso. Prieš kontrakto vykdymą eksportuotojas gali gauti finansavimą pagal akredityvą su „raudonąja“ arba „žaliaja“ linija. Lietuvoje vengiama išleisti tokios rūšies akredityvus.
10. Atsiskaitymas inkasavimu rekomenduojamas taikyti kai šalys pasitiki vienas kitu, o pirkėjo finansinė būklė nekelia abejonių. Pirkėjas moka tik už faktiškai gautas prekes, o D/A sąlygomis terminuotas vekselis leidžia naudotis eksportuotojo kreditu. Eksportuotojams, apdraudusiems ir įteikusiems prekes bankui, gali būti teikiamas inkaso avansas (80 - 90 procentų).
11. Eksportuotojas, išrašydamas vekselį, leidžia pirkėjui už prekes atsiskaityti po sutarto laiko, tai yra kredituoja importuotoją. Pardavėjas gali vekselį parduoti nesulaukęs jo apmokėjimo termino ir taip gauti reikalingas lėšas. Importuotojas, atsiskaitydamas vekseliais, mažina poreikį apyvartinėms lėšoms ir apmokėjimui galima panaudoti savo skolininkų vekselius. Lietuvoje atsiskaitymai vekseliais dar nėra plačiai paplitę, kai tuo tarpu V. ir R. Europoje, JAV jie vertinami kaip palyginti saugus finansinis būdas skoloms iš pirkėjo išreikalauti.
12. Praktikoje čekiai dažniausiai naudojami kai reikia nedelsiant atsiskaityti. Limituotos čekių knygelės nėra kredituojamos. Patikimoms įmonėms bankas gali išduoti atsiskaitomąją čekių knygelę nelimituodamas sumos. Bankas, diskontuodamas čekius ir vekselius, finansuoja eksportuotoją, o finansuodamas importuotoją, gali jam išduoti savo vekselį arba laiduoti pirkėjo

išduotąjį. Tokia paskola būna pigesnė už tiesioginę paskolą tik tada, jei šalyje aukšta palūkanų norma. Praktikoje čekiai dažniausiai naudojami kai reikia nedelsiant atsiskaityti.

13. Jei kompanija nežino, kiek pinigų bus reikalinga artimiausiu metu ir nėra suinteresuota visą kredito sumą gauti iš karto, tada jai tinka overdraftas. Jei įprastai debetinis sąskaitos likutis būna leidžiamas ne ilgiau kaip 15 dienų, tai Lietuvos komerciniuose bankuose overdrafto ciklo trukmė siekia nuo 21 iki 30 dienų. Tai gana brangus finansavimo būdas, nes palūkanos yra didesnės už bazinę palūkanų normą ir skaičiuojamos kiekvieną dieną.
14. Jei klientui nuolat stinga lėšų, rekomenduojama naudoti kreditinę liniją, kurios palūkanos yra analogiškos trumpalaikių paskolų dydžiui. Akcepto kreditinės linijos atveju sutinkama akceptuoti pardavėjo vekselį, kurio apmokėjimas yra garantuojamas prekiniu vekseliu.
15. Sparčiai plintantis Lietuvoje faktoringas aktualus smulkioms ir vidutinėms kompanijoms, stokojančioms apyvartinių lėšų arba parduodančioms produkciją konsignaciniais pagrindais. Eksportuotojas gauna nuo 70 iki 90 procentų faktoringo avansą.
16. Forfetavimas skirtas vidutinio ir ilgo laikotarpio tarptautinės prekybos finansavimui. Dirbama su pagrindiniu kapitalu, prekėmis ir dideliais projektais bei objektais. Šis finansavimo būdas tinka šalims, kur nepakankamai kredituojamas eksportuotojas ir yra išeitis situacijoje, kai eksportuotojas negali atidėti apmokėjimo, o importuotojas nori įsigyti prekę dabar, bet už ją negali apmokėti nei savo lėšomis, nei banko kreditu. Lietuvoje komerciniai bankai forfeitingo sandoriuose dažniau dirba kaip tarpininkai, vengdami prisiimti didesnius finansinius įsipareigojimus.
17. Faktoringo ir forfeitingo alternatyva galėtų būti draudimas, bet tai gerokai brangesnis būdas, reikalaujantis papildomų tiek administravimo, tiek finansavimo šaltinių. Kitas draudimo trūkumas – negreitas pinigų atgavimas.
18. Lizingas palankus įmonėms, norinčioms sujungti ilgalaikę nuomą su finansavimu. Taip lengviau pritraukiamos kreditinės lėšos. Lizingo gavėjui užtikrinamas finansavimas ir nereikalaujama iš karto sumokėti už turtą (pakanka savo lėšomis padengti 15 procentų turto vertės). Bet, sumažėjus įmonės pajamoms ir iškilus grėsmei laiku nesumokėti eilinių įmokų, galima prarasti teisę į dalinai ar beveik visiškai išpirktą turtą. Lietuvoje, lizingo būdu daugiausia įsigyjama įranga ir lengvieji automobiliai. Pastaruoju metu pradėta aktyviai dirbti smulkaus lizingo srityje.
19. Finansuojant per specializuotas finansines institucijas sumokama visa skolos suma atskaičius mokesčius. Lietuvoje tokios paslaugos teikiamos retai ir patikimiems klientams.
20. Bankas suteiks avansą kai gaus pakankamą garantiją iš pirkėjo, kurią teikia vietinės eksporto plėtros institucijos, prekybos draudimo kompanijos ar patikimos finansinės institucijos. LEID ir

yra eksporto skatinimo programos tikslais įsteigta organizacija, kuri draudžia nuo politinės rizikos, vykdo prekinio ir finansinio kredito draudimus.

21. Įrengimų ir žaliavų pirkėjams su gamintojais atsiskaitant gaminama produkcija, yra galimybė gauti tiesioginę banko paskolą be pirkėjo garantijos skolinančiam bankui. Didelio kontrakto atveju importuotojo kreditavimu dažnai būna suinteresuotas eksportuotojo bankas. Eksporto kreditavimas yra mažiau rizikingas ir labiau pelningas, nei importo.

PASIŪLYMAI

Tiek eksportuotojai, tiek importuotojai tarptautinės prekybos veikloje susiduria su informacijos ir žinių stoka. Tai rodo, jog Lietuvoje nesugebama išsamiai pateikti informaciją, o jei ir egzistuoja konsultacinio pobūdžio firmos atitinkamais klausimais, tai pastarosios nesugeba pateikti apie save reikamos informacijos per mažai dėmesio skirdamos savo reklamai.

Tarptautinei prekybai būdingas aukštas ekonominės rizikos laipsnis (rizika, kad nebus apmokėta už prekes, rizika, kad nebus įvykdyti kontrakto įsipareigojimai, valiutų rizika, rizika, kad nebus gražintas kreditas ir pan.). Todėl suprantama, kad čia būtina pasinaudoti draudimo paslaugomis. Draudimo kompanijos turėtų skatinti naudotis draudimo paslaugomis užsiimančius šia ūkine veikla.

Tarptautinės prekybos finansavimo srityje Lietuvoje dar yra nemažai trūkumų. Visų pirma, nepilnai išnaudojamos praktinės ir teorinės tarptautinio finansavimo galimybės. Pasirenkant vieną ar kitą atsisakymo būdą dažnai neišnaudojamos visos jo leistinos galimybės. Praktiškai Lietuvoje taikomi tik keli pagrindiniai užsienio prekybos kreditavimo būdai. Tai trukdo tobulėti Lietuvos kredito sistemai, priartėjant prie europinių standartų. Kartais eksportuotojai ir importuotojai apie kai kurių kreditavimo būdų teikiamą naudą ir galimybes žino labai nedaug. Tokia žinių stoka neleidžia jiems teisingai pasirinkti tarptautinės prekybos kreditavimo būdų ir taip pat sukurti savo įmonėse pelningą veiklą. Priešingai, kai kada tai gali būti net ir bankroto priežastimi. Vadinasi, Lietuvos bankai taip pat turi galimybę dar labiau sustiprinti savo veiklą ją plėsdami ir suteikdami įvairiausio pobūdžio konsultacijas ir paslaugas Lietuvos eksportuotojams ir importuotojams tarptautinės prekybos veikloje.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas.
2. Lietuvos Respublikos čekių įstatymas. 1999 m. kovo 16 d., Nr. VIII – 1088., - V.
3. Lietuvos Respublikos draudimo įstatymas 1996 m. liepos 10 d., Nr. I – 1456., - V.
4. Lietuvos Respublikos draudimo įstatymas 2003 m. rugsėjo 18 d., Nr. IX – 1737., -V.
5. Lietuvos Respublikos įsakomųjų ir paprastųjų vekselių įstatymas. 1999 m. kovo 16 d., Nr. VIII – 1087., - V.
6. Lietuvos Respublikos komercinių bankų įstatymas. 1994 m. gruodžio 27 d., Nr. I – 720., V.
7. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl eksporto skatinimo fondo nuostatų patvirtinimo“. 1997 m. gruodžio 30 d., Nr. 1490., - V.
8. Valstybės draudimo priežiūros tarnybos prie Finansų ministerijos valdybos nutarimas „Dėl gyvybės draudimo šakos ir ne gyvybės draudimo šakai priskiriamų draudimo grupių aprašymo patvirtinimo“. 1996 m. gruodžio 11 d., Nr. 12., - V.
9. Ališauskaitė-Paulavičienė J. Atsiskaitymas dokumentiniais akredityvais: apskaita. Apskaitos ir mokesčių apžvalga. 2005. Nr. 3, p. 70-74.
10. Andreana V. D. Miravaja ekonomika. Maskva.,1990.
11. Areeda F., Keplouw L. The world trading system.1991.
12. Bagdonas V. Verslo kontraktų sudarymas, įvertinimas ir kreditavimas. - V., 2000.
13. Bernatonytė D. Tarptautinės prekybos pagrindai. – K., 2004.
14. Čeikausienė M. Incoterms taikymas kontraktų sudarymo praktikoje. – V., 1996.
15. Čepinskis I. Draudimas. – K., 1999.
16. Dainauskienė I. Lizingas. – V., 1996.
17. Ekonomikos terminai ir sąvokos. – V., 1999.
18. Eksporto vadovas. Lietuvos ekonominės plėtros agentūra. - V., 1999.
19. Galambos L., Joseph P. World economy.,1989.
20. Grižas R. A. Tarptautiniai valiutiniai finansiniai santykiai ir globalizacija. – V., 2000.
21. Gronskas V. Prekinės verslininkystės rizika. – K., 1997.
22. Hinkelman E. G. Tarptautinės prekybos žinynas. – K., 2003.
23. Hechscher Ch. American trade strategy. 1992.
24. Kropas St. Banko tarptautinės operacijos. – V., 1998.
25. Laukaitis R. Užsienio prekybos atsiskaitymų akredityvu plėtros strategija. Ekonomika. 2000. Nr. 51, p. 48-62.

26. Liongina J. Įmonės finansai: analizė ir valdymas. Šiauliai. 2000.
27. Lešinskas L. Bankinio skolinimosi ypatumai. Verslo burės. 2006. Nr. 1, p. 22-25.
28. Martinkus B., Žilinskas V. Ekonomikos pagrindai. - K., 2001.
29. Paul T. Mcgrath. Tarptautinės ekonomikos pagrindai. – V., 1999.
30. Paulavičius K. B. Tarptautinių ekonominių santykių pagrindai. – V., 2001.
31. Paulavičius K. B., Navickas V. Tarptautinių ekonominių santykių pagrindai. – V., 2000.
32. Rinkos terminų aiškinamasis žodynelis. – V., 1994.
33. Rutkauskas A. V. Finansų ir komercijos kiekybiniai modeliai. – V., 2000.
34. Schootter A. Free market economy., 1990.
35. Syčova V. A. Mieždunarodnyje ekanamičeskije atnešenija. Maskva. 2000.
36. Simionov R. A. Mieždunarodnaja ekanamičeskaja intiegracija. Maskva. 2000.
37. Slavicikienė A. Tarptautinių atsiskaitymų formos. Tiltai. 1999. Nr. 2, p. 119-124.
38. Startienė G. Tarptautinės prekybos finansavimas. Rizika, mokėjimai, kreditavimas. – K., 2002.
39. Švilpaitė E., Žukas T. INCOTERMS tarptautinėje prekyboje: teoriniai ir praktiniai aspektai. Juristas. 2006. Nr. 2, p. 9-18, 50-51.
40. Tarptautinės prekybos finansavimas: seminaras. – V., 1996.
41. Tarptautinių žodžių žodynas. – V., 1985.
42. Urniežius R. Rizika. – V., 2000.
43. Uždaroji akcinė bendrovė draudimo įmonė Lietuvos eksporto ir importo draudimas. Prekinio kredito draudimo taisyklės. Nr. 008., - V.
44. Vainienė R. Ekonomikos terminų žodynas: apie 1400 terminų. – V., 2005.
45. Vaškelaitis V. Piniginiai atsiskaitymai: teorija ir praktika. – V., 2001.
46. www.fmmc.lt
47. www.hansa.lt
48. www.std.lt
49. www.draudimas.lt
50. www.leidas.lt
51. www.dnb nord.lt
52. www.lizingas.lt
53. www.medbank.lt
54. www.parex.lt
55. www.sampo.lt
56. www.sb.lt
57. www.seb.lt

58. www.sl.lt
59. www.snoras.lt
60. www.svv.lt
61. www.ub.lt
62. www.verslovartai.lt
63. www.ekm.lt
64. www.verslas.banga.lt
65. www.lvpa.lt
66. www.svv.lt
67. www.cust.lt

VARTOTŲ SAŲOKŲ ŽODYNĖLIS

Agentas – tarpininkas, veikiantis atstovaujamojo vardu ir dėl jo interesų.

Akceptas – tai skolininko sutikimas sumokėti, užrašomas ant įprasto vekselio formuliario skersai vekselio teksto.

Akceptuotas vekselis – skolininko įsipareigojimas sumokėti tam tikrą pinigų sumą, kuri nurodyta vekselyje.

Akcija – akcinės bendrovės išleidžiamas nuosavybės vertybinis popierius, pažymintis akcijos turėtojo (savininko, akcininko) dalį akcinės bendrovės kapitale ir patvirtinantis jo teisę dalyvauti valdant įmonę ir gauti pelno dalį dividendais, taip pat likviduojamos įmonės dalį.

Akredityvas – tarptautiniuose atsiskaitymuose taikoma įsipareigojimų įvykdymo užtikrinimo forma, kai pirkėjo bankas užtikrina dokumentu prekių pardavėjui, kad pirkėjas laiku atsiskaitys už pateiktas prekes.

Akredityvas su „raudonąja linija“ – tai akredityvas turintis teisę gauti iš banko „raudonosios linijos“ dydžio paskolą.

Apsikeitimo sandoriai (svopai) – tai apskeitimas valiutomis tam tikram laikui. Toks sandoris įforminamas kaip du valiutos pirkimo ir pardavimo sandoriai: paprastas ir išankstinis. Tokie sandoriai sudaromi siekiant sureguliuoti pinigų srautus. Dažniausiai tai būna pigiau, nei padėti indėlių turima valiuta ir imti paskolą reikiama valiuta.

Arbitražas – 1) uždabis iš kainų skirtumo, kai prekė vienoje rinkoje nuperkama pigiau ir kitoje parduodama brangiau; 2) trečiųjų šalių teismas, ginčų sprendimas dalyvaujant nepriklausomai trečiajai šaliai.

Ateities sandoriai (fjūčerai, forvordai) - tai sandoriai, kuriuose, numatoma pirkti ar parduoti tam tikrą valiutos sumą sutarta data ateityje, iš anksto nustatytus terminus ir sąlygas.

Atsiskaitymas atvira sąskaita - kai eksportuotojas išsiunčia pirkėjui prekes ir tik tada pateikia jam sąskaitą-faktūrą sumokėjimui (įskaitant ir prekių pateikimą konsignacijos pagrindais).

Atsiskaitymas konsignaciniais pagrindais – taikant šį atsiskaitymo būdą, eksportuotojas apmokėjimą už savo prekes gauna tik tada, kai importuotojas prekes parduoda.

Atšaukiamas akredityvas – yra toks akredityvas, kurį gali pakeisti arba panaikinti bankas emitentas iš anksto neįspėjęs lėšų gavėjo.

Avalis – laidavimas, garantija. Gali vekselis būti su avaliu, toks vekselis turi papildomą mokėjimo garantiją (avali). Vekselį avaliuoja bankas, uždėdamas ant jo spaudą „PER AVAL“, patvirtintą atsakingo asmens parašu.

Avansas – sutartyje numatytos sumos ar jos dalies išankstinis sumokėjimas.

Avansinis mokėjimas - kai pirkėjas sumoka už prekes iš anksto.

Avizo bankas – tai pranešantysis bankas, kuris praneša apie apmokėjimą, akredityvo atidarymą, atsiskaitymų būklės pasikeitimą ir pan.

Bankas emitentas – tai bankas, kuris išduoda (išleidžia) tam tikrus dokumentus (pvz. akredityvą).

Bankas korespondentas – tai bankas, atliekantis tarpininkavimo paslaugas, tokioje rinkoje, kurioje kiti neturi teisės ar galimybių dalyvauti.

Banko ar asmens čekis bei jo panaudojimo būdas atsiskaitymuose yra panašus į vekselį. Tačiau yra vienas esminis skirtumas: čekis nėra juridinis dokumentas, patvirtinantis skolą, jis turi tik moralinį aspektą patvirtinant finansinį įsipareigojimą. Neapmokėtas čekis, priešingai negu vekselis, negali būti protestuojamas (t.y. pradedama teisminė skolos išieškojimo procedūra) ir bankai jį paprasčiausiai grąžins čekio pateikėjui.

Banko garantija – yra banko išduodamas dokumentas, patvirtinantis, kad jei skolininkas laiku neįvykdys savo įsipareigojimų, už jį tai padarys bankas.

Bankrotas – padėtis, kai įmonė negali įvykdyti savo įsipareigojimų, o jos skolų yra daugiau už turimą turtą. Bankrotas siejamas su įmonės nemokumu.

Barterinė prekyba – tai prekyba paremta natūriniai mainais. Tai prekių ir paslaugų mainų sistema nenaudojant pinigų kaip tarpininko.

Beneficiaras – arba akredityvo gavėjas.

Čekis – skolos vertybinis popierius; 1) pagal kurį bankas privalo išduoti tam tikrą sumą nurodytą čekyje, čekio turėtojui; 2) taip pat dokumentas, išduodamas, pvz., parduotuvėje.

Debetas – kairioji buhalterinių sąskaitų pusė, kurioje apskaitomi skolininkų įsipareigojimai. Turto sąskaitose debeto įrašai reiškia apskaitomos sumos padidėjimą, o įsipareigojimų – sumažėjimą.

Diskontavimas – prekių pardavimas su nuolaida; vertybinių popierių pirkimas su nuolaida.

Disponuoti – naudotis prekėmis ar paslaugomis.

Dokumentinis akredityvas - tai banko ir kliento tarpusavio sutartis, kuria bankas įsipareigoja pardavėjui perduoti nustatytą pinigų sumą pastarajam pateikus dokumentus, reikalaujamus akredityvo sąlygomis ir visiškai jas atitinkančius.

Dokumentų inkasavimas (kitai - dokumentinis inkaso) yra mokestinių atsiskaitymų vykdymo ir laidavimo būdas, kurio metu pirkėjas, dalyvaujant kredito institucijoms, gauna išsiųstų prekių dokumentus arba tik už juos sumokėjus, arba akceptavus pateiktą vekselį, arba įvykdžius kokias tai kitas pardavėjo iškeltas sąlygas.

Draudimas – tai ūkinė komercinė veikla, kuria siekiama apsisaugoti nuo nenumatytų įvykių.

Draudimo įnašas – arba draudimo įmoka yra kaina, kurią draudėjas sumoka draudikui už draudimą.

Einamoji sąskaita – mokėjimų balanso dalis, kurioje apskaitomas prekių ir paslaugų importas ir eksportas, einamieji pervedimai, darbo ir investicijų pajamos.

Ekspeditorius – 1) įmonė, organizuojanti krovinių gabenimą – išsiuntimą, priėmimą, prekių lydėjimą, prekių gabenimo įforminimą, t. y. krovinių ekspedijavimą, užsakovo lėšomis; 2) asmuo, ruošiantis ir pakuojantis gabenti skirtas prekes ir / ar įforminantis su prekių gabenimu susijusius dokumentus.

Ekspertas – atitinkamos srities specialistas, žinovas, kviečiamas atsakyti į klausimus, reikalaujančius specialiųjų žinių.

Eksportas – prekių pardavimas ir paslaugų teikimas užsienio pirkėjams.

Eliminacija – pašalinimas.

Emisija – pinigų ar vertybinių popierių išleidimas į rinką.

Euronota – trumpalaikis skolos vertybinis popierius.

Euroobligacijos – obligacijos, išleistos vertybinių popierių rinkoje kita nei emitento šalies nacionaline valiuta.

Eurovekseliai – tai atsinaujinantys trumpalaikiai pinigų rinkos vertybiniai popieriai.

Faktoringas – kai prekių tiekėjas perleidžia faktoringo kompanijai trumpalaikius įsipareigojimus pagal prekių teikimo sandorius, o iš jos gaudamas didžiąją sumos dalį bei likusios dalies visiško sumokėjimo garantiją.

Fondas – ko nors sankaupos, atsargos.

Forfeitingas – tai mokesčių reikalavimų (dažniausia vekselių) pardavimas forfeitingo įmonei, parduodama viskas kartu, t.y. kartu su visomis rizikomis.

Frachtas – tai mokestis už prekių transportavimą.

Garantija – įsipareigojimo įvykdymo užtikrinimas.

Importas – prekių ir paslaugų įvežimas (pirkimas) iš užsienio.

INCOTERMS – tarptautinės prekybos terminų aiškinimo taisyklės.

Indosamentas – perduodamasis įrašas (vokselio, čekio) antroje pusėje arba jo pratąsoje, patvirtinantis visų teisių perdavimą kitam asmeniui.

Indosuojamas čekis – su perdavimo įrašu antroje čekio pusėje.

Inkasavimo pavedimas – dokumentų perdavimas.

Inkasuojantysis bankas – tai importuotojo bankas, kuris informuoja importuotoją apie jo vardu gautą inkasavimo pavedimą, supažindina su mokėjimo sąlygomis.

Instrukcija – 1) paaiškinimas; 2) taisyklių rinkinys.

Įsakomasis vokselis (trata) – tai vokselis, kurio davėjas įsako kitam asmeniui, kad šis vokselyje įrašytą sumą sumokėtų jame nurodytam asmeniui.

Įsiskolinimas – tai įsipareigojimas sumokėti tam tikrą sumą nurodytu laiku.

Išankstinis mokėjimas – tai toks atsiskaitymo būdas, kai pirkėjas perveda pinigus pardavėjui anksčiau, nei gavo prekes ar paslaugas.

Kapitalas – 1) ekonomine prasme – pinigais įvertinta visų ketinamų įsigyti (ar įsigytų) kapitalinių gėrybių visuma; finansiniai ištekliai, investuojami į prekių ir paslaugų gamybą; 2) žmogaus pagamintos gamybos priemonės (pastatai, įrenginiai, mašinos ir pan.).

Kaštai – bet kokios sąnaudos, būtinos tikslui pasiekti. Įmonės produkcijos gamybai sunaudotų išteklių pinigine suma.

Klientas – įmonės gaminamų prekių ar teikimų paslaugų vartotojas.

Kliringas – atsiskaitymų negrynaisiais pinigais sistema, pagrįsta tarpusavio mokėjimo reikalavimų ir įsipareigojimų įskaita.

Kliringo bankas – tai bankas, atliekantis piniginius atsiskaitymus tarp sandorio šalių pagal biržoje sudarytus sandorius.

Kokybės sertifikatas – tai dokumentas patvirtinantis prekių ar paslaugų kokybės atitikimą pagal tam tikrus reikalavimus.

Komercinis bankas – kredito įmonė, kuri verčiasi indėlių ar kitų gražintinų lėšų priėmimu ir skolinimu.

Komisinis mokestis – mokestis finansų makleriui ar agentui už tarpininkavimą perkant ar parduodant vertybinius popierius ar kitą turtą. Dažnai vadinami tiesiog komisiniais.

Kompanija – bendrovė.

Kompensacija – būdas įsipareigojimui nutraukti, visiškai arba iš dalies įskaitant kreditoriaus ir skolininko vienas kitam pateiktus reikalavimus.

Komplektas – pilnas kokių nors vienos paskirties daiktų rinkinys.

Konosamentas – tai transporto dokumentas, kuris naudojamas, prekes pervežant jūra.

Konsultacija – jos metu suteikiama informacija, patarimas vienu ar kitu klausimu besidominčiajam.

Kontraktas – sutartis.

Konvencija – susitarimas, sutartis, tarptautinė sutartis, reguliuojanti tam tikros srities tarpvalstybinius santykius.

Kreditas – pinigų suma, kurią kredito įstaiga suteikia paskolos gavėjui, o pastarasis įsipareigoja gražinti paskolintą sumą ir sutarto dydžio palūkanas sutartyje numatytais terminais bei tvarka.

Kredito linija – juridškai įformintas banko ar kitos kredito įstaigos įsipareigojimas suteikti kreditą tam tikram klientui atitinkamą laikotarpį. Lėšas iš kredito linijos sąskaitos klientas gali pasiimti ir gražinti tiek kartų, kiek jam prireiks.

Kvota – leistinas kurių nors prekių įvežimo ar išvežimo kiekis.

Laidavimas – rizikos valdymo būdas. Neatšaukiamas įsipareigojimas išmokėti tam tikrą laidavimo sutartyje nurodytą sumą, jeigu asmuo ar įmonė, už kurią finansų įstaiga laiduoja, nevykdo visos ar dalies savo prievolės.

Licenzija – leidimas verstis tam tikra veikla.

Lichteris – krovininis nesavaeigis laivas sausiems kroviniams gabenti.

Likvidumas – 1) galimybė turtą greitai iškeisti į grynuosius pinigus; 2) įmonės gebėjimas laiku vykdyti skolinius įsipareigojimus.

Limitas – leidžiama riba, ribojamas kiekis.

Lizingas – išperkamoji nuoma.

Marža – 1) tai pardavimo ir įsigijimo kainų skirtumas, dažnai išreiškiamas procentais; 2) pastovi paskolos palūkanų dalis yra vadinama marža.

Monitoringas – tai kontroliavimas, stebėseną.

Muitas – valstybės taikomas mokestis už prekių įvežimą arba išvežimą.

Neatšaukiamas akredityvas – tai akredityvas, kuris negali būti pakeistas ar panaikintas be banko emitento, tvirtinančiojo banko (jei toks yra) ir lėšų gavėjo sutikimo.

Negociacijos būdas – kai vekselį iš eksportuotojo nuperka jo bankas.

Nekonvertuojama valiuta – nekeičiama valiuta į kitas užsienio valiutas, tai yra uždara valiuta.

Neterminuotas indėlis – kurį visą arba jo dalį galima atsiimti bet kuriuo metu, nemokant baudos ir neprarandant palūkanų.

Nominalioji vertė – vertybiniame popieriuje nurodyta vertė. Nominalioji vertė suteikiama vertybiniam popieriui, kai jis pirmą sykį išleidžiamas.

Nuostolis – skirtumas, atsirandantis, kai įmonės sąnaudos viršija pajamas.

Obligacija – vertybinis popierius, kurio savininkas įsipareigoja periodiškai mokėti nustatyto dydžio palūkanas, o atėjus nustatytai datai gražinti už obligacijas sumokėtus pinigus.

Opcionai (pasirinkimo sandoriai) - tai dviejų rinkos dalyvių susitarimas, pagal kurį viena susitarimo pusė suteikia teisę kitai pusei pirkti ar parduoti, tam tikromis sąlygomis: akcijas, obligacijas, ateities sutartis, palūkanų normas ar valiutą.

Overdraftas (kontokorentas) – einamoji sąskaita banke. Reiškiantis didesnę negu yra sąskaitoje gaunamą pinigų sumą iš banko.

Palūkanos – pinigų suma, mokama (gaunama) už suteiktą paskolą, indėlį, skolos vertybinius popierius ir kt., t. y. sutartyje nustatytas procentas, skaičiuojamas nuo padėto indėlio, skolos vertybinių popierių nominaliosios vertės, suteiktos paskolos dydžio vertės.

Palūkanų norma – arba palūkanų dydis, išreiškiamas procentais (paprastai metiniais) nuo investuotos sumos.

Paprastasis vekselis (solo) – tai vekselis, kurio davėjas be sąlygų įpareigoja trečiąjį asmenį (banką) vekselio turėtojui sumokėti vekselyje įrašytą sumą.

Prekybos balansas – atspindi prekių eksportas ir importas.

Premija – 1) pasirinkimo sandorio atveju – užmokestis, kurį už pasirinkimo sandorį sumoka pirkėjas; 2) darbo santykiuose – papildoma išmoka darbuotojui už gerus jo darbo rezultatus.

Projektas – 1) parengiamasis kokio nors dokumento tekstas; 2) planas, sumanymas.

Rambursas – tai išlaidų padengimas, skolų grąžinimas.

Rangovas – tai viena iš sutarties šalių, kuri įsipareigoja atlikti tam tikrą darbą savo rizika pagal kitos šalies užduotį ir perduoti darbo rezultatą užsakovui, įsipareigojančiam darbą priimti ir už jį sumokėti.

Reeksportuoti – eksportuotų prekių grąžinimas eksportuotojui; eksportuotojas iš importuotojo šalies susigražina savo eksportuotas prekes, kurias importuotojas savo šalyje nepardavė.

Refinansavimas – 1) procesas, kurio metu bendrovė išleidžia naujus vertybinius popierius ir gautus pinigus panaudoja išpirkti anksčiau išleistiems vertybiniams popieriams; 2) naujos paskolos ėmimas, kai naujoji paskola panaudojama anksčiau paimtai paskolai padengti.

Reglamentas – viena iš ES institucijų leidžiamų teisės aktų rūšių. Reglamentas yra privalomas visa apimtimi ir tiesiogiai taikomas visose valstybėse narėse.

Regreso teisė – asmens arba organizacijos, įvykdžiusių prievolę už debitorių (skolininką) arba kokią kitą asmenį, reikalavimas, kad jie grąžintų tai, kas už juos sumokėta.

Rejestras – registras.

Remitentis – tai įsakomojo vekselio asmuo ar bankas, kuriam turi būti pagal vekselį sumokama arba kurio įsakymu turi būti sumokama.

Resursai – ištekliai.

Rezervas – atsarga, atsargos

Rezidentas – diplomatinis atstovas, nuolat esantis užsienio valstybėje.

Sąlyginio indėlio sąskaita - panašus atsiskaitymo būdas į akredityvą. Vartojamas palyginti neplačiai (kiek populiariesnis tikrai Šiaurės Europos šalyse), tačiau tinkamas naudoti, jeigu manote, kad akredityvas kainuoja brangiai, o savo partneriu dar nepasitikite visu šimtu procentų. Atsiskaitant sąlyginio indėlio sąskaita, pirkėjas deponuoja pinigus savo banke ir jį informuoja, kokiom sąlygom esant bankas turi sumokėti šiuos pinigus pardavėjui. Dažniausiai tos sąlygos yra reikalavimas pateikti prekių išsiuntimo dokumentus arba jų kopijas (kai kada galima faksu), pervežėjų patvirtinimus faksu ar elektroninio ryšio priemonėmis pirkėjo bankui.

Sąnaudos – prekių gamybos, paslaugų teikimo metu sunaudotų ekonominių išteklių vertinė išraiška.

Sandoris – sutartis.

Sąskaita – 1) atsiskaitymo dokumentas, kuriame nurodoma kiekis, kaina, suma; 2) atsiskaitymų ir įpareigojimų eigos dokumentas.

Sąskaita faktūra – apskaitos dokumentas, kuriuo informinamas prekių tiekimas ar paslaugų teikimas. Sąskaitą faktūrą pirkėjui išrašo prekes pardavęs ar paslaugas suteikęs asmuo, reikalaujamas sumokėti sąskaitoje faktūroje nurodytą sumą.

Savikaina – prekės pagaminimo ar paslaugos suteikimo sąnaudos.

Sindikatas – investicinių bankų, draudikų ar kitų įmonių grupė, sukurta įgyvendinti didelės apimties projektą (paskolos, garantijos ir kt.).

Stygius – gamybos išteklių trūkumas.

Subrangovas – asmuo, organizacija, atliekanti su rangovu sutartą darbą.

Tarifas – mokėjimų už kurias nors prekes (paslaugas) įkainis.

Tarptautinė prekyba – tai prekyba su užsienio šalimis.

Tarptautinė sutartis – tarpvalstybinė sutartis, kai viena iš sutarties šalių yra užsienyje.

Tarptautinis faktoringas – vienas iš faktoringo dalyvių yra kitoje šalyje.

Tarptautinis lizingas – bent vienas iš sandorio dalyvių yra kitos valstybės atstovas, kuris naudojasi arba suteikia prekių ar paslaugų naudojimąsi ilgalaikę nuoma.

Terminuotas indėlis – tai indėlis, kurį indėlininkas įsipareigoja laikyti banke sutartą laiką. Jei indėlininkas pažeidžia susitarimą jis netenka teisės į palūkanas.

Transportavimas – tai prekių gabenimas, pervežimas, kertant valstybių sienas.

Tranzitas – prekių, skirtų parduoti į kitas užsienio šalis, įvežimas į šalį ir transportavimas. Pvz., iš Vokietijos į Lenkiją gabenamos per Lietuvą prekės yra tranzitinės.

Valiuta – šalies piniginis vienetas. Valiuta yra tiesiog kitas pinigų pavadinimas.

Valiutavimas – nurodomas terminas, nuo kurio pradedama skaičiuoti palūkanos.

Valiutos kursas – dviejų valiutų santykis, valiutos kaina, vienos valiutos išreiškimas kita valiuta.

Važtaraštis – krovinio gabenimo sutartį patvirtinantis dokumentas, krovinio lydraštis.

Vekselis - vertybinis popierius ir tuo pačiu dokumentas, kurį išduodantis ar akceptuojantis asmuo (vadinamas mokėtoju) besąlygiškai įsipareigoja sumokėti tam tikrą vekselyje nurodytą sumą nurodytam šiame dokumente asmeniui. Vekseliai gali būti įsakomieji ir paprastieji.

Viza – pareigūno įrašas dokumente, pažymintis jo tikrumą ar pritarimą jam.

Žaliava – arba ištekliai, kas būti prekėms gaminti ir paslaugoms teikti.

SANTRAUKA

Prekyba yra pati seniausia ir svarbiausia ekonominių santykių tarp valstybių forma. Šiame darbe nagrinėjama tarptautinė prekyba bei jos finansavimo būdai, formos, sąlygos, metodai. Taip pat aprašomi, tarptautinio sandorio ypatumai: skirtumai tarp vietinio ir tarptautinio sandorio, prekybos sąlygų interpretavimą vienodinančios tarptautinės taisyklės. Aptariant galimus tarptautinės prekybos finansavimo šaltinius, analizuojamas bankų vaidmuo atliekant tarptautinius atsiskaitymus, rizikos ir problemos, susijusios su tarptautiniais atsiskaitymais. Galiausiai siekiama išnagrinėti tarptautinės prekybos trumpalaikius ir vidutinio bei ilgo laikotarpio finansavimo metodus.

Siekta išsiaiškinti, kokios galimybės įmonėms Lietuvoje pasinaudoti tarptautinės prekybos finansavimo sąlygomis bei rizikos mažinimo metodais.

Deja, Lietuvoje šiuo metu praktiškai naudojamų tarptautinės prekybos kreditavimo būdų tėra tik keletas. Tai trukdo tobulėti Lietuvos kreditavimo sistemai, priartėti prie europinių standartų. Kartais eksportuotojai ir importuotojai apie kai kurių kreditavimo būdų teikiamą naudą ir galimybes žino labai nedaug. Žinių stoka neleidžia jiems teisingai pasirinkti tarptautinės prekybos kreditavimo būdą ir taip sukurti savo įmonėse pelningą veiklą. Priešingai, kai kada tai gali būti net bankrotų priežastimi.

SUMMARY

PAYMENT METHODS IN THE INTERNATIONAL TRADE AND ITS FINANCING

Trade is the oldest and most important form of inter-state economic relations. The present work deals with the international trade and the ways, forms, conditions and methods of its financing. Characteristics of international deals are also being dealt with together with the differences between a local and an international deal, as well as international rules that make interpretation of trade conditions similar. Possible financing resources of international trade are being discussed and the role of banks analyzed in executing international settlements, including the risks and problems related to international payments. Finally, it is aimed at analyzing the short-, medium- and long-term international trade financing methods.

The aim has also been to make clear what possibilities are at hand for the companies in Lithuania to use the conditions of international trade financing and methods of risk reduction.

However, there are but a few ways of international trade financing currently in use in Lithuania. It hampers the improvement of the Lithuanian crediting system and slows down the pace of reaching European standards. Occasionally, exporters and importers know very little about benefits and possibilities offered by certain ways of crediting. Lack of knowledge prevents them from choosing the right method for international trade financing and, as a result, does not provide for profitable business of such companies. Furthermore, it sometimes may result in bankruptcies.

Užsienio prekybos balansas

	Eksportas		Importas		Balansas	
	mln. litų	mln. JAV dolerių	mln. litų	mln. JAV dolerių	mln. litų	mln. JAV dolerių
1995	10820,1	2705,7	14593,9	3648,5	-3773,8	-942,8
1996	13419,6	3356,4	18235,3	4558,6	-4815,7	-1202,2
1997	15440,7	3862,5	22576,9	5643,4	-7136,2	-1780,9
1998	14842,4	3710,7	23174,3	5793,8	-8331,9	-2083,1
1999	12015,2	3003,8	19337,9	4834,6	-7322,7	-1830,8
2000	15237,5	3809,4	21826,0	5456,6	-6588,5	-1647,2
2001	18332,0	4583,0	25413,2	6353,4	-7081,2	-1770,4
2003	22062,4	6394,9*	29967,5	8686,2*	-7905,1	-2291,3*
2004	25728,0	7457,4*	34096,0	9882,9*	-8368,0	-2425,5*
2005	32807,3	9509,4*	42974,6	12456,4*	-10167,3	-2947,0*

* apskaičiuota eurais

1 lentelė. Šaltinis: [48].

Apmokėjimo formų palankumo paskirstymas tarp eksportuotojo ir importuotojo

EKSPORTUOTOJAS
Išankstinis apmokėjimas Akredityvas Inkaso Atidėtas apmokėjimas
IMPORTUOTOJAS

1 pav. Šaltinis: [8].

Atsiskaitymo formų palyginimas

Atsiskaitymo būdas, vertinimo kriterijus	Atvira sąskaita	Dokumentų inkasavimas	Dokumentų akreditivas	Avansinis mokėjimas
Priimtinumas pirkėjui	Labai patrauklu	Priimtina	Patrauklu	Labai patrauklu
Priimtinumas pardavėjui	Praktiškai nėra, tik ne visuomet galima patikrinti prekių kokybę prieš sumokant	Banko siūlomi dokumentai	Dažnokai vėluojama, gauti dokumentai neapsaugo nuo netinkamos prekių kokybės	Galimos negauti prekės arba jų kokybė ir kiekybė gali neatitikti sutarties
Rizika pardavėjui	Galima nesulaukti sumokant už išsiųstas prekes	Dažni mokėjimo uždelsimai dėl procedūros lėtumo, neapsaugo nuo valiutos apribojimų rizikos, pirkėjui gali nereikėti dokumentų tam, kad atsiimtų prekes	Bankas emitentas gali būti nepatikimas, sunku tiksliai sutvarkyti dokumentus, reikia atidžiai stebėti, ar tinkamai vykdomos akredityvo sąlygos	Praktiškai nėra, tačiau galimas lėšų užskaitymo vėlavimas
Paslaugos kaina	Minimali	Vidutinė	Didelė	Minimali
Patikimumas	Minimalus	Vidutinis	Didžiausias	Minimalus
Bankų vaidmuo	Tik perveda lėšas gyventojų nurodymu	Garantuoja, kad prekių dokumentai nepakliūs pirkėjui, kol jis nepatenkins pardavėjo iškeltų sąlygų	Garantuoja prekių apmokėjimą už pateikiamus dokumentus, jei jie atitiks akredityvo reikalavimus	Tik perveda lėšas kliento nurodymu
Taikymo dažnumas tarptautinėje prekyboje	Tik tarp klientų, kurie labai pasitiki vienas kitu	Vidutiniškas, dažniausiai taikomas prekyboje tarp išsivysčiusių šalių, norint užtikrinti savalaikį mokėjimą	Labai dažnai eksportuojant į besivystančias ar didelio ekonominio ir politinio nestabilumo šalis. Dažnai akredityvai tvirtinami pirmaklasiuose bankuose	Dažniausiai kai pirkėjas suinteresuotas sandoriu, tačiau pardavėjas nepasitiki partneriu, abejoja jo mokumu. Dalinis avansinis mokėjimas taikomas esant labai dideliems užsakymams

<p>Rekomenduojama taikyti eksportuojant</p>	<p>Seniai patikrintiems klientams ekonomiškai ir politiškai stabiliose šalyse</p>	<p>Mažiau pažystamiems klientams V. Europos šalyse, JAV, Japonijoje, Australijoje, o esant vekseliu arba konosamentui – CEFTA šalyse ir Portugalijoje bei Graikijoje, kartais – Rusijoje, Taivane, Kinijoje, Izraelyje, Pietų Amerikoje</p>	<p>Menkai pažįstantiems ar abejotino mokumo partneriams. Rekomenduotinas V. Europos ar JAV bankų patvirtinimas eksportuojant į Jugoslaviją, NVS šalis, Afriką, Pietų Aziją, Karibų jūros baseino šalis.</p>	<p>Rekomenduotina prekiaujant su musulmonų pasauliu bei ekonomiškai labai silpnomis šalimis, vidurio Azijos šalimis</p>
---	---	---	---	---

2 lentelė. Šaltinis: [8].

Akredityvo rūšys pagal apmokėjimo būdą

Akredityvo rūšys	Apmokėjimo būdai	Privalumai ir trūkumai
Iš karto apmokamas akredityvas	Apmokamas pateikus dokumentus	Jei akredityvas yra išrašytas eksportuotojo šalies valiuta, tai dokumentai patikrinami ir pinigai išmokami per dvi dienas. Kiek ilgiau tai užtrunka kai, akredityvas išrašytas užsienio valiuta. Jei akredityvas nepatvirtintas, tai pinigai neišmokami tol, kol patvirtinantysis bankas negauna būtinos sumos iš emitento.
Akceptuotas (rambrusinis) akredityvas	Atsiskaitymas suėjus mokėjimo terminui. Kontraktas apibrėžia atsiskaitymą iš anksto (pagal vekselį)	Turėdamas banko emitento akceptuotą vekselį, pardavėjas gali bet kada gauti lėšas: tiek anksčiau nustatyto termino, diskontuojant vekselį, tiek vėliau. Pirkėjui tai palanku tuo, kad garantuoja jam nustatytą apmokėjimo laiką: iki sueis apmokėjimo laikas jis gali spėti prekes perparduoti, ir, gavęs pajamų, apmokėti akceptą. Vadinasi nebereikia banko prašyti paskolos kitam sandoriui.
Atidėto apmokėjimo akredityvas	Atsiskaitymas suėjus mokėjimo terminui. Kontrakte nurodomas atsiskaitymas iš anksto (be vekselio)	Pateikus dokumentus, pardavėjas gauna banko sutikimą apmokėti suėjus nustatytam terminui (nuo 5 iki 60 dienų), o pardavėjas įgyja teisę į dokumentus, o kartu ir į prekes ar paslaugas, prieš jo sąskaitos debetavimą. Toks suvėlintas apmokėjimas pirkėjui naudingas dar tuo, kad dar faktiškai neatsiskaitęs su pardavėju, jis gali įsitikinti prekių kokybe.
Raudonojo paragrafo akredityvas	Pardavėjas gauna avansą	Pranešantysis bankas apmoka pardavėjui tam tikrą dalį nuo bendros akredityvo sumos prieš jam pateikiant dokumentus. Tai labai naudinga tarpininkams ir dileriams, kuriems reikalingos išankstinės lėšos.
Atsinaujinantis akredityvas	Kai prekės pristatomos dalimis, vykdomas dalinis jų apmokėjimas	Patogu, kai prekybinėje sutartyje yra numatytas reguliarus pasikartojantis prekių tiekimas. Prekes pristatant dalimis vykdomas ir dalinis apmokėjimas. Šios rūšies akredityvas ne tik leidžia pateikti daugelį akredityvų tam pačiam gavėjui, bei ir kartu kontroliuoti išsiųstą krovinį. Jis yra atnaujinamas atstatant pirminę sumą, kai ji yra panaudota, bet iki tam tikros bendros sumos.
Komercinis akredityvas	Pardavėjas gali gauti dokumentų vertę iš bet kurio banko, tai yra ne tik iš banko, kuriame atidarytas akredityvas	Bankas emitentas išleidžia akredityvą nacionaline valiuta ir jį adresuoja tiesiogiai pardavėjui. Negociacija (vekselių ir dokumentų apmokėjimas, kai tai atlieka įgaliotas tam bankas) leidžiama bet kuriame banke, nors kai kuriais atvejais gali būti nurodomas konkretus bankas. Komercinio akredityvo su vekseliais negociacija, pateikta užsienyje ir išmokama banko emitento valiuta, komisinius moka pardavėjas, jeigu jam priklausanti suma yra išmokama jo šalyje.

Rezervinis akredityvas	Akredityvas kaip garantija	Tai yra išleidusio šį akredityvą banko garantija apmokėti už pristatytas prekes arba gražinti bankinius kreditus, jei klientas neįvykdo savo finansinių įsipareigojimų. Reikalavimas dokumentams ir jų pateikimui išlieka. Iš gavėjo reikalaujami pateikti dokumentai dažniausiai būna pareikštinė trata ir pareiškimas, nurodanti, jog importuotojas nesumokėjo vekselio ar neįvykdė sutarties (nepasirašė sutarties po to, kai laimėjo konkursą, ar kitaip neįvykdė savo įsipareigojimų eksportuotojui). Bankas neprivalo tikrinti pateiktų dokumentų faktų tikrumo, bet įsipareigoja sumokėti, jei pateiktų dokumentų turinys atitinka rezervinio akredityvo sąlygas.
Transferinis (perduodamas) akredityvas	Akredityvas gali būti vieno gavėjo persiųstas kitam arba keliems gavėjams	Jis naudojamas kai pirmasis gavėjas yra tik tarpininkas ir visas savo teises ar jų dalį perduoda faktiškam gavėjui arba tiekėjui. Tokiu būdu tiekėjas yra tarpininko įpareigojamas apmokėti už prekes. Nesant šios rūšies akredityvo, o tarpininko finansinei padėčiai esant sudėtingai, egzistuoja didelė rizika, jog sandėris visai gali neįvykti, nes bankas nesiims įsipareigojimo. Lyginat su originaliu akredityvu šios rūšies akredityvams gali būti sumažinta suma, vieneto kaina, gali būti sutrumpintas akredityvo galiojimo, dokumentų pristatymo terminas bei prekių gabenimo laikas. Taip pat gali būti padidinta draudimo suma.
Kompensacinis akredityvas	Išleidžiamas jau veikiančio neperduodamo akredityvo pagrindu kito gavėjo naudai	Būdamas antrojo akredityvo pareiškėju, pirmasis gavėjas yra atsakingas už banko apmokėjimą pateikus antrąjį akredityvą, nepriklausomai nuo to, ar jam bus apmokėta ar ne pateikus pirmąjį akredityvą. Būtent dėl šios priežasties daugelis bankų atsisako išleisti šios rūšies akredityvus.
Tranzitinis akredityvas	Akredityvą atidarantis bankas naudojasi trečios šalies banko tarpininko paslaugomis ir valiuta	Kai abi sandorio šalys yra silpnos tarptautiniu mastu ir atsiskaitymas yra sunki problema, nei viena šalis nesutiks mokėti kitos šalies valiuta. Problemą galima išspręsti pasitelkus trečiosios šalies banką. Tiek eksportuotojas, tiek ir importuotojas būtų patenkinti, jei jų sandoryje dalyvautų stiprią valiutą turinčios šalies bankas.
„Back to back“ akredityvas	Naujo akredityvo atidarymas, remiantis ankstesniu kliento vardu gautu akredityvu	Remiantis kliento, kuris sandoryje yra tik tarpininkas, vardu gauti akredityvą, bankas gali jo pagrindu atidaryti naują akredityvą. Tačiau pirmasis akredityvas nėra antrojo garantas. Bus reikalaujama apsaugos nuo naujai atsirandančių rizikos faktorių antrajam akredityvui. Vadinasi, ir jo sąlygos bus griežtesnės. Tarpininkui šis akredityvas naudingesnis, nes galutinis pirkėjas nesužino nei apie gamintoją, nei apie realias pirkimo kainas bei sąlygas.
Akredityvo pajamų perleidimas (cesija)	Pirmasis gavėjas gali perleisti dalį gautų pagal akredityvą pajamų savo tiekėjui	Tai labai patogu pramonėms įmonėms, kurios dalį pajamų, gautų pagal akredityvą, perleidžia savo tiekėjams. Visus dokumentus tvarko gavėjas. Cesijos suteikimo garantijos: išmokama tik gavus apmokėjimą pagal akredityvą be didelių garantijų cesionarijui. Tikimasi, jog gavėjas sėkmingai išspręs visas dokumentų formavimo ir pristatymo problemas.

3 lentelė. Šaltinis: [45. P. 145-152].

5 PRIEDAS
Lietuvos komercinių bankų importo akredityvų kainų (Lt) palyginimas

Bankas	Hansa bankas	Ūkio bankas	Bankas Snoras	DnB NORD	Parex bankas	Šiaulių bankas	Vilniaus bankas	Sampo bankas	Medicinos bankas
Paslauga									
Išankstinis pranešimas apie akredityvo išleidimą	50	50	40	-	40	50	50	50	40
Akredityvo išleidimas	300 (jei lėšos nedeponuojamos papildomai nustatomas įsipareigojimo mokestis)	300 (deponuojant kliento lėšas), pagal susitarimą +300 Lt (nedeponuojant kliento lėšų)	300 (jei lėšos nedeponuojamos papildomai skaičiuojamos palūkanos už banko įsipareigojimą)	400	300 (deponuojant kliento lėšas), pagal susitarimą +300 Lt (nedeponuojant kliento lėšų)	300 (jei lėšos nedeponuojamos papildomai imamas mokestis už banko įsipareigojimą)	300 (deponuojant kliento lėšas), pagal susitarimą +300 Lt (nedeponuojant kliento lėšų)	300	300, 300 + pagal susitarimą nedeponuojant kliento lėšų)
Akredityvo sąlygų keitimas (už kiekvieną pakeitimą)	70	70	70	100	70	70	70	70	70
Dokumentų apmokėjimas	100	0,05 % (min 100 Lt, max 200 Lt)	0,05 % (min 100 Lt, max 150 Lt)	0,1 % (min 100 Lt)	100	0,05 % (min 50 Lt, max 150 Lt)	0,05 % (min 50 Lt, max 200 Lt)	0,05 % (min 100 Lt, max 200 Lt)	
Akredityvų dokumentų tikrinimas (už kiekvieną dokumentų komplektą)	0,15 % (min 200 Lt)	0,15 % (min 150 Lt)	0,15 % (min 250 Lt)	300	0,15 % (min 200 Lt)	0,15 % (min 200 Lt)	0,15 % (min 250 Lt)	0,1 % (min 200 LT)	150
Akredityvo atšaukimas arba nepanaudojimas	70	100	120	100	70	70	70	70	70
Dokumentų neatitikimo mokestis ir neapmokėtų dokumentų gražinimas	100	100	200 (moka akredityvo gavėjas)	200	200 (moka akredityvo gavėjas), 50 (dokumentų gražinimas)	200 (moka akredityvo gavėjas)	240 (moka akredityvo gavėjas)	150 (moka akredityvo gavėjas), 100 (dokumentų gražinimas)	100

Paklausimas kliento prašymu	50	50	60	-	-	-	-	-	50
Dokumentų siuntimas kurjerių paštu (KP)	Pagal KP nustatytus įkainius	-	Pagal KP nustatytus įkainius	-	-	-	-	-	-
Atidėto apmokėjimo sąlygos įvykdymas, priežiūra	50	100	100	0,1 % už 90 dienų, min 150 Lt	Pagal susitarimą	Pagal susitarimą	Pagal susitarimą	Pagal susitarimą	Pagal susitarimą
Prašymo išleisti akreditivą užpildymas	-	25	-	-	Nemokamai	25	35	-	25

4 lentelė. Šaltinis: sudaryta autorės remiantis bankų pateiktais duomenis.

Lietuvos komercinių bankų eksporto akredityvų kainų (Lt) palyginimas

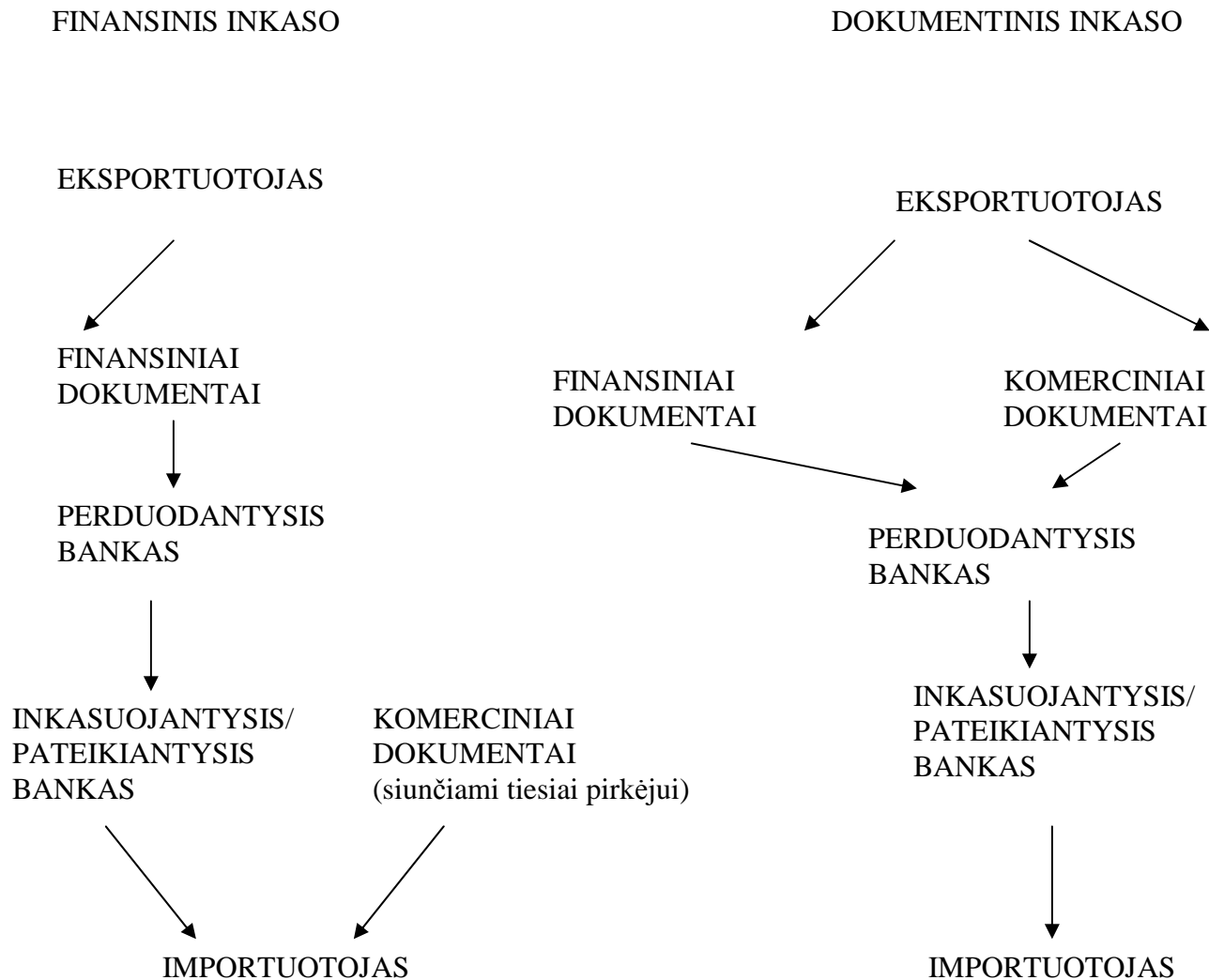
Bankas Paslauga	Hansa bankas	Ūkio bankas	Bankas Snoras	DnB NORD	Parex bankas	Šiaulių bankas	Vilniaus bankas	Sampo bankas	Medicinos bankas
Išankstinis pranešimas apie akredityvą	50	40	40	80	40	-	50	50	40
Pranešimas apie gautą akredityvą	90	90	90	120	90	100	100	90	80
Akredityvo sąlygų pakeitimas (už kiekvieną pakeitimą)	70	70	70	100	70	70	70	70	70
Dokumentų tikrinimas (už kiekvieną dokumentų komplektą)	0,15 % (min 250 Lt)	0,15 % (min 250 Lt)	0,05 % (min 100 Lt, max 150 Lt)	0,15 % (min 250 Lt)	0,15 % (min 200 Lt)	0,15 % (min 200 Lt)	0,15 % (min 250 Lt)	0,125 % (min 200 Lt)	150
Akredityvo tvirtinimas	Pagal susitarimą	Pagal susitarimą (min 300 Lt)	Pagal susitarimą (min 400 Lt)	Pagal susitarimą	Pagal susitarimą (min 300 Lt)	Pagal susitarimą	Pagal susitarimą (min 325 Lt)	Pagal susitarimą	Pagal susitarimą
Akredityvo pervedimas	0,2 % (min 300 Lt)	0,15 % (min 250 Lt)	0,2 % (min 300 Lt)	0,3 % (min 400 Lt)	0,2 % (min 300 Lt)	0,15 % (min 250 Lt, max 1000 Lt)	0,2 % (min 350 Lt)	0,125 % (min 250 Lt)	0,15 % (min 250 Lt)
Dokumentų apmokėjimas	Pagal susitarimą + 150 Lt	0,05 % (min 150 Lt)	0,15 % (min 250 Lt)	0,05 % (min 150 Lt)	0,05 % (min 150 Lt)	0,05 % (min 150 Lt)	0,05 % (min 150 Lt)	0,05 % (min 150 Lt)	0,15 % (min 200 Lt)

Dokumentų išsiuntimas kurjerių paštu (KP)	Pagal KP nustatytus įkainius	190	Pagal KP nustatytus įkainius	-	-	-	190	Faktinės išlaidos	-
Akredityvo nepanaudojimas ir neapmokėtų dokumentų gražinimas	100	100	120	100	50	-	-	-	100
Atidėto apmokėjimo priežiūra	100	100	100	0,15 % (už 90 d., min 150 Lt, akredityvas nepatvirtintas banko), 0,1 % (už 30 d. , min 150 Lt, akredityvas patvirtintas banko)	100	100	100	100	100
Lėšų pervedimas kitam gavėjui	-	-	150	-	-	-	-	-	100
Paklausimas kliento prašymu	50	50	60	-	-	-	-	-	50
Išankstinio akredityvo apmokėjimas	Pagal susitarimą	-	Pagal susitarimą	-	Pagal susitarimą	Pagal susitarimą	Pagal susitarimą	Pagal susitarimą	-
Pranešimas apie kliento išipareigojimą paskirstyti lėšas	150	150	-	100	150	140	150	150	150

Pranešimas apie kliento išipareigojimą paskirstyti lėšas atšaukimas	-	-	-	-	30	-	-	-	-
Mokėjimo reikalavimai	-	-	-	-	60	-	60	-	-

5 lentelė. Šaltinis: sudaryta autorės remiantis bankų pateiktais duomenis.

Finansinio ir dokumentinio inkaso schemas

2 pav. Šaltinis: [45].

Lietuvos komercinių bankų dokumentinio inkaso kainų (Lt) palyginimas

Bankas	Hansa bankas	Ūkio bankas	Bankas Snoras	DnB NORD	Parex bankas	Šiaulių bankas	Vilniaus bankas	Sampo bankas	Medicinos bankas
Paslauga									
Inkaso sąlygų pranešimas	70	70	80	0,15 % (min 200 Lt, max 1500 Lt)	70	60	80	60	70
Pranešimas apie inkaso sąlygų pakeitimą	70	70	70	70	70	70	70	50	50
Dokumentų apmokėjimas arba išsiuntimas apmokėti	0,15 % (min 100 Lt, max 800)	0,15 % (min 100 Lt, max 700)	0,15 % (min 100 Lt, max 800 Lt)	-	0,15 % (min 100 Lt, max 750 Lt)	0,1 % (min 140 Lt, max 700 Lt)	0,15 % (min 125 Lt, max 750 Lt)	0,125 % (min 100 Lt, max 600 Lt)	0,15 % (min 100 Lt, max 600 Lt)
Dokumentų įteikimas be apmokėjimo, neapmokėtų dokumentų gražinimas	0,15 % (min 100 Lt, max 500)	0,1 % (min 100 Lt, max 600)	0,15 % (min 100 Lt, max 800)	0,15 % (min 200 Lt, max 1500 Lt)	0,15 % (min 100 Lt, max 750 Lt)	0,1% (min 120 Lt, max 700 Lt)	0,15 % (min 125 Lt, max 750 Lt)	0,08 % (min 100 Lt, max 450 Lt)	0,1 % (min 100 Lt, max 500 Lt)
Inkasuotų dokumentų, vekselių saugojimas jei neapmokama ir neakceptuojama	100	80	-	-	100	100	100	80	80
Akceptuotų vekselių saugojimas iki apmokėjimo	100	0,1 % (min 100 Lt, max 300)	0,1 % (min 100 Lt, max 300)	-	100	0,1 % (min 120 Lt, max 300 Lt)	0,1 % (min 125Lt, max 300 Lt)	80	-

Protestavimas	250	-	200	250 + notaro mokesčiai	150	200	200	200	-
Inkaso sąlygų pakeitimas	70	70	70	70	70	70	70	-	-
Paklausimai	50	50	60	-	-	60	-	-	-
Dokumentų siuntimas kurjeriniu paštu (KP)	Pagal KP nustatytus įkainius	190	Pagal KP nustatytus įkainius	-	-	-	190	Faktinės išlaidos	-

6 lentelė. Šaltinis: sudaryta autorės remiantis bankų pateiktais duomenis.

Vėluojančių apmokėti įmonių dalis Europos šalyse

Vėlavimas	F	I	GB	B
15-30 dienų	13,7 %	12,2 %	21,2 %	16,7 %
30-60 dienų	15,2 %	16,9 %	21,0 %	16,6 %
60-90 dienų	2,6 %	4,3 %	3,5 %	2,7 %
90-120 dienų	1,7 %	3,1 %	1,7 %	1,7 %
Daugiau nei 120 dienų	3,4 %	6,7 %	1,3 %	3,7 %

7 lentelė. Šaltinis: [40].

Lietuvos komercinių bankų garantijų (laidavimų) kainų (Lt) palyginimas

Bankas	Hansa bankas	Ūkio bankas	Bankas Snoras	DnB NORD	Parex bankas	Šiaulių bankas	Vilniaus bankas	Sampo bankas	Medicinos bankas
Paslauga									
Vienkartinių laidavimo raštų mutinei sąlygų pakeitimas	-	-	-	-	-	-	100	-	-
Garantijos rašto paruošimas, prašymo priėmimas ir analizė	-	1 % (min 100 Lt, max 400 Lt)	100, 0,1 % (min 300 Lt)	-	-	-	-		-
Prašymo išduoti garantiją anuliavimas	-	-	-	-	100	100	100	-	100
Vienkartinis laidavimo raštas mutinei	-	0,45 % (min 50 Lt, max 400 Lt) (Deponuojant kliento lėšas banko vidaus sąkaityje)	0,5 % (min 50 Lt, max 200 Lt)	-	-	0,5 % (min 40 Lt, max 200 Lt)	0,5 % (min 30 Lt, max 100 Lt)	-	-
Pasiūlymo garantijos (laidavimo) suteikimas	80-350	-	100, 0,5 % (min 150 Lt, max 750 Lt)	-	50, 0,5 % (min 100 Lt, max 700 Lt)	100, 0,5 % (min 150 Lt)	50, 100, 0,5 % (min 150 Lt, max 750 Lt)	Pagal susitarimą (min 100 Lt)	-

Garantijos (laidavimo) suteikimas	150-350	-	150-300	450	100-300	0,5 % (min 200-250 Lt)	100, 200, 0,5 % (min 300 Lt, max 750 Lt)	Pagal susitarimą (min 200 Lt)	0,1 % (min 100 Lt)
Garantijos suteikimas kito banko prašymu	Pagal susitarimą	-	-	-	-	-	-	-	-
Garantijos (laidavimo) sąlygų pakeitimas	100	100	100	100	90	100	100	100	120
Gautos garantijos arba jos pakeitimo pranešimas	100	100	100	120	100	100	100	100	100
Gautos garantijos tikrinimas kliento prašymu	50	100	60	-	-	50	70	-	-
Mokėjimas pagal garantiją (laidavimą)	0,1 % (min 500 Lt)	0,1 % (min 300 Lt)	0,1 % (min 300 Lt)	0,1% (min 250 Lt, max 1000 Lt)	0,1 % (min 300 Lt)	0,1 % (min 300 Lt, max 1000 Lt)	0,1 % (min 300 Lt, max 1000 Lt)	0,1 % (min 400 Lt)	-
Kliento mokėjimo reikalavimo perdavimas	200 + kurjerinio pašto mokesčiai	200	-	-	-	-	200	200	200
Dokumentų siuntimas kurjerių paštu (KP)	Pagal KP nustatytus įkainius	190	Pagal KP nustatytus įkainius	-	-	-	190	Faktinės išlaidos	Faktinės išlaidos
Garantijos tvirtinimas	-	Pagal susitarimą	-	-	-	-	-	-	-

Garantijos mokestis įkeitus turtą (iki išsipareigojimų pagal garantiją įvykdymo)	-	-	-	-	-	-	-	-	Pagal susitarimą
--	---	---	---	---	---	---	---	---	------------------

8 lentelė. Šaltinis: sudaryta autorės remiantis bankų pateiktais duomenis.

